

دووباره خویندنهوهی سهرمایه

مه‌نسور حیکمهت

وهرگیزانی بۆ کوردی: کاوه عومەر

دهقی بلاوکراوهی شریتی دووباره خویندنهوهی کاپیتال له نه‌نجومنی مارکسی له‌ئێه‌ن

شوباتی ۲۰۰۱

پیشه‌کیه‌ک بۆ شیوازی پیشکه‌شکردنی باسه‌که - ده‌بارهی گرنگی و پینگهی کتیبی سهرمایه

پیم و ابوو پنیوسته‌ ئهم کۆبوونه‌وهیه له بنه‌رتدا له سێ به‌شدا به‌ردهوام بین، و له نیوان ههر به‌شیکدا هه‌ناسیه‌کی درێژ بدهین، بۆیه له ههر به‌شیکدا ده‌بیت ناماژه به‌م کتیبانه‌ بکه‌م و هه‌ندیک وهرگیزان له کتیبی ئینگلیزی به‌ زمانی فارسیان پین بلێم. بۆ چه‌ند چرکه‌یه‌ک، ڕه‌نگه‌ پنیوستم به‌ دۆزینه‌وه‌ی وهرگیزانیک بیت یان هه‌ندیک جار ته‌نانه‌ت پینداچونه‌وه‌ به‌ هه‌ندیک تیبینیدا بکه‌م بۆ ئه‌وه‌ی بچه‌ ناو لاپه‌ر‌یه‌کی دیکه‌ له‌ باسه‌که‌دا. ڕه‌نگه‌ بۆ یه‌ک دوو ده‌قه‌ بوه‌ستین تا باقی باسه‌که‌ بدۆزمه‌وه‌ و له‌وه‌ی پیشکه‌شی بکه‌م. وه‌ دواتر له‌ کۆتایی ههر یه‌ک کاتژمێرێکدا پرسیار و وه‌لامی په‌یوه‌ست به‌ گفتوگۆکانمان ده‌بیت، ئه‌گه‌ر پنیوست بکات ڕوونکردنه‌وه‌ و وردکردنه‌وه‌ی زیاترمان ده‌بیت. ئهم کۆبوونه‌وانه‌ سێ به‌شیان هه‌یه‌، که‌ پیموایه‌ پنیوسته‌ به‌م شیوه‌یه‌ به‌ردهوام بین:

له‌ به‌شی یه‌که‌مدا ده‌مه‌وت باس له‌ پینگهی سهرمایه‌ و پینگهی ئهم کتیبه‌ بکه‌م له‌ تیوری مارکسیزم و له‌ بزوتنه‌وه‌ی کۆمونیستیدا. نه‌ک له‌سه‌ر گرنگی نه‌خلاقێ ئهم کتیبه‌، به‌لکه‌ له‌سه‌ر پینگهی بابته‌تی له‌ ڕوونکردنه‌وه‌ی کۆمونیزم و مارکسیزمدا. وه‌ بۆ ئهم مه‌به‌سته‌ش ده‌گه‌ر‌ئینه‌وه‌ بۆ کتیبی نایدۆلۆژیای ئه‌لمانی و بۆچونه‌کانی مارکس له‌سه‌ر ماتریالیزمی میژوویی و هه‌روه‌ها له‌سه‌ر تیوری کۆمونیزم. به‌ بروای من لێره‌دا باسیکی گرنگ هه‌یه‌، که‌ دواتر باسی لایه‌نه‌ شۆرشگێره‌کانی مارکسیزم و کاراکته‌ری شۆرشگێره‌نه‌ی کتیبی سهرمایه‌ ده‌که‌ین.

له‌ به‌شی دووه‌مدا ده‌چینه‌ ناو خودی کتیبه‌که‌وه‌. من پیم و ابوو له‌ کۆبوونه‌وه‌ی ئه‌مه‌ر‌ۆدا ته‌نیا مامه‌له‌ له‌گه‌ڵ به‌رگی یه‌که‌م ده‌که‌ین و ناچینه‌ ناو به‌رگی دووم و سێ و چوار که‌ تیوری به‌های زیاده‌یه‌. له‌ خودی به‌رگی یه‌که‌مدا ته‌نیا ده‌گه‌ینه‌ کۆتایی

فۆرمولەي گشتى سەرمایە، واتە بەشى يەكەمى كەلەكەبۇونى سەرمایە. چونكە ئەم بەشى يەكەمە بەشىكى زۆر گرنگە لە كىتتەكەدا، ئەگەر رومالى بگەين، پىم وايە ھەموو كەس دەتوانىت شوپىنى باقى كىتتەكە بگەويت. لە دانىشتنەكانى داھاتووى لە دووبارە خویندەنەوى سەرمایەدا دەتوانىن بۆ ماوەى دوو دانىشتن لەسەر ئەم بابەتە قسە بگەين و باس لە باقى بەرگى يەكەم بەگەين، واتە كەلەكەبۇونى سەرمایە و كەلەكەكردنى سەرمایە، دواتر پىداچوونەو بە بەرگى دووم دەگەين سەبارەت بە سوورنامەى سەرمایە و بەر ھەمەپىنانى جياواز بەشەكان، و پاشان بەرگى سىيەم، كە باس لە چەندىن سەرمایە و پولى وەك قازانچ و سوود دەگەين، ھەر وەھا تىۋرى رەوتى دابەزىنى رىژەى سوود و تىۋرى ماركىسىستى قەيران. بۆيە ئەمرو باس لە كەلەكەبۇونى سەرمایە و خۇفراوانكردنى سەرمایە دەگەين، لەم كىتتەدا كە لای مەن، چاپخانەى پىشكەوتنى سۇقيەت چاپى كردو، دەگاتە لاپەرە ۵۵۰، كە بىگومان بەو مانايە نىيە كە لىردا رومالى ھەموو ئەم ۵۵۰ لاپەرە دەگەين، نىمە نامازە بە ھەموو ئەم لاپەرە دەگەين. نامازە بەو سەرمەكبانە دەگەين كە لەم لاپەرەندان و ھەول دەدەين ھىچ پولىك لەدەست نەدەين. ديارە ئەگەر ھاورانىان ئەمانەيان خویندبىتەو، دەتوانن لىردا باسى ئەو خالانە بگەين كە بىرى لىدەكەنەو. يەككىك لەو كىشانەى كە لە رىكخستنى ئەم باسدا ھەمىو، ئەو بوو كە ھىچ بىرۆكەيەك نىيە كە بىنەر و خوینەرنامان لەبارەى كىتتەى سەرمایە چى دەزانن. و بۆ چ مەبەستىك بەشدارى ئەم كۆبۇونەو يە دەگەين؟ نایا بریارە ئەم كۆبۇونەو يە روونكردنەوى ئەو ھاورانىانە بەراورد بگات لەگەل ئەو باسەى كە مەن ئەنجامى دەدەم؟ نایا ھاورانىانە ھەن كە پىشتەر كاپىتالىان خویندبىتەو و بۆچوونىكىان لەسەرى ھەيە و دەيانەوتت لاينە و رەدترەكانى تاوتوئ بگەين؟ نایا كەسانىك ھەن بۆ يەكەم جار ناوى ئەم كىتتە دەبىستن؟ يان كەسانىك ھەن كىتتەكەيان نەخویندووتەو و دەيانەوتت گۆيى لەو كەسانە بگەين كە دەزانن چىرۆكەكە باسى چى دەكات؟ لە ئەنجامدا پرسیار كە ئەو يە، لەم كۆبۇونەوئەدا چى بگەين بۆ ئەو چى بتوانىن كۆبۇونەوى بەسوودمان ھەبىت بۆ ھەموو ئەوانەى لە گۆشەنىگای جياواز مو ھاتوونەتە ئىرە. ئەو يە نىمە دەگەين خویندەنەوى ئەم كىتتەيە، واتە مەن دەخویننەو ئەو بابەتى بە بابەتەكەيە بۆ ئىو كەدەلەين باسى چىيە و بنەماى چىيە، بۆيە ئەگەر كەس نەخویندووتەو، ئاشنا دەبىت. بەلام لە ھەمان كاتدا باس لەو خالانەش دەكەم كە يەكسەر لە لاپەرەكانى كىتتەكەدا دەرنەكەون، وەك مېتودى ماركس، پىگەى ئەم باسە لەگەل ئەو باسەدا كە رەنگە دواتر بوروژىنرەين، گرنگى پۆلەكان و ھتد. بۆ ئەو يە ئەگەر كەسنىك كىتتەكەى خویندبىتەو و ئارەزووى ئەو لاينەى مەن دەمەويت، ئەو سوودى ھەبىت. بەگشتى دەمەويت ئەم كۆبۇونەوانە بەجۆرىك بەردەوام بن كە ئەگەر ئەم كىتتە كەسنىك بترسىنىت و نەخویندبىتەو، بەم باسانە وا بىردەكەنەو كە دەتوانن چىن بىخویننەو. بىگومان نازانم بە چ زمانىكە، چونكە وەرگىرانى فارسى، وەرگىرانى ئەسكەندەرى، بە تايبەت چاپكردنەكە بە ھىچ شىوہەك باش نىيە، وەرگىرانەكە ئەو ھەندە خراب نىيە كە لە سەرەتادا دەردەكەويت. پىويستە بچىتە سەر زمانىكى تر، ئىنگلىزى يان ئەلمانى يان فەرەنسى، و ئەم كىتتە بخرىننەو. ئەم كىتتە بە زمانەكانى ئىنگلىزى، ئەلمانى يان فەرەنسى زۆر راستترە لە وەرگىرانى فارسىيەكەى. ئەگەر ئەم كۆبۇونەوانە بتوانن كارنىك بگەين بۆ ھاندانى ئەوانەى ئەم كىتتەيان نەخویندووتەو بۆ خویندەنەو، ئەو گەيشتوونەتە ئامانجى خۇيان. جگە لەوش ئەگەر ئەم كۆبۇونەوانە بتوانن پىگەى ئەم كىتتە بناسن، تەنەت بۆ ئەوانەى خویندووانەتەو، وەك يەككىك لە گرنگترەين بەلگەنامەكانى بزوتنەوى كۆمۇنىستى و يەككىك لە گرنگترەين بەلگە تۆماركارەكانى مېژووى مروفايەتى، ئەو كۆبۇونەوكان سەركەوتو بوون. لەم دىدارانەدا ئەم كىتتە دەخویننەو، بەلام دەمەويت سەرنجتان بۆ خالىكى گرنگ رابكىشم. نىمە دەمانەوت لەم كىتتە زياتر لەو تىبگەين و ھەستى پىبگەين لەو يە كە خویندبىتەمانەو، بزانىن كام پۆلە دەوروزىنىت، بۆچى ئەم ياسايانە دەدات و ئامانجى ئەم كىتتە چىيە؟ ئەم كىتتە بەكەلكى چى دىت؟ ئەگەر كەسنىك پىتى واىت كە دەتوانىت لە سەبىنەو بچىتە بازارى بۆرسە و وەبەرھىنان بگات و پارە پەيدا بگات ئەو ھەلەيە! ئەم كىتتە ھىچى لەسەر ئەم بابەتە نىيە. دەلەين دەبىقەد رىكاردۆ كە پىش ماركس ئابورناسە، لە بازارى بۆرسەدا بووە ملېونىر و ئەمەش نىشانەيە بۆ ئەو يە تىۋرىيەكانى دروست بوون. بەلام رىكاردۆ لە تەمەنى ۱۶ سالىدا بە رىنمايى باوكى چووە بازارى بۆرسە و لە تەمەنى ۲۷ و ۲۸ سالىدا بوو بە ملېونىر و لە تەمەنى ۴۰ سالىدا وازى لېھىناو و چووە بوارى ئابورىيەو. واتە تىۋرىيەكانى ئەو پەيوەندىيان بەو كاتەو ھەيە كە لە بازارى بۆرسەدا كارى كردو. ئەم بابەتە لە شىكارىيەكانى ئابورى ئەمرو، كۆمپانىا فەرەنەتەويەيەكان، قەيرانى داھاتووى سەرمایەدارى و كەلەكەبۇونى سەرمایە، نایا بریارە پاشەكشە لە ئەمريكا رووبدات يان نا و ھتد لەم كىتتەدا يەكسەر تىبگەين.

پىويستە يەك راستى لەبەرچا و بگىرىت: ماركس لە راستىدا كىتتەى كاپىتالى تەواو نەكردو. رەنگە ئەگەر كۆتايى بەھاتايە، نىمەى لە واقىعەكانى ئىستائى سەرمایەدارى نرىكتر دەكردو. بەلام پىسپورى ئەم كىتتە ئەو نىيە كە كەس فىزى ئابورى بگات، وەك چۆن لە كۆلنژدا دەوترىتەو، بۆ نمونە چۆنىيەتى كاركردنى كۆمپانىكان و چۆنىيەتى كاركردنى بازارى بۆرسە. وەك دەلەيم ئەم كىتتە باس لە كۆمەلگەى سەرمایەدارى دەكات. ئەم ديارەيەى سەرمایەدارى چۆن كاردەكات،

بناغەكەى لەسەر چى دامەزراو، تايەتمەندىيەكانى چىن و چۆن پەيوەندىيان بەيەكەمە ھەيە، ھەك وتم كىتتىبى سەرمایە رەنگە گرنىگىزىن كىتتىبى نىت كە لە مېژووى مرقايقەتيدا نووسراو. دواى ماوھەكى زۆر لە رووخانى بلۆكى رۆژھەلات، راپرسىيەك ئەنجامدرا كە كاميان گرنىگىزىن كىتتىبە، لە نىوان كىتتىبى پىرۆز و كاپىتالدا، دەرگەوت كە كاپىتال كىتتىبىكى زۆر گرنىگىزە لە كىتتىبى پىرۆز بە رىژھەكى زۆر زياتر . ناتوانىت بە ئاسانى كاپىتال بەدەست بەيىنىت، فىرىت ناكەن، ۋە تىگەيشىتىشى ئاسان نىيە، لەكاتىدا كىتتىبى پىرۆز لە ھەموو ھۆتلىھەكاندا ھەيە، تەنانت لە مۆتلىھەكانىدا بەردەستە كە ژوورەكانيان بە كاترەمىر بەرئ ئەدەن، بەلام بۆ كاپىتال، دەبىت بچىتە زانكۆ و پروفىسۆرى پەيوەندىدار . سەرەراى ھەموو ئەمانە، لەرووى گرنىگىيە ھە لە مېژووى مرقايقەتيدا، زۆر كەس دەيانگوت سەرمایە گرنىگىزىن كىتتىبە كە نووسراو و كارىگەرى لەسەر ژيانى مرقايقەكان ھەبوو. كاتىك سەيرى سەدەى بىستەم دەكەين، بۆمان دەرەكەونىت كە تەواوى خەباتى ئەم سەدەيە و تەواوى ئەزمونى ملىونان كەس لەسەر ئەم كىتتىبەيە. يان دەبىنن بە جۆرىك بىرارى رىزگار بوون لەم كىتتىبە دەدەن يان لە ھەندىك گۆشەى جىھاندا بلاوى دەكەنەو. ھەندىك كەس ھەولى فىر بوونى دەدەن و ھەندىكى تىرىش ھەولى شىواندى دەدەن. لە دونيا يەكەيكە لە گرنىگىزىن بەرھەمە سىياسى و زانستىيەكان كە تا ئىستا نووسراو، بەروردى بىكە لەگەل "كۆمارى" ئى ئەفلاتون، كاپىتال گرنىگىزە. بەرورد بىكە لەگەل كىتتىبەكانى ئادەم سىمس و رىكاردۆ، سەرەراى ئەوھى لە زانكۆدا ئاماژەيان پىكارا، بەلام ئەو كاپىتالە كە عەقلىتە مرقايقە سەدەى بىستەمى گۆرى.

لە ماوھى خويندەنمان لە زانكۆ، ھەك ئەو ھالەتەى كە ھەندىك خويندەكار سەپارەيان كرىوھ و ئەوانى تر دەيانگوت فلان سەپارەى ھەيە، خويندەنەو سەرمایەش واىكرد خەلك زياتر رىزى لى بگرن و بە ئەندامى يانەيەكى تايەتى بزەن. دەگوترا لە نىو سەركردەكانى كۆنفىدراسىونى قوتاييان لە سەردەمى شادا كەسنىك ھەبوو كە كاپىتالى دەخويندەوھ و لە كۆنرەكانى كۆنفىدراسىوندا ھەمىشە لە رىزەكانى يەكەمدا دانىشتبوو. لە ھەر ھالەتەيدا ئەو كەسەى بوىرى كرىدو بچىت و سەرمایە بخويندەوھ، لە چىنىكى بالاتردا دائرابو لەنىو ئەو كەسانەى كە بانگەشەى سۆسىيالىستىيان دەكرد. ھۆكارى نەمەش ئەم پىگە تايەتەيە كە ئەم كىتتىبە دۆزىوئەتەيە، ئەگىنا بىم واىە زۆرىك لە ماركسىستەكان بە ھىچ شىوھەيك نەچوونە سەر ئەم كىتتىبە. ئەنوەر خامى لە كىتتىبەكەيدا نووسىوئەتەى، كاتىك ھەندىك كەسىان گرتوھ، لىكۆلەران شەقىك لە گوئيان دەدەن و دەپرس لە كۆبى كاپىتالدا نووسراو، "خودا نىيە برۆ ئەم لاپەرەنەم بۆ بەيئە". واتە پىيان واىە كىتتىبى سەرمایە ئەم كىتتىبەيە كە ھەموو بنەماكانى ماركسىزمى تىدا نووسراو. ئەفسانە لەسەر ئەم كىتتىبە و تراو، بەلام بەگشتى ژمارەى ئەم كەسانەى ئەم كىتتىبەيان خويندوئەتەو زۆر نىن. بە برواى مەن ماركسىستىك نايىت ھەر ئەم كىتتىبە بخويندەوھ، بەلكو ھەولى تىگەيشىتىش بەدات، چونكە كارىگەرى لەسەر تەواوى تىگەيشىتىنى لە كۆمۆنىزم ھەيە.

بايەخى تىۆرى و پراكىتىكى پىگەى سەرمایە لە ماركسىزم و لە بزوتنەوھى كۆمۆنىستىدا

لە بەشى يەكەمى باسەكەمدا دەمەونىت جەخت لەسەر گرنىگىيەكى تىۆرى زياترى پىگەى سەرمایە لە ماركسىزم و كۆمۆنىزمدا بىكەمەو. با بە دوو شىوھ باس لەم بابەتە بىكەين: يەكەم، پىگەى سەرمایە لە ماركسىزمدا ھەك زانستىك، ھەك جەستەيەك لە بىرى زانستى و شىكارى و سەلمىنەر. ۋە دووھم: لايەنى نكولى لىكردن و نەرىنى و رەخنەگرانە و پراكىتىكى شۆرشگىرانەى. تىكەلەبوونى ئەم توخمانە ئەمەيە كە ماركسىزم دروست دەكات. بەبى ئەو لايەنى پراكىتىكى رەخنەگرانە و شۆرشگىرانەى كۆمۆنىزم، لايەنى زانستى تىۆرى ماركسىزم، بە تەواوتەى شىاوى فىركارى و شىاوى خويندەن. ئەگەر لايەنى سەر ژىر كردن و شۆرشگىرىيەكەى بخەينەلاو، سەر تاپاى باسەكانى ماركس ھەك بىرمەندىكى ئابوورى زۆر زياتر لە ھەموو بەدەنەى زانستە ئابوورىيەكانى ناو زانكۆ پەيوەندىيان بەيەكەمە ھەيە.

لەم دواياندا ژياننامەيەكى تايەتتر لە كارل ماركس بلاوكرائەتەو (لە نووسىنى فرانسىس وىن) نووسەر خوى ماركسىست نىيە و ئىمە پىمان و ابوو دواى شۆرشى سۆقىت چىتر باسى ماركس ناكەن. ئىستا ئەمانە ئەم خاوەن پىشەسازىيانەن كە لەبارەى ماركسەوھ دەلئىن بەراستى راستى كرىوھ. ئەم شتەنەى كە خاوەن سەرمایە لەبارەى ماركسەوھ دەلئىن، ھۆكەمەكانى ئەم سەبارەت بە كەلەكەبوونى سەرمایە، سەبارەت بە قازانج، سەبارەت بە رىبا، سەبارەت بە پەيوەندى ئىوان ھەقەدەست و

دامه‌زاندن که دملین دروسته. ئەگەر سەرمایه‌دارێک دابنیشیت و سەرمایه بخوینیتەوه باشتر له سیستمی ئابووری خۆی تێده‌گات. به‌کەم‌کردنەوه‌ی لایەنی نەڕینی شۆرش‌گیرانە‌ی ئەم کتێبە. ئەگەر بتوانرا‌یه ئەو لایەنانە شۆرش‌گیرانە‌کە‌ی لێ بکێشە دەرەوه، ئەم کتێبە دەبوو گرنگ‌ترین کتێبی زانکۆکان له‌سه‌ده‌ی بیستەمدا. هۆکاری ئەوه‌ی که کاپیتال ناهێن بۆ زانکۆ ئەوه‌یه که لایەنی نینگەتیفی شۆرش‌گیرانە و لایەنی پراکتیکی مارکسیزمی کتێبە‌کە‌ش له‌گە‌ڵی ناسینراوه. له‌ ئەنجامدا کاپیتال له‌ نێو کتێب و ناماژەکانی پروفیسۆر و مامۆستایانی زانکۆکانی ئەوروپا و ئەمریکا‌دا نیه‌یه. مەگەر مامۆستا‌یه‌کی چەپ هەبیت که یەک یان دوو بەش وانه‌ دملینتەوه. بۆ نمونە کاتیک سەرمایه‌ به‌راورد دەکەیت له‌گە‌ڵ تیۆری فیزیۆکراتەکان، ئابووری ناسه‌ کلاسیکیه‌کان، سمیس و ریکاردۆ، یان تەنانەت نیوکلاسیکیه‌کان، له‌ مارشال و کینزەوه‌ به‌دواوه، ئەم دوو هەمانه‌یان زۆر سەرمتایی دەر‌ده‌کەون. نێمه‌ ئەمه‌ نالین چونکه‌ مارکس هاوریمانە و خۆشمان دەوێت، له‌رووی زانستی و بابەتییه‌وه‌ وایه. به‌لام لایەنی شۆرش‌گیرانە‌ی رەخنە‌یی سەرمایه‌ رێگری کردووه‌ له‌وه‌ی که وه‌ک پتیویست بێت بچیتە زانکۆ. به‌ بروای خۆدی مارکس، دوو لایەنی نەڕینی زانستی و رەخنە‌یی یەک جه‌سته‌ پیکده‌هێنن.

سەرمایه‌ کتێبیکی گشتگیره‌ له‌ روانگه‌ی شیکارییه‌وه، به‌لام له‌ روانگه‌ی سیاسییه‌وه‌ پینگه‌یه‌کی رەخنە‌گرانه‌ و پراکتیکی شۆرش‌گیرانە‌ی هه‌یه، که به‌ بروای من لایەنی دووم گرنگ‌تره. من به‌ کورتی باسی لایەنی زانستی ده‌کەم، واته‌ ئەو لایەنه‌ی که هه‌مووان دملین پتیویسته‌ کاپیتالی بۆ بخوینێرتەوه. با کاپیتال بخوینیتەوه‌ بۆ ئەوه‌ی بزاین مارکس چی وت دەر‌باره‌ی ئابووری سەرمایه‌داری، با کاپیتال بخوینیتەوه‌ بۆ ئەوه‌ی بزاین میتودی مارکس له‌ شیکردنەوه‌ی کۆمه‌لگادا چیه‌یه؟ ئەمه‌ لایەنی راسته‌قینه‌ی مارکسیزمه. به‌لێ پتیویسته‌ بێخوینیتەوه‌ بۆ ئەوه‌ی تییگه‌یت که مارکس چی وتووه. ئەم لایەنه‌ ئیجابیه‌ی سەرمایه‌ ئەوه‌یه که نێمه‌ ناومان ناوه‌ ریزی ماتریالیستی بۆ مێژوو، ماتریالیزمی مێژوویی. جیهان‌بینی مارکسیستی، تیۆری ماتریالیستی مێژوو که له‌ به‌ر‌متدا له‌ کتێبی "نایدۆلۆژیای ئەلمانی" دا باس ده‌کری. ئەگەر تهنیا کاتت هه‌یه‌ بۆ خویندنەوه‌ی دوو لاپه‌ره‌ی مارکس له‌ ژياندا، پینشیا ده‌کەم پینشه‌کی کتێبی رەخنه‌ له‌ ئابووری سیاسی بخوینیتەوه. به‌رای من ئەمه‌ گرنگ‌ترین تیۆری دوو لاپه‌ره‌ی کۆمۆنیزمه. پینشه‌کی کتێبی رەخنه‌ له‌ ئابووری سیاسی له‌ ساڵی ۱۸۵۷ له‌گە‌ڵ کتێبیکی دیکه‌دا بلاوکرایه‌وه: "زیادکردنی بۆ رەخنه‌ له‌ ئابووری سیاسی"، سێ به‌شی یه‌که‌می کتێبی سەرمایه‌ که دواتر بلاوکرایه‌وه، له‌ راستیدا له‌ درێژ کراوه‌ی هه‌مان کتێبی سەرمایه‌یه. با وه‌رگێرانی بێ ئاماده‌کاری ئەم دوو لاپه‌ره‌یه‌تان له‌ ده‌قی ئینگلیزییه‌وه‌ بۆ بخوینیتەوه. مارکس خویندکاری یاسا و فەلسەفه‌ بووه‌ و ئەزموونی ئەوتوی له‌ بواری ئابووریدا نه‌بووه.

مارکس دملیت: "هه‌رچه‌نده‌ یاسا بواریکی تاییه‌تی خویندنی من بوو، به‌لام یاسام وه‌ک به‌شیک له‌ فەلسەفه‌ و مێژوو ده‌بینی. له‌ ساڵانی ۱۸۴۲ و ۱۸۴۳ وه‌ک سەرنووسه‌ری گۆفاری رینیش زایتونگ، بۆ یه‌که‌مجار خۆم له‌م پینگه‌ به‌ ئازاردا بینیوه‌ که ناچار بووم باس له‌ ئابووری سیاسی بکەم". وه‌ ئەمه‌ش له‌ به‌ر ئەوه‌ بوو که په‌رله‌مانی راین یاسایه‌کی دەر‌ده‌کرد سه‌بارت به‌ دزینی دار له‌ دارستانه‌کان، هه‌روه‌ها گفوتوگۆ له‌سه‌ر ئەم پرسه‌ له‌ دژی رۆژنامه‌ی راینیش زایتونگ ده‌کرا. له‌گە‌ڵ باسی یاسا و فەلسەفه‌ نه‌یتوانی وه‌لامی هیرشی سه‌ر رۆژنامه‌که‌ی بداتەوه. (واته‌ یه‌که‌م سه‌بارت به‌ رەخنه‌ له‌ فەلسەفه‌ی هه‌قی هینگل نوسراوه) که کاتیک ئەمه‌م نووسی، بابەتیکی ئابووری هاته‌ دەر‌وه‌ (به‌ ناوی "ده‌ستتوسه‌کانی پاريس" له‌ ساڵی ۱۸۴۶ دا بلاوکرایه‌وه). لیکۆلینەوه‌مکانم وای لیکردم بگه‌مه‌ ئەو ئەنجامه‌ی که نه‌ په‌یوه‌ندییه‌ یاسایه‌کان و نه‌ فۆرمه‌کانی سیاسەت نا‌کریت به‌ باوه‌رکردن به‌ خۆیان یان له‌سه‌ر به‌نەمای گه‌شه‌سەندنی گشتی هۆشباری و عه‌ق‌لی م‌رو‌ف‌ تییگه‌ن. له‌وه‌ گرووپه‌ وه‌رگێراوه‌ که هینگل به‌ کۆمه‌لگه‌ی مه‌ده‌نی ناوی ده‌بات. که له‌ ئابووری سیاسی ئەو کۆمه‌لگایه‌دا له‌ ئەناتومی و ئیسه‌که‌کانی کۆمه‌لگه‌ی مه‌ده‌نیدا بۆیگه‌را. (ئەمه‌ ئەو ئەنجامه‌ بوو که مارکس پینگه‌یشت. دوا‌ی که مێژووی خویندوه‌ و خویندویه‌تیوه‌ و یاسای خویندوه‌، گه‌یشته‌ ئەو ئەنجامه‌ی که نه‌ک و مه‌ک ئەوه‌ی که ناتوانیت له‌ یاساوه‌ ده‌ست پێ بکەیت و باسی یاسا بکەیت، ناتوانیت له‌ فەلسەفه‌وه‌ ده‌ست پێ بکەیت و باسی فەلسەفه‌ی بکەیت، ناتوانیت باسی کۆمه‌لگه‌ش بکەیت به‌بێ ئەوه‌ی باسی ئابووری سیاسییه‌که‌ی بکەیت، ره‌گی هه‌موو ئەمانه‌ له‌ ئابووری سیاسی و بارودۆخی ماددی ئەو کۆمه‌لگایه‌دا‌یه). من له‌ فەرهنسا ده‌ستم کرد به‌ خویندنی ئەم باسه‌، پاشان چووم و له‌ برۆکسل به‌ر‌ده‌وام بووم (واته‌ کاتیک پۆلیس له‌ فەرهنسا خستبویانه‌ ژیر چاودێریه‌وه‌ کتێبه‌که‌ی له‌گە‌ڵ خۆی برد و بریدییه‌ برۆکسل) و گه‌یشتمه‌ ئەنجام‌یک که بوو به‌ رووناک‌ی هه‌موو ژبانی فیکریم."

ئه‌وه‌ و نه‌ نجامه‌ ده‌ نووسیت که (مارکس) پنی گه‌ یشتووه‌، که به‌ رای من گرنگ‌ترین چه‌ ند په‌ ره‌ گرافی کۆمۆنیزمه‌، که به‌ م‌ ش‌یوه‌ یه‌ ده‌بنوسیت: "م‌رو‌ف‌ه‌کان له‌ به‌ ره‌ مه‌ه‌ناتی کۆمه‌ لایه‌ تی ژبانی خۆیاندا، له‌ هه‌ وه‌ ماددییه‌ کانیا‌ندا، به‌ ناچاری ده‌ چینه‌ نیو په‌ یوه‌ ندییه‌ که‌وه‌ که‌له‌ دەر‌وه‌ی ئیراده‌ی خۆیاندا‌یه". وه‌ ئەم په‌یوه‌ندیانه‌ په‌یوه‌ندی به‌ر‌ه‌مه‌ه‌ناتانە‌ی که له‌ هه‌موو

قوناغىڭدا لە ھەموو سەردەمىڭدا بوونيان ھەيە. (ئەو دەللىت مەھسۇلەت قوناغىڭدا دەمچە ناو پەيۋەندىيە ئابوورىيەكان لەپىناو زىندو مانەمو ھەبۇنياندا سەربەخۆ لە ئىرادەى خۇيان). كۆى گىشتى ئەم پەيۋەندىيە ئابوورىيەكانى بەر ھەمەپىنان ژىرخانى ئابوورىيە كۆمەلگە پىڭدە ھىننەت، ئەم بەنەما، واقىيەيە كە بەنەماى سەرخانى ياساىيە و سىياسى لەسەر بىيات دەنرەت و ھەموو جۆرە ھۇشيارىيەكى كۆمەلەيەتى لەگەل ئەمەدا دەگۇنچەت، دواتر ھەموو جۆرەكانى تىگەپىشتن و ھۇشيارى دەروونى، ئايىن، شەيەر، ئەدەب، مەعرىفە ، ھونەر، جوانى، ھەموو ئەمانە لەگەل ئەم واقىيەدا دەگۇنچەت كە بناغەى ئەم پەرسانەيە) لە قوناغىڭى گەشەسەندى ھىزە ماددىيەكانى پەيۋەندىيەكانى بەر ھەمەپىنان و بەر ھەمەپىناندا، كۆى دەسەلات لايەنى مەكەل ئەم پەيۋەندىيە ئابوورىيەكانە لە مەملەنئىدەيە. (واتە لە راستىدا بەوشەى كە پەي دەلئىن پەيۋەندىيە مەكەلەيتى). واتە لە شۇننىڭدا دەسەلاتى بەر ھەمەپىنى مەكەل پەيۋەندىيە مەكەلەيتەكان دەگەپتەنەكۇئەيە و قوناغىڭ دېتە ئاروھ كە شۇرشە كۆمەلەيتەيەكان دەست پىدەكەن و لەم قوناغەى شۇرشە كۆمەلەيتەيەكاندا مەكەلەيتەيە دەھەژىنەت و خەبەت چىنەيتەيە بە سەدان فۇرمى سىياسى و ھونەرى و ياساىيە سەھەلەدەت و دەگۇرەت بۇ ئەو پەيۋەندىيەكانى كە ئەم پەيۋەندىيە مەكەلەيتەيەكان دەگۇرەت، ئەم پەيۋەندىيە مەكەلەيتەيەكانى كە رىگىرەن لە گەشەى ھىزە بەر ھەمەپىنەكان كەدوھ، و دەمچىنە قوناغىڭى ئابوورى نوئ و قوناغىڭى نوئ كە تىپىدا مەكەلەيتەيە ئابوورى خۇى لەسەر بەنەماى پىداوېستىيەكان پىڭدە ھىننەت و ئە و قوناغەش بەپەي ئەم فۇرمى سىياسى و ياساىيە خۇي دەپتە. و ھەتە."

ئەمە ئارگۇمەنتى مەكەس بوو. لە ئەنجامدا مەكەس دەللىت، ئەو ھۇشيارى و ھەستىيە مەكەس و عەقلىيە مەكەس نەيە كە ژيانى ماددى ئەم دەست دەكات، لەسەر بەنەماى بېر كەدەنە نەيە كە كۆمەلگە رىكخراوھ، بەلكۇ لەسەر ئەم رىكخستە دەمەراوھ كە كۆمەلگە لە دەورى بەر ھەمەپىنان و مەكەس تۇوھ كە بېر كەدەنە مەكەس دەست دەپن. لەوانەيە بەگىشتى ئەم بېرە قەبۇل بەكەيت، بەلام لەوانەيە لە وردەكارەكانى ئەم باسە تىنەگەيت. مەكەس دەللىت ھەموو شتەك بېرى لى دەكەيتەمۇ، تەنەنت راستىيەكانىش، رەنگىكى تەبىئەتى مەكەس و سەردەمى خۇى ھەيە كە رەگى لە پەيۋەندىيە ئابوورىيەكاندا ھەيە. ئەگەر سەبىرى فەلەمەزەنەكان و زانستى و خەبەلەيەكان بەكەيت، دەپنەت فەلەمەكە لە سالى 3000 روودەت، بەلام مەكەسكان و كاپتەنى كەشەتەك كە چوونە جەھانەكانى تر پارە بەكار دەھىنن و بېر لە "بەھەى" شتەكان دەكەنەمۇ ... لەگەل عەقلىيە ئەمرو پەيۋەندىيەكان ھەيە و خەبەلەيەكانى ئالوگۇرن، وە بېرەبوامە مەكانىن سەبەمەت بە ئەخلاق و جوانى و ھورەيتەى و ھەتە ھەمووى وەك ئەمرومان ھەيە! بە بېرەن نەيە كە ئەم كەسانەى كە پەيۋەندىيەكانى بەر ھەمەپىنانى گۇرپوھ و كەشەتەيەن دەست كەدوھ، بە خەبەلەيە چەندىن ھەندەى خەبەلەيە روونەكى و بازەگانى و دادپەرەرى و خۇشەوېستى و دۇستەيتەى بە مانە مۇدەرنى و شەكە رۇشتوونە چەند گەلەنەستەرى دېكە مانەيەن لەدەست داوھ. لەگەل خۆت بېرەكە مە كاتەك دەللى "دادپەرەرانە" بە چى پەنەنە دەكەيت؟ بېرەكەى دادپەرەرى لە كۇتوھ و مەگەرت؟ تىستا كە فەلمە سەبەمەكەس دەپنەن و بېر دەكەنەمۇ كە كۆلەكان زەنجىرەك پەنەبەر بوون كە شۇرشەيەن كەد. و بېر نەدەكارەيە كە لە سەردەمى ئەمخۇياندا مەكەسكان تەنەنت خۇيان لەگەل رۇمەكاندەبە بەكەس نەزانوھ. كۆلەكان خۇيان بە كەم دەزانى، لەم كاتەدا ئەمە عەقلىيەتى ئەم سەردەمە بوو. دادپەرەرتەن كەسى ئەم سەردەمە لە بوونى خۇيدا كۆلەيتە دەگەرتە نەستۇ. ئەمە ھەموو پەيۋەندىيەكانى پىشوى كۆمەلگەكانى رەبەدو بە عەقلىيەتى نىستامان دەپوون و رەنگى ئالوگۇرى، سەبەمە، كالا، بەھە، بەھەى زىادە، فەيتەشەمى كالا و ھەندىن پىدەدەپن. مەكەس كە سى سەد سالى پىش نەمە زىادە، يان چوار سەد سالى دواى ئەمە دەژى، بە ھىچ شەيەكە لەم قەسەبەسەنە تىنەگەت، چوونە ژىرخانى ئابوورى شتەكى دېكە دەسەپىنەت. پىم و ت بېر لەم بەكە مە كە حەزەت لە چىيە، لەگەل كىدا كۆدەپىتەمۇ، حەز دەكەيت لە كۆى بژىت، چوونە كۆمە لەسەر خەلەك دەدەپت، پەسەرەكە ئەمە چەند جار لەگەل كەسەكە گەتوگۇ دەكەيت، چەندەم پەسەرى ئەمە نەيە ئىشى بەرەمە چىيە، لە كۆى دەيكەت؟ ئەم دەژى؟ چوونە بەكەكە لە فەكەمە گەنەكانى ئەم كۆمەلگەيە. ھەشت سەد سالى لەمەبە نەندەتوانى پەسەت لايەنى بەرەمە چى دەكات، چوونە تۆ ھەم لە سەرتەى سالاو و ھەلپەسەنەمۇ ئەسەل و نەسەپىشەت دەزانى. ئارگۇمەنتى مەكەس لە رەنگەيەكى زانستىيەمۇ ئەمە كە خۇى دەللىت، مەن چوومە سە لىكۇلەيەمۇ و بىنەم كە ئابوورى و شۇزەكە كە مەكەسكان بژىويەنى تىدا دابەن دەكەن ئەمە دىارى دەكات كە چوون بژىن و چوون بېر دەكەنەمۇ و چىيان پەن خۇشە و حەزەن لە چىيە، ئەمە چى دەكەن؟ حەزەن لە چى نەيە، چوونە كۆمە دەدەن، سەسەمە ياساىيە ئەمە چوونە و مانە دادپەرەرى و ئەشەكەنەدەن لە سەسەمەكەيەنە چىيە و چى بە ئەشەكەنە نازانرەت. سزا بۇ ئەمە چى دەكەپىنەت؟ خۇشەوېستى و اتەى چىيە، تۆلەسەندەمۇ و اتەى چىيە؟ كاتەك ھەموو ئەمانە لەبەر چاوە دەگەرت، دەپنەت كە رەنگى پەيۋەندىيەكانى بەر ھەمەپىنانى سەردەمەكەيەن ھەيە. ئەم پارەنە لە ئەمانەمۇ نەھەتوون، دەن ئەنجامى پەرسەندى فەكەرى مەكەس نىن، دەن ئەنجامى مەكەس دەور و دەرەزى مەكەس ئەمە چىيە نىن سەبەمەت بە پەيۋەندىيە مەكەس دەورەرى و دەستەيتەى، بەلكۇ دەن ئەنجامى ئەم پەيۋەندىيە ئابوورىيەكان كە مەكەسكان لە ھەموو سات و قوناغىڭدا لە نەوان خۇياندا

جیگیر بوون. کتیبی "نایدولۆژیای ئەلمانی" ئەم باسە بە وردی روون دەکاتەو و ئەگەر کەسێک بیهویت بزانییت ماتریالیزمی میژوووی مارکس چون پەرهی سەندوو، پتویستە لە بنەرەندا لە نایدولۆژیای ئەلمانیدا بەدواییدا بگەریت.

مارکس دەلێت یەکەم گریمانەیی کۆمەڵگەیی مەوقایەتی ئەوێهە کە مەوقەکان تییدا دەژین. مەحالە کۆمەڵگایەکی ئینسانی لە خەیاڵدا بێت کە مەوقەکان لە رووی جەستەییەو زیندوو نەبن. وە پاشان مارکس دەشلیت ئەگەر بریار بێت مەوقەکان لە ژیاندا بن، دەبێت لە شوێنیکەو بژیوی ژیانیان داوین بکەن. یەکەم کێشەیی کۆمەڵگایەکی ئەوێهە کە ئەم کەسانە لە کوێ کەرسەتەیی پتویستیان دەست دەکەوێت و دەیحۆن؟ چون خۆیان لە سروشت دەپارێزن؟ چی لەبەر دەکەن و لە کوێ دەخەون و میکانیزمی وەرگرتنەوێ و زەحمان چیبە؟ مارکس دەلێت مەوقەیی پیش ئەوێ بۆانێت بێر بکاتەو و ئاین یان هونەری هەبێت، دەبێت زیندوو بێت و هەر بۆیەش، بارودۆخی بوونی کۆمەڵگای مەوقایەتی بەرھەمەینانە. دەشلیت لە سەرەتاوە مەوقەکان بەرھەمی درمختەکان بەکار دەھێنن یان راویان دەکرد، بەلام دواتر چوونەتە ناو بەرھەمەینان و کارمەکانیان داوەش کرد، ئەوێ نییە هەموو مەوقەیک هەوێ زیندوو راگرتنی خۆی بدات، بەلکو میکانیزمیکی ئالۆز و وردە وردە ئالۆزتر دروست دەبێت. کە هەمووان بە زیندووی دەھێلێتەو. نازانم سەنجێتەو یان نا، کاتیک لافاوێک دێت هەمووان نیگەرمان دەبن، پێشتر بەم شوێنەو نەبوو، ئەگەر لافاوێک هاتبێت، مائی کەسێکی تری دەبرد، هەمووان بەم شوێنەو ئیستا نیگەرمان نەدەبوون. بەلام کاتیک سەرچاوەی وزە و کارەبا و کۆمپیوتەرەکی من و تۆ بەستراوەتەو بە ویستگە و کارگەو سەنتەری کارەباوە، ئەوا ئەگەر لافاوێک هات من و تۆ نیگەرمان دەبین. هەرگیز پێشتر، ئەوێ دەدەیی لە ماوەی ئەم بیست سی سالیی رابردوودا کە سەیری تەلەفزیۆمان دەکەین، ئەوێندە هەوێ بەفر و باران و لافاو تووشی ترس و دلەراوکی گشتی نەبوو. سەرەتا خەلک و دەزانن کە تەکنەلۆجیا باشتر بوو و دروستکردنی خانوو باشتر بوو، ئیستا کە لافاوێکە هاتوو، رەنگە مامەلەکردن لەگەڵیدا ئاسانتر بێت، بەلام دەبینن کە وانییە. ئەگەر پلەیی گەرمی هەوا چەند پلەیک ساردتر بێت و ئەگەر کەشتی بارەلەر و شەمەندەفەر بەهۆی سەھۆلەو نەتوانن لە کاتی خۆیدا بجولێن، ئەوێ وەک ئەوێ نییە هەموو کەسێک بزینکی لە مائەلەکیدای هەبێت و شیریی پێدات و دواتر لە تۆکەکی فانیلە دروست بکات. لەوانەبە ئەو شەوێ هەموومان لە سەرما رەق بێنەو. ئەگەر چەند کەسێک رێگری بکەن لە گواستەوێ بەنزیی بۆ سەرچاوەیک دیاریکراوی بەرھەمەینانی بەنزیی لە سکۆتەندا، لەوانەبە لە باشووری ئینگلتەرا کەمیی خۆراک رووبدات و قوتابخانەکان داخزین. لەبیرتە چ نیگەرانی و ترس و دلەراوکییەک روویدا کاتیک هەوێ هاتنە ناوێ قایروسی میلینیۆم باس "Millennium Boss" یان بۆ بانکەکان بلۆکرەو؟ بەهۆی ئەوێ کە رەنگە مووچە لە کاتی خۆیدا نەگات، رەنگە قەرز و خەرجیبەکان نەگۆردنێو، هەر وەھا کرین و فرۆشتنیی روو نەدات، لە ئەنجامدا کۆمەلگا بە پەنگ خواردووی دەمینێتەو. بۆیە دەمەوێت بۆی شۆوازی داوینکردنی ژیاومان بەردوام ئالۆزتر و کۆمەلایەتیتەر دەبێت. ئیستا ئیتر ناتوانیت مەوقەکان بە هەلگرتنی میوێ لە دارمەکان بژین. لە ئەنجامدا یەکەم تاییەتەندی کۆمەلگەیی مەوقایەتی بریتیبە لە هەبوونی ئابووری، و چون مەوقەکان پەيوەندییەکانیان لەگەڵ سروشتدا رێکخستوو. و مارکس زۆر بە جوانی ئەم بابەتەیی روون کردووئەوێ کە لەگەڵ ئالۆزبوونی پەيوەندی نیوان مەوقەکان، پەيوەندی لەگەڵ سروشتی ئالۆزتر دەبێت. ئەگەر بە هەلگرتنی میوێ لە داریک پێداویستیەکانی تاکە کەس داوین بکەیت، لەم دۆخدا کە هەمان کەس دەیوێت چەند مەتریک بچیتە ژیر زەوی و کاریک بکات، ئەوا پتویستی بە کەسانی دیکە دەبێت بۆ بەرھەمەینانی دریلنیک بۆی، یان شۆف بۆی و یان بەرھەمەینانی هەر ئامرازیکێ تر. کەسێک بە تەنیا توانای دەرھێنایی بۆرانیۆمی نەماوە، یان کەشتی دروست بکات، یان سووتەمەنی لە سەرچاوە بەردبوومەکانی رۆژەلایەتی ناوەراست بەدەست بەینیت و هتد. تا ئەو رادەیی کە پەيوەندی نیوان مەوقە و سروشت قورستر دەبێت، پەيوەندییە کۆمەلایەتیەکانی ئالۆزتر دەبن، داوەشکردنی کار فراوانتر دەبێت و قۆرمی ئابووریی هەبوو لە ژیانی مەوقەکاندا یەکلایەتەر دەبێت، و قورساییی ئەو قۆرمە ئابوورییە زیاتر لەسەر مەوقەکان هەست پێدەکەیت. مەوقە ناتوانیت لە مائەلەکی خۆی دەرچیت بۆ داوینکردنی پێداویستیە سەرەتاییەکانی وەک نان و دواوی دوو رۆژ بگەریتەو مائەلەکی، لەم بارودۆخەیی ئیستادا ناتوانیت تەنەت بۆ یەک خولەکیش لەم ئابوورییە دوور بێت. لە ئەنجامدا هەست بە قورساییی ئابووری و قورساییی بەرھەمەینان دەکەین. سەرەرای ئەوێ ژیانی فیکری و مەعنەویمان زۆر ئالۆزترە لەوانەیی هەزار سال پێش ئیستا ژیاون و ئەو کالای بەرھەمانەیی کە مەوقە مامەلەیی لەگەڵدا دەکات زۆر زیاترە لە رابردوو، بەلام قورساییی بارودۆخی ئابووری سەد هیندە بەهێزترە لە رابردوو لە سەر ژیانی ئیمەخۆی نیشان دەدات.

خانیکی دیکە کە مارکس جەختی لەسەر دەکاتەو، جگە لەوێ مەوقە دەبێت بژی، ئەوێهە کە دەلێت مەوقە دەبێت دوبارە خۆشی بەرھەم بەینیتەو. لە ئەنجامدا پەيوەندی مەوقەکان لەگەڵ یەکتەدا بە بنەمالە و شۆوازی کارلیککردنیان لەگەڵ یەکتەر دیاری دەکەیت، کە دواوی خیزانەکە پەردەسەنیت بۆ کۆچەر و هۆز و خیل و چین و تووژمەکان. لە ئەنجامی ئەوێ مارکس

دهلیت، میتودی بهر هممهینان تهنیا میتودی پهیوندی فیزیکی مروّف لهگهل سروشت و دروستکردن و بهر هممهینانی بهر همم نییه، بهلکو همموو شیوازی ژیانمانه. کهواته خالی پهکم له نیوری ماتریالیزمی میژوویدا وشه شیوازی بهر هممهینانه mode of production. شیوازی بهر هممهینان نهو شیوازمیه که نیمه بهر هممی کومه لایه تیمان ریخستوه، و لهسر بنهمای نهو شیوازه بهر هممهینان و نهو شیوازه بهر هممهینان که ریکمان خستوه، پهیوندیهکانی نیوان مروّفهکان، بیری خهک، و همموو ژیان سهرپنکهاته یاسایی، سیاسی، یاسایی، هونری مروّفهکانن بنیاتی نا. نهمش بهکومل پنی دوتریت شیوازی بهر هممهینان. شیوازی بهر هممهینان بنهمای روونکردنهوهی همموو دیاردهیکی کومهلگهی مروّفایهتییه. لهچوارچیوهی کام شیوازی بهر هممهینان و له پیوندهی لهگهل چ شتیکی باسی دهکین؟ میتودی بهر هممهینانی فیودالی سهرخانیکی فیکری جیوازی ههیه، پیوهری تری ههیه، نهخلاقیکی جیوازی ههیه، هونر و نهدهیکی جیوازی ههیه، کهسانی جیوازی ههیه که نیمه لئی تیناگمین. له کومهلگهکی سو سیالیستیدا مروّفهکان نیگمرانی و سهرقالیهکی تریان ههیه که نهگهر بهم شیوازه بهر هممهینانهی که تینداین قسهیان لهسر بکهین، رهنگی خومانی بو زیاد دهکین. نهم شیوازه بهر هممهینان شیوازیکی ژبان که مارکس ناوی دهنیت شیوازی ژبان.

Mode of life شیوازی بهر هممهینان بنهمای تیگهیشتنه له میژوو. بهپنی شیوازی بهر هممهینان، دهکریت دهولت روون بکریتهوه. بهپنی ناماژمکردن به نابووری ناتوانریت دهولت روون بکریتهوه. دهولت تنها کاتیک دروست دهییت که بتوانیت بهر هممیکی زیاده له پیدایستی خهک وهر بگریت. کاتیک ناستی بهر هممهینان له ناستیکدا بیت که مروّفهکان تنها چانسی نهومیان ههیت خویان به زیندوویی بهیلنهوه، هیچ هوکاریک بو بونی حکومت نامینیت. له نهجامدا هممو دهسهلاتی زورملتی دهولت کاتیک پتویست دهییت که بهر هممیکی زیاده ههیت که له همدیک کس وهر بگریت و بدریت به همدیکی تر. دهولت نامرازی نهو کهسانهیه که نهم بهر هممه زیاده دهین. وشهی نیستغلالکردن لیردا پهیوندی به دهولتهوه ههیه، بهر هممی زیاده دهییت بونی ههیت بو نهوهی دهولت ههیت. مارکس باس له ناموبون له خود دهکات، باس لهوه دهکات که نیمه تاکین لهبهردم کومهلگادا و کومهلگا رووبهروومان دهیتهوه. بو نهوهی ههست بکهین له دهرهوهی خومان رووبهرووی هیزیکی بههیز دهینهوه که دهییت بچین بزوی ژیانمانی لی وهر بگرین. خانوو و شویی ژیانمان لی بسنهوه، مولتی قسهکردنمان لی بسنهوه و ژیانمان لی بسنهوه. دیاردهیک ههیه به ناوی کومهلگه که وهک هیزیکی دهرهکی رووبهروومان دهیتهوه. کاتیک زیاتر ناوړ ددهینهوه، دهبینن که نهم هیزه دهرهکیبه دهستی خومان. وه بنهمای نهم ناموبونه له خودی له تیوری مارکسدا نهومیه که چون نهم میتوده له بهر هممهینانی نابووری کومه لایهتی که مروّفایهتی بو مانهوه دروستی کردوه، دهگوریت بو هیزیک له دژی خودی مروّفایهتی. وه بهپنی تیگهیشتن له شیوازی بهر هممهینان، مروّف ناتوانیت لهم تاییه تمه ندیهی کومهلگهی نهمرۆ تیبگات، که ناموبونی مروّفه له خوی. نهم گهورهیهی هیزی بابتهی دهرهکی که به روالت همومانی ژیردهستهی کردوه، بهپنی تیگهیشتن له سهرمایه داری مومکین نییه. له کومهلگای کویلایهتیدا نهم گهورهیه بهم شیوهیه نابینن. کویلهکه چند ههنگاویک له دوورمه وه ستاوه لهگهل همدیک له شمشیربازمکانی، هیزمکهی همر وهک خویتهی و نهگهر بتوانم به خیرایی رابکم، له دهستی نهو دهرچووم. بهلام لیره له کومهلگهی سهرمایه داریدا، نهم هیزه له همموو گوشهکانی ژیانماندا ههیه، له پهروم ده دایه، له پهیوندیه فره کهسیه کانماندایه، له خیزانه کهماندایه، له ژبان و مردماندایه، له همموو ناستهکاندا نیمه بیبه هیزیکی گهره بهناوی کومهلگا و پولهکانی وهک حکومت و کومپانیاکان و بازار و نرخهکان که ژیانمان له قالب دهمن و ناتوانیت نهمه روون بکهیمتهوه بهپنی نهوهی له شیوازی بهر هممهینان تیگهیت. بوچی ههست بهم جوړه دهکین؟ بوچی درک بهوه ناکهین که چی دهکین؟ مانای ژبان چییه؟ زوریک له نیمه له خومان دهرسین مانای ژبان چییه، بوچی من له دایک بووم؟ مارکس دهلیت، سهری شیوازی بهر هممهینان بکه، نهو هوکاره ددوژیتوه که بوچی ههست بهم جوړه دهکیت. و پاشان روونی دهکاتهوه که چون له کومهلگای سو سیالیستیدا، مروّف چیتر به نهجامی پرۆسهی کارمکهی بهر یونه چیت، که چیتر بهر هممی پرۆسهی کارمکهی وهک دهسه لاتیک له دهرهوهی خوی و زال بهسهریدا نیشان ندریت، نهم ناموبونه له خوی نامینیت و زانین زیندوتره و زهمینتر دهییت له مروّف و پیدایستییهکانی و خودی مروّف. بههسر حال ویستم بلیم له روانگی زانستیهوه سهرمایه له ناوهرستی مقولهی ماتریالیزمی میژوویدا، چونکه پهکیک لهو شیوازه بهر هممهینان و گرنگترین و گهورهترینی خوی روون دهکاتهوه. کاپیتال چیروکیکی بهلگهیه که نهم شیوازه بهر هممهینان روون دهکاتهوه. له باسی سهرمایه دایه دینه سهر فیتیشیزی کالاً، بو چنهکان و بو نهو بازارهی که زوربهی ژیانمان تیندا بهسر دهین. نیمه دینه سهر لیهاتوویی و پنگهی لیهاتوویی له بهر هممهینان و له لایهتی کومه لایهتی من و تودا. کاتیک سهری هممو نهمانه دهکین دهبینن که سهرمایه نهک تنها نابووری سهرمایه داری روون دهکاتهوه بهلکو ژبانیش روون دهکاتهوه. بناغهی نهو

میتودی بهر هممهینانی سهرمایهداری روون دهکاتمه که تهوای سهرخانی فیکری سیاسی لهسهر بنیات نراوه. نهگهر کهسیک بیهویت لایهنی سهلماندنی زانستی مارکسیزم بزانیته، پئویسته کاپیتال بخوینیتهمه. دهوانن گویتان له ههئدیگ وردهداری ئهم کتیه بیت که لیره و لهوئ پهرش و بلاون، بهلام کاتیک دهخوینیتهمه لئی تیدهگهیت. یارمهتیت دهدات تییگهیت چیت بهسهر دیت، بۆچی مرؤقایهتی بهم ناراستهیدهدا دهروات. وا دیاره کهس حزی له شهر نییه، بهلام شهر روودهدات، بۆ؟ وا دیاره کهس حزی له برسیتی نییه و ههمووان دهیانهویت یارمهتی قوربانیهکانی برسیتی بدن، بۆچی ناتوانن؟ وا دیاره من و تو پیمان خوشه ههمووان پهروهده بن، بهلام پراکتیکی نییه، بۆ؟

ههمووان دهمانهویت دامهزرینن، کهواته بۆ نا؟ بۆ ناتوانیت پئویستییهک بهدی بهینیت که ههستی پیدهکهیت؟ نهبیت چ بهرگریهک تییشکینیت بۆ ئهوهی کاریکی ساده نهجام بدهیت؟ بۆ زور کهس تنها پرسی ساده بۆیان زیندومانهوهیه. ئهم کتیهی سهرمایه ئهم غوله زبهلاحهمان پئو دناسینیت که بهناوی ئابوریهوه لهبهردهماندایه. پاشان کهسیک که لهگهل تودا باس له مقولهی نازادی رادهربرین دهکات، تو له گوشهیهکی ترموه روونی دهکهیتهمه و به سهرمایهداری و پیداوستییهکانی سهرمایهوه دهیبهستیتهمه. وه کاتیک لئی دهرسن مانای نازادی مرؤف و گوزارشت له بۆچونهکانی، به مقولهکانی وهک دیموکراسی و مافی گهلان بۆ دیاریکردنی چارهنوسیان وهلامت دهداتهوه. کاتیک سهرمایه دهخوینیتهمه، به شیویهکی جیاواز سهری مقولهکانی وهک کولتور، جیاوازی کولتوری، جیاکاری و هتد دهکهیت. چونکه کاتیک زور گرنگی به حوکمهکانی مرؤفهکان ددهیت تیدهگهیت که بهرگری لهم کۆمهلگایه دهکن له کام بناغهها و بههای زانستی و بههای ئایدیولوژی ههلویستهکانیان دناسیت. ئهمه بهلگهی کاپیتال، بۆیه پئویسته بیخوینیتهمه بۆ تیگهیشن و ناگاداربوون له شیوازی بهرهممهینانی سهرمایهداری، بۆ ئهوهی بزانی بنهمای کولتور، یاسا، سیستهمی دادوهی کۆمهلگهی هاوچهرخ چیه، بزانی بنهمای ئایدیولوژی زال چیه. بیری زال لهم ئابوریهیدا بیری چینه دهسهلاتدار مکن. بۆچی ئهم بیرکردنهوانه یارمهتی مانهوهی ئهم سیستهمه دهن؟ به بروای من پنگهی ئهرینی زانستی سهرمایه له مارکسیزما تا ئیستاش مافی بابهتهکه بهجئ ناهینیت. دههویت قسهیهکی زور سهرنجر اکیشترتان بۆ بخوینیمه له ههمان ئایدیولوژیای نهلمانیاوه. چونکه لهم باسه دهماریکی تر دهکرتیمه و رووناکییهکی تر لهسهر تهوای ئهم بابهته دهرهوشیتهمه. وا دیاره له ههئدیگ حالهتدا دهبیت پیداوچونهوه به ههمو ئهم شتانهدا بکهین که تا ئیستا وتومانه. تیزمکانی مارکس سهرهت به فویهرباخ له بنههتدا دهگرتیمه بۆ ئهوه لایهناهی که ئیستا دههویت بیلیم که لایهنی رهخهنی ئهرینی کۆمونیزمه. دواتر به دنیاییهوه دهگرتیمه سهر ئهوهی که چۆن ئهم لایهنه سهلمینهره زانستیانهی ئارگیومینتهکانی مارکس پهیههندیان به لایهنی رهخهنی ئهرینیانهوه ههیه. مارکس له باسهکهیدا سهرهت به فویهرباخ دهلئیت:

"واقع و بۆ ماتریالیزمی پراکتیکی (جهختکردنهوه له ژیر پراکتیکدا) پرسی شورشگیرانه له جیهانی ههبوو، یان به مانای هیرشکردن و گۆرینی ئهوهی که ههیهتی."

مارکس هیچ نألئیت دهربارهی ئهوهی ئیمه دهیخهینه شوینی خوی. دهلئیت بۆ ماتریالیستیکی پراکتیکی و بۆ کۆمونستیکیس مهسهلهی هیرشکردنه سهر و گۆرینی ئهوهی که واتا دونیای ههبووه. ئهم برهگهیهکی رونتری لهم پهههگرافیه:

"کۆمونیزم بۆ ئیمه ریسایهکی دیاریکراو نییه که دهبیت جیگیر بکرت، ئایدیالیک نییه که دهبیت واقع لهگهلیدا بگونجیت، ئیمه نامازه به کۆمونیزم دهکهین وهک بزوتنهوهی راستهقینه که دهیویت دۆخی ئیستا بگۆریت. بارودۆخی ئهم بزوتنهوهیه له ههلومرجی حازردایه". له بناغهکانی کۆمهلگهی حازردا سهرهلهدهن."

چۆنایهتیهکان و تایهتتمهندییهکانی ئهم بزوتنهوهیه له چۆنایهتیهکان و تایهتتمهندییهکانی کۆمهلگهی ئیستوه دیت، کۆمونیزم لای مارکس شتیکه که دهیویت ئهم دۆخه بگۆریت. ئیوه ئهم گۆرانکارییه به ئهخلاق نازانن. له باسی زانستی سهرمایه و مارکسدا گهیشتییه ئهوه ناستهی که بۆ نمونه مولکی تایهت بنهمای سهرمایهدارییه، کۆمونیزم دیاردیهیک که دهیویت مولکی تایهت بگۆریت، گهیشتییه ئهوه ناستهی که دابهشبوون بهسهر چینهکاندا بنهمای سهرمایهدارییه، کۆمونیزم بۆیه رهخهیهکه که دهیویت کۆمهلگا دابهش بکات بهسهر چینهکاندا ئیمه گهیشتییه نامۆبوونی مرؤقایهتی، بۆیه کۆمونیزم شتیکه که دهیویت نامۆبوونی مرؤقایهتی لهناو بیات. مارکس نألئیت با بزوتنهوهیهک دهست پیکهین بۆ لهناوبردنیان، سهرنج بدن، دهلئیت ئیمه بهئوه بزوتنهوهی راستهقینهی که لهناویان دهبات، دهلئین ناوی کۆمونیزمه. وه نههش دهماریکی تهواو جیاوازه له بیرکردنهوه له کۆمونیزما. مارکس دهلئیت کۆمهلگهیهکی سهرمایهداری سهرهلهدهات و میکانیزمکانی به شیویهکی

ئەرىنى رۈون دەكتەمە، پاشان دەشلىت بزووتتەمەيەكى راستەقىنە لەم كۆمەلگايەدا ھەيە كە دەيەويت لەناوى ببات. ئەم بزووتتەمەيە لەم كۆمەلگايە خۇيەمە ھاتوۋە، نايەويت فېوداليزم لەناوببات، نايەويت نايىن لەناوببات، رۈونە ئەگەر بىانەويت كۆپلايەتى بىناسىن، دەبىت لەدژى بەنەن، بەلام ئەم بزووتتەمەيە بەي ئەمەي ھىچ جۆرە ئايدىيالىكى ھەبىت پىشومەختە بۆى رۈون بەمەمە، ئەم ئەوشتەي كە ھەيە ناويت. لە ئەجمادا بىنىنى تۆ لەمەي كە دەتەويت

چى بگۆردىت، كۆمۇنىزىمەكت دىارى دەكات. بەراي من ئەمە باسكى زۆر كلىلە. ئەگەر پىت وايە سەرمایەدارى سىستەمىكى سەربازىيە لەسەر بىنەمەي ئاناركى بەرھەمەنەن كە تىپىدا ئازاۋە ھەيە، كە سالانىكە ھەندىك لە چەمەكان بەم شىۋەيە بىرىيان لىدەكەنەمە، ئەم كۆمۇنىزىمەكت دەبىتە سىستەمىك كە ئازاۋە و ئاناركى لەناو دەبات و لە ئەجمادا، ناچارە كە نەخشە و پلاننىك بختە كارنامەكەيەمە. وە ئەمە بلۆكى سۆقىمەنە. ئەولكىدانەمەيەك كە لە پىت رېفىزىۋىزىمى رۈوسىيەمەيە بۆ سەرمایەدارى، رۈونكر دىنەمەيەك نىيە لەسەر بىنەمەي تايىت لەسەر بىنەمەي ئەمەي ماركس دەلىت. پلان و پلانى كارى موچەخۆر لەناو نابات. ئاناركى بەرھەمەنەن لەناو دەبات. نەخشەكە بە بازار دەگۆرىت و دەلىت ئەمە سۆسىيالىزىم! بۆچى؟ چۈنكە ئەمەي رەخنەي لىگرتوۋە ئەمەيە: سەرمایەدارى ئەناركى بەرھەمەنەن و بازارە و ئىمەش رەخنەمان لەوانە گرتوۋە و پلان و پلانمان خستتە جىيان! ئىمە بازارمان وىران كىرەمە و بە دابەشكردى راستەخۆي كەلوپەل گۆرىۋە. كەواتە ئەمە سۆسىيالىزىم! ماركس دەلىت كۆمۇنىزىم لىستى ئايدىيال و پلانى پىشومەخت نىيە كە واقع دەبى لەگەلدا بگۆنەت. بەلكو كۆمۇنىزىم راگەياندنى ئەم شتەنەيە كە ئىمە نامانەيت. وە ئەگەر ئەم دىار دەيەي كە ھەيە بزەنرىت، ئەم ئەم شتەي كە پىويستە لە شوپنى خۇيدا دابزىت، بە ھەمان رادە دەزەنرىت. ئەمە نىيە كە من بەم دۆخە نارازى بەم، نارەمەت بەم، يان ھەزم لىي نىيە يان لەم سىستەمەدا ئازار دەچىزم، بۆيە كۆتايى بە ئازارەكانم بىنە، كۆتايى بە نارەمەتەكانم بىنە... ماركس دەلىت، ئەم سىستەمە بگۆرە. من سىستەمىك دەويت، بۆ نمونە، كە لەسەر بىنەمەي بەرھەمەنەن كالا نەبىت. ئەگەر ماركس سەلماندى كە مولكدارىت تايىت و سىستەمى كرى بىنەمەي سەرمایەدارىن، ئەم كۆمۇنىزىم كە بەراستى وەك بزووتتەمەيەكى كۆمۇنىستى سەربەھلداۋە، بزووتتەمەيەكە بۆ ھەلۋەشاندەمەيە مولكى تايىت و دژى كارى كرى. دەلىن ئىمە مولكى تايىت دەھلىنەمە و كرىكارى كرى، بەلام بەم شىۋەيە (پلان و بەرنامە) سۆسىيالىزىم جىبەجى دەكەين. وە پرسىيارەكە ئەمەيە، بۆچى ئەم بىنەمەيە سىستەمى سەرمایەدارىن ھىشتتەتەمە؟ لە ئاكامى ئەم دىۋە شۆرشگىرە نەرىنى و كرىدەي و رەخنەگرانەي ماركسىزىم كە لە ئايدىيالى خۇيەمە ناچوۋلىت كە مروف چۈن دەبى بۆى، بەلكو لە واقىي ئەم كۆمەلگايە دەروات كە ئىستا ھەيە و دەبى بگۆردىت. وە ئەمە ھىلىكى زۆر گرېنگى ماركسىزىمە كە لە زۆر شوپن لەبىر دەچىتەمە و ئەگەر وەك وەم ئەم لايەنە نەرىنىيە لە تىۋورى ماركس لايىبەت، دەكرى لايەنە نەرىنىيەكانى فېر بكرىن. زۆرىك لە ئابورىناسەكانى پىش ماركس و دواي ماركس ھەندىك لە ياساكانى ناو كاپىتال قىۋل دەكەن، بۆ نمونە چۈن كرى كرىكار يەكسانە بە موچەكەي. كاتىك كىتېي تىۋورى بەھاي زىادەي ماركس دەخوئىتەمە، خۆي دان بەمەدا دەنيت كە ھەندىك لە ياساكان لەلايەن ئابورىناسەكانى پىش خۇيەمە و تراون، بەلام ماركس رۈونكر دىنەمەيەكى دىكەيان بۆ دەمخاتە رۈو و پەيوەندىيەكى دىكە لە نىوانىندا دادەمەزىننىت.

لە ئەجمادا دىتە سەر رۈونكر دىنەمەيەك بۆ سەرمایەدارى كە دەبىتە ھۆي بزووتتەمەيەك كە دەيەويت ئەم پەيوەندىيە بگۆرىت. بۆ نمونە ئەگەر پىت وايە ئىمپىريالىزىم جەمەرى تىكچوۋى سەرمایەدارىيە، لە ئەجمادا بزووتتەمەيەكى دژە ئىمپىريالىزىم دادەمەزىننىت و وەك دەزانن بزووتتەمەيە دژە ئىمپىريالىزىم پۆپولىستە و رەخنەيان لەسەرمايەدارى نەتەمەيە و سەربەخۆ نەبوو. ئەم بزووتتەمەيە دژە ئىمپىريالىستى و پۆپولىستىيە نەيدەويست سەرمایەدارى پىشەسازى و نەتەمەيە خۆي بگۆرىت. ئەمە بزووتتەمەيەكە بۆ لابرەنى دەسەلات لە ئىمپىريالىزىمى رۆژناۋا لە ئىران. ھەر وەھا ناۋى خۆي ناۋە بزووتتەمەيە كۆمۇنىست و بزووتتەمەيە سۆسىيالىستى كە لە راستىدا بزووتتەمەيەكى پۆپولىستىيە. بىنەمەي گۆرانكارى چىيە، دىارى دەكات چى جىگەي دەگرتەمە. كەس نايەت بزووتتەمەيەك دەستىپىكات و شتىك بەننىت كە كەس ھەستى بە پىويستى نەكر دىت. ئەم بزووتتەمەيە لەگەل خۇيان راستگۆن، كەس درۆ ناكات. ھەموو كەس ئەمەي دەيەويت بىگۆرىت وەك بىنەمەي كارەكەي دەيگرتەمە. لە كارى سىياسىدا ژيانى بە فېرۆ نادات. بزووتتەمەيەكان بۆ ئەمە دادەمەزىن ئەمەي كە نايانەويت بىگۆرن. و بۆيە لىكەنەمەي ئەمەي كە دەبى بگۆردىت بە رەھايى پەيوەستە بە لىكەنەمەي تۆ بۆ سەرمایەدارى. لىرەدا ھىچ بارگرانىيەكى زانستى زىاترى سەرمایەدارى نىيە، كە تۆ بۆ نمونە بىتەمەي سەرمایەدارى باشتىر بىناسىت. دەتەويت بزەنيت كروكى سەرمایەدارى چىيە، چ ديار دەيەك لەم سەرمایەدارىيەدا لاۋەكى و بەرىكەتە و چ ديار دەيەك جەمەرى و راستەقىنە و سەركىيە؟ بۆ گۆرىنى سەرمایەدارى چىت ھەيە بگۆرىت؟ ناتوانىت تابلۆي ماكدونالدز يان پىپسىكولا دابەزىننىت و لە وەبەرھىنان بىان وەستىننىت و بلنىت سەرمایەدارى كۆتايى ھاتوۋە، يان بلنىت ھەموو سەرمایەدارەكان لە زىندانان و

ھەموو شتېكىمان داۋەتە رېكخراۋى پلاندىن ئاۋرۇمى. ماركىسىستىك كە كاپىتالى خويندىتېمە ۋە ئەم ناركىومىنتە ھە ماركىسە قىۋل كرىت كە تايىتمەندى بزۋوتتەمەن بە تايىتمەندى كۆمەلگى ھەبوۋ دىارى دەكرىت، پىت دەلئەت بە سىستەمى پلاندىن ۋە كۆنرۇلكردنى نرە، كە خۆت ھەتتەت، ناتانرئەت قاچاخچىتە نرە ۋە ژمارەكانىت دىارى كرىدە، بەشئوۋەھىكى تر پىشانى ئىمەت دەدەن، سەرمایەدارى لەناۋ دەبەن، ھەروەك چۆن نەدەكرا شئوۋە كۆمەلگى رۋوسى كە سەرمایەدارى بوۋ شئوۋەھىكى بگۇررئەت ۋە جەۋ ھەركەى پىارئىزئەت، نەبان تۋانى ۋە شىكىتەن ھىنا.

سەرمایەدارى دەبىت پىداۋىستىيە گونجاۋەكانى لەگەل بازار ۋە كىپرئە ۋە نرەكەى دابىن بىكات. نایا دەتەۋىت بازار ۋە نرە لە سەرمایەدارى دورۇ بەھىتەۋە ۋە ناۋى ئەۋ دىارە دەست ۋە پى براۋەى كە ماۋتەۋە ناۋ بئىت سۆسىالیزم؟ دۋاى ھەفتا ھەشتا سأل واقىعى سىستەمى سەرمایەدارى دەردەكەۋىت، ھەژارى سەرمایەدارەت، دۋاگەتۋوۋى تەكنىكى دەبىزئەت، دۋاتر تۋوشى خەمۇكى دەبىت، بۇ؟ چۈنكە بىنەمە سىستەمەكە سەرمایەدارىيە. سەرمایەدارى لە كەلەكەبۋونى سەرمایەدارى لە رىگەى كارى بەكرىيەۋە درىژە بە ژىانى خۆى دەدات. ئاۋرۇمى كاپىتالىستى ۋە سەرمایە ھەقتە دەدات ۋە كرىكار دەچىتەۋە مألەۋە بۇ ئەۋەى ھىزى كارى خۆى بگەرىنئەتەۋە ۋە بگەرىتەۋە سەرمایەدارى بۇ كەلەكەكردنى سەرمایە. لە ئەنجامدا پىناسە ۋە رۋونكردەۋەى تۋ بۇ ئەۋەى بە چ دىارەھىك دەلئەت كاپىتالىزىم، رۋونكردەۋەت بۇ كۆمۇنىزىم دىارى دەكات، ئەۋ بزۋوتتەۋەھىكى كە دەبەۋىت بىگۇرئەت. ھەر بۇيە ئەۋ پىسارنەم بەدل نىبە كە لىمان دەكرىت، كە بەلئى پلانى خۆمان لەسەر بىنەمەى مۇدىلى ئاۋرۇمى نەداۋە، پلانى خۆمان بۇ ئاۋرۇمى نەداۋە. زۇرىك لە ھاورئىانمان پىنان ۋە لەمى ئەم جۇرە پىسارانە بزۋوتتەۋەى كۆمۇنىستى تەۋاۋ دەكات ۋە يارمەتدەرە بۇ تىگەشئەن لئى. لە سىستەمى پەرمەماندا بەرنامەى خۆيان بۇ باج ۋە داھات ۋە ھتد دەدەن ۋە دەنگەرئىش دەچن دەنگ دەدەن. كۆمۇنىزىم بزۋوتتەۋەھىكى راستەقىنەبە بۇ گۇرئەن ئەۋەى كە ھەبە. يان بزۋوتتەۋەى نازادى كۆپلەكان پەبۋەندى بە برىارى كۆپلەكانەۋە نىبە، كاتىك كۆپلەمەنى ھەبىت، بزۋوتتەۋەكە بۇ نازادى كۆپلەكانە، بەبى گۇدەنە ئەۋەى كە ئەم كۆپلەمە يان ئەۋ كۆپلە برىارى بەشدارى تىدا بەدات يان نا. بزۋوتتەۋەكە بۇ نەھىشئەن نامۇبۋونە، بزۋوتتەۋەكە بۇ نەھىشئەن مۇلكى تايىتە، بزۋوتتەۋەى نەھىشئەن كارى كرى بە ناچارى لە كۆمەلگەكە سەرمایەدارەت كە كارى كرى بىنەمە نەھامەتتە. ئەم بزۋوتتەۋەھىكى بەبى تىۋورى بزۋوتتەۋەھىكى پەرش ۋە بلاۋ ۋە نەبىزراۋە، بەلام بزۋوتتەۋەكە. ماركىس دەلئەت ئەم بزۋوتتەۋەھىكى كە دەبەۋىت ئەۋ دىارەبە بگۇرئەت، بەندە بەۋەۋە كە چ كەرسەتەھىكى لەبەر دەستدايە. لە ئەنجامدا دەبىت بگەبە شۋىتەك كە كاتىك خاۋەندارئەت بەكۆمەل دادەمەزئىن، بەرئەستى تۋانى بىنەمان ئەۋ كارە ئەنجام بەدەن، نەك ئەۋەى خاۋەندارئەت تەعاونى درۋست بەكەن ۋە كۆى ئەم خاۋەندارئەت ھەرمەزەيانە بە خاۋەندارئەت بەكۆمەل ناۋبەبەن. ئەگەرى ئەۋە ھەبە بزۋوتتەۋەكەمان دۋاى دە سأل تر بىتە سەرمە دەسەلات ۋە بزائىت چۆن دەروات. ئەگەر لىنەن كە لە سەرمەنەى شۇرئەدا دەبىگوت كارەبەبەكرەن، جگە لە ئەنجۋمەن، ۋە سۆسىالیزم، ئىنتەرنەتئە بىناسىبا، ئىنتەرنەتئە بۇ زىاد دەكرە. چۈنكە بەبى ئىنتەرنەت، ھەر كەسئەك دەتوانئەت بلىت چى كەمبەبە، پىلاۋمەكانىان قەبارەى چەندە، ھەستىارىان بە چىبە ۋە ھتد. ئەگەر ھەموۋ ئەمانە بچە ناۋ داتا بەسئەكەۋە ۋە بەر ھەمبەنەر بزائىت ئەگەر بەبى خەملاندەكان پىداۋىستىيەكان بەكەن، ئەۋا بەكار بەرىك ھەبە. لە سەرمەمى لىنەندا خانۋەكان تەنھا كارەبەبان پىدەدرا ۋە لىنەن ھىچى لەبارەى ئەم تەكنىكە مۇدىرئەنە نەدەزانى. ئەگەر مۇدىلئەك بەخەنەرۋە كە لەسەر بىنەمەى كۆمپۇتەرى پۋنتىۋمى ۲ (Pentium 2) بىت، بە مۇدىمى ۳۸ ۋە ۸ دەھەم، دەبىت دۋاى دوۋ سأل تر ئەم بەرنامەبە بگۇرئەن چۈنكە مۇدىلئەكى تىرى كۆمپۇتەرەكەمان لەبەر دەستە. ئەۋ شتەى كە تاقىكردەۋەى بەرنامەكەبە ئەۋەبە كە نایا ئەۋ نامانجەى كەئىمە ھەمانە لەخۇبدا شار دوۋەتەۋە يان نا، چۈنكە ئەگەر ھىشتا كرى دەدەت، برىارى سزادانى سىستەمەكەت داۋە. سەرمایە رەخنە لە سىستەمى ھەقتە دەكرىت سەبارەت بە سىستەمى سەرمایەدارى ۋە ھەر ئەم سىستەمەبە كە دەبى نكۆلى لى بەكرىت بۇ ئەۋەى بىتە كۆمۇنىست نەك ئەۋەى كە دەبى جىبەجى بەكرىت. ئەم لایەنە نىگەتتەھى كۆمۇنىزىم، لایەنى رەخنەبى كۆمۇنىزىمە، كە دىارەھىك پارچە پارچە دەكات ۋە لەھەك دەدەت ۋە بە شتەكى تر جىبە دەكرىتەۋە، جارىكى دىكە سەرمایە بۇ ئىمە دەھىتتە ئاراۋە. دەبىت سەرمایە فېزبىن بۇ ئەۋەى تىبەگەن كە سەرمایەدارى چۆن كارەكات ۋە چۆن كۆمۇنىزىم دەبىتە كۆمۇنىزىم. ئەۋ خۇشئالىيەبى بىست سأل لەمەۋبەر ھەمانبۋو ئەۋە بوۋ كە لەگەل كاپىتال ھاتىن، ئەگەر جارىكەش بىخۇنىتەۋە چىتر يەكئەت سۆقىبەت ۋە چىن قىۋل ناكەبەت. ئەگەر ئەم سىستەمە قىۋل بەكەبەت ۋەك لەم كئىبەدا رۋون كراۋەتەۋە، ئەم بەر ھەمبەنەنى كالاۋە ۋە ئەم خاۋەندارئەتتە تايىتە نكۆلى لىدەكرىت، ئەۋا تۋ سەبىرى چىن دەكەبەت ۋە دەلئەت ئەمە سەرمایەدارىيە! راستە تۋ كەسئەكى باشىت، بەلام چىن سەرمایەدارى بەر ھوئىش دەبات. لە ئەنجامدا بە برۋاى مەن تايىتەمەندى پىناسەكەرى سەرمایە ئەۋەبە كە كۆمۇنىزىم رۋون دەكاتەۋە بەبى ئەۋەى بەك ۋە شە لەبارەى كۆمۇنىزىمەۋە بلىت. ۋەك ۋەم ئەم دوۋ لایەنە ئەرىنى ۋە نەرىنەبە سەرمایە ۋەك يەكەن. بەبى تىگەشئەنئەكى زانستى ۋە فېكرى ۋە تىۋورى لە سەرمایەدارى، كۆمۇنىزىم تىۋورىكە كە تەنبا سۋود دەكات. ۋە لە ئەنجامدا خۆى نازارەكانى خۆى دەژمىرئەت. سەم ھەبە،

كرپكاران ھەژارن، بەلام بەردەوام شتېكمان پېدەدەن وەك ئازار. بەلئى كرىكاران ھەژارن بىرۆ سەندىكايەك دروست بىكە تا دەولەمەند بىت! وە ئەگەر شۇنى حەقدەست لە ژيانى ئەم ديار دە سەرمایەدار بەدا پروون ئەكەيتەو، تەنەت ناتوانىت نارەزايەتى خۆت بە باشى ئەنجام بەدەيت. لايەنى زانستى سەرمایە، چۆنىتى كارکردنى ئەم سىستەمە، بۆ بزوتتەو ەى چاكسازى گرنەگە، گرنەگە بۆ تىگەشتن لە ماركسىزم بەگشتى، بەلام لايەنى نەرىنى چۆنىتى كارکردنى سەرمایەدارى و دەست لېدان لە جەمەرى سەرمایە گرنەگە بۆ دەستپىکردنى بزوتتەو ەىكى كۆمۇنىستى، بۆ دروستکردن جەمسەرىكى نايدىلۆژى گرنەگە لە جیھاندا، بۆ ئەمەش گرنەگە تۆ ماركسىستىك بىت كە سازش ئەكەيت.

دەلئىن كاپىتال بۆتە ئىنجىلى كرىكاران، بەراى من دەبوو ناوى بىنن ئىنجىلى بەرەنگار بونەو ەى رېفىزىونىزم. وە بە جۆرىك ئىنجىلى كۆمۇنىزمى كرىكارىيە، بەراى من سەرمایە ئىنجىلى كۆمۇنىزمى كرىكارىيە چونكە كۆمۇنىزمى كرىكارى شتەك نىيە جگە لەو ەى كە دەيويت برودۆخى راستەقىنە ئەو شتەى كە ھەيە لەناوباب، ئەك لەبەر ئەو ەى لە كاپىتالدا نايدەالە ساخته سۆسالىستىيەكانى بىنيو، كە دەبى بالادەستىن بەلام بە واتاى گۆرىنى ئەو نەزمە كۆمەلەيەتتە دىت كە دامەزراو. ئەگەر خەيال بىكرىت ئەو ەىزەى كە سىستەمى سەرمایەدارى لادەبات تا سىستىمى كۆيلايەتى جىگەى بىكرىتەو، لە رووى زانستىيەو بى كەلەكە. بە دلئىايەو ئەگەر دوا شىو ەى خاوندارىتى ھەلبو شىنئىتەو، ئەو دەگەيتە شىوازى خاوندارىتى بەكۆمەل، يان ئەگەر كارى بەكرى ھەلو شىنئىتەو، خەلك لە جىياتى ئەو روو لە سىستەمى خاندان و رەعەتى ناكەن. بەھەر حال دەمەويت بلىم مىجو ەرى بوونى كۆمۇنىزم وەك بزوتتەو ەىكى رەخنەى پراكتىكى سىياسى دەگەيتەو بۆ سەرمایە، چونكە ديارى كر دوو كە دەبىت چى نكۆلى لى بىكرىت. ئەگەر كىتتى سەرمایە بخوئىتەو، بۆت دەردەكەويت كە ماركس سىستەمى سەرمایەدارى بە سىستەمىك پىناسە نەكر دوو كە چەند كەسكى دەولەمەند خوئى خەلكيان تىداكر دوئە بتلى شو شەو، لەوانەى زۆر دەولەمەند نەبن و خوئى ئەو. خەلكە شىان نەكر دىتە شو شەو. بەلام تۆ ئەو ئىستىغلاكردن و حكومەتە ستەمكارە و نامۆبوونى مرؤف و ھەلاواردن دەبىت كە نايدۆلۆژىاي چىنە دەسەلاتدارەكان تىۆرىزە دەكات.

پوختەى قسەى من ئەو ەى كە كاپىتال كۆمپاكتىكە لە دوو روونكر دەو ەى ماركسىزم، كە لە بوونى ماركسىزما لە راستىدا بەكەكە: لايەنى تىۆرى و زانستى و ئەرىنى تىۆرى ماركس، ماترىالىزمى مۆرووى و تىگەشتن لە میتۆدەكانى بەر ھەمەئىيان و تىگەشتن سەرمایەدار شىوازى بەر ھەمەئىيان وەك لىكۆلئەو ەىكى لەو ديار دەيەى كە ھەيە. وە دەمانەويت لەبارەيەو بزانىن. سەرمایە ناوئەدى ئەم تىگەشتن و مەعرفەيە و سەرمایەى دوو مەيش ناوئەدى بزوتتەو ەىكە بە ناوى بزوتتەو ەى كۆمۇنىستى وەك بزوتتەو ەىكى رەخنەگر كە دەيويت جىهان بىگۆرىت. ھەر و ھا سەرمایە ناوئەدى ئەم بزوتتەو ەىيە. وەك ئەو نىيە كە كاپىتال دەربارەى بەكەم بىت، بەلام ۱۸ برۆمىرى يان نووسراو سىياسىيەكانى ماركس يان مانىفېست سەبارەت بە دوو ھەمن. سەرمایە تايبەتە بەم دوو ھەمەئىيان، ئەم كىتتە پىت دەلئىت تۆ چ جۆرە كۆمۇنىستىكەيت؟ بە چ شىو ەىكى بزوتتەو ەى كۆمۇنىستى دادەمەزرىنن و بە چ ديار دەيەك بە بزوتتەو ەى كۆمۇنىستى دەزانن و چى بە بزوتتەو ەى كۆمۇنىستى نازانن؟ بى ئەو ەى قىرژنى پىشو بوونى ھەبىت، وەك ئەو ەى ھۆشەندىك دىت و دەلئىت سەردەمەكان بەم جۆرە يان جۆرىكى تر دروست بوون و بە پىنى ئەم و ھەقىرژنە كۆمۇنىزمىش دروست دەبىت. كۆمۇنىزم مۆدىل نىيە! چونكە كۆمۇنىزم لە ناخى سەرمایەدارىيەو لەدايك دەبىت و لە ئاكامدا تايبەتەندىيەكانى سەرمایەدارى تايبەتەندىيەكانى سۆسالىزم ديارى دەكات. وە ئەو كاتىكە كە دەبىت كاپىتال بىكرىت دەستەو چونكە ئالای بزوتتەو ەى نەرىنى ئەم بزوتتەو ەىيە.

كاپىتال، رەخنە لە ئابوورى سىياسى

ھەر و ھا سەرمایە تىۆرى رەخنەگر تە لە ئابوورى سىياسى و رەخنەگر تە لە تىۆرىيە ئابوورىيەكانى پىشو كە پىشنىار كرابوون. بۆچى؟ چونكە ئابوورى سىياسى و كەسايەتتە جىوازەكانى و رەگە جىوازەكانى، بە گشتى لىكۆلئەو ەىيان لە سەرمایەدارى دەكرد بۆ ئەو ەى نىشانى بەدەن كە مىكانىزمەكەى چىيە و چۆن قازانج بەدەست دەھىنرىت و چۆن ھەمىشەيەو چۆن سامان كەلەكە دەبىت و چۆن ئەم سىستەمە دەتوانىت بەردەوام بىت لە كارکردن. سەرمایە رەخنە لەمانە، رەخنە لە ئابوورى سىياسى. جىگەى سەرنجە كە ماركس تەواوى چالاکى و توىزىنەو ئابوورىيەكانى بە رەخنەگر تە لە ئابوورى سىياسى ناوئەو. لە ھىچ شۆئىنىك نەيگوتووە من ئابوورى سىياسى دەنووسم، دەلئى رەخنە لە ئابوورى سىياسى. رەخنەى ئابوورى سىياسى رەخنەى فىزىكرا تەكانە، رىكاردۆ و ئادەم سىمس، رەخنەى ھەموو ئابوورىناسە چىنايەتتە فراوانەكانى سەرمایەدارىيە كە ئامانجيان گرنىدان بە كۆمەلگەى بۆرژوازيە بۆ ئەو ەى دەولەمەندتر بىت. بە چىنى بۆرژوازي دەلئىن

سەرچاوهی قازانچ لهكۆییه؟ شیوازه دروستهكانی گهشهی ئابووری و هندی چین، كه له ئیستادا له زانكۆكان دهوتریتوه. بۆیه سهرمایه رهنهیه له ئابووری سیاسیش. مارکس له بهرگی یهكهمی سهرمایهدا روونی دهکاتهوه كه له سالی 1854 تا 1862 ئابووری خویندوه و نووسیویهتی. زیادهیهك بو رهنه له ئابووری سیاسی لهم قوناغدا لهگهڵ ئه پێشگییهی كه باسم کرد، نووسروها كه تییدا مارکس دهئیت سهرمایه له راستیدا درێژهی ههمان باسه. وه تهناهت له یهكهم رهشنوو سهكانی سهرمایهدا ههمان ناوی رهنه له ئابووری سیاسی ههیه. له راستیدا مارکس له کتیبی تیورییهکانی زیدهباییدا رهنه له تیوریستهکانی ئابووری سیاسی دهگریت. لهم کتیبهدا كه له سێ بهرگدا چاپ کراوه، به تایبهتی باس له کهسانی جیاواز دهکات، له ریکاردو و مالتوس و ئهوانی دیکهوه. مارکس له ههموو ئه کهسانهی دهکۆلیهوه و رهنهی دهگریت كه به خاوهنی رای گرنگی دهناسین. لهم سێ بهرگی تیوری بههای زیادکراوا رهنه له بۆچوونهکانی تر دهگریت كه ههلوئیت و مشتومری جیاوازیان لهبارهی تیوری زیدهباییهوه ههیه. له ئهجامدا بهشیک له سهرمایه پهیهندی به رهنهگرتن له تیورییهکانی ئابوورناسانی بۆرژوازیهوه ههیه.

ئهگهر سێ بهرگی تیوری زیدهبایی وهك یهك بهرگ بژمیرین، ئهوا له راستیدا سهرمایه چوار بهرگه. له لاپهههکانی یهكهمی تیوری زیدهباییهوه، بهرگی چوارهمی نووسیوه. ئهم کتیبانه، واته بهرگی چوارهمی کاپیتال، له سهدهی بیستمدا بلاوکراوهتهوه. له لاپههه 14 ی بهرگی یهكهمی تیوری زیده، مارکس پلانیک بو کارهکانی لهم بابتهدا ههیهوه، بریار بوو مامهله لهگهڵ شهس پرسدا بکات و له راستیدا مامهلهی لهگهڵ سێ پرسدا کردوه. بریار بوو بابتهی یهكهم باس له سهرمایه بکات، بهشی دووم باسی زهوی و خاوهنداریتی زهوی بکات و بهشی سێیهمیش باس له کرێ بکات، واته سێ توخمهکهی سهردهمی خۆیان، واته خاوهن زهوی و سهرمایهدار و کرێکاران. سێ بابتهی دواتر بریتی بوون له حکومت و بازرگانی دهرهکی و بازاری جیهانی. له راستیدا مارکس لهم کۆمهله باسهوه ئاراستهئ سێ پۆلی کرێکار و سهرمایهدار و خاوهن زهوی کردوه و له بهر هههمهکانی تر دا باسی تهوهری حکومتی کردوه، ئهگهر نا رووبهرووی ماتریالی دهولهمندتر دهبوینهوه. دهربارهی بازرگانی دهرهکی و بازاری جیهانی، نزیکه ههچمان له مارکسهوه نییه، جگه له ههندیک تیبینی له ههندیک له بهر هههمهکانی دیکه، ئهگهر ئیستا نهباوه سهرچاومهکی دهولهمندترمان لهبهر دهستدا بوو لهم بابتهندها. بۆیه ئهم سێ بهرگی سهرمایه لهگهڵ تیوری بههای زیادکراو کۆکردنهوه. له سالی 1959 دا به گشتی 7 دهستنووسیان دۆزیهوه، كه له کتیبیکدا به ناوی "Grundrisse" چاپ کران و بلاوکراوهوه. بۆ یهكهمجار له ههمان سالدایا به زمانی ئهلمانی بلاوکرایهوه. ئهم کتیبهئ گروندریس زۆر سهرنجر اکیشه چونکه شیوازی پێشکهشکردنی بیری مارکس لهم کتیبهدا. پێشتر رووسهکان له سالی 1939 دا بهشیک ئهم کتیبهئیان دۆزیبووهوه و چاپیان کردبوو، بهلام کۆمهلهی تهواوتری له ههمان سالی 1959 دا بلاوکرایهوه. پێش سهرمایه، مارکس چهند وتاریکی بچوکی وهك "کرێی کار و سهرمایه" و "کرێ، نرخ، قازانچ" نووسیوه، بهلام بنهمای کارهکانی لهسهر ئابووری سیاسی له سهرمایه و تیورییهکانی بههای زیادکراوا دهبنریت. من روونی دهکهمهوه كه ههریهکیک لهم کتیبانه باس له چی دهکهن و دواتر دهچمه ناو خودی کتیبی سهرمایهوه.

پێکهاتهی کتیبی سهرمایه، میتۆدی مارکس له شیکردنهوه و رهنهگرتن له سهرمایهداری

کتیبی یهكهم كه ئهمرو باسی دهکهن، بهگشتی پێناسهئ سهرمایه دهکات، به فۆرمیکی نمونهئیی و له کۆی گشتیی کۆمهلهئیتیدا، ناچینه ناو سهرمایهئ جیاوازهوه و تهناهت ناچینه ناو کهرته جیاوازهکانی بهر هههمهئانهوه. باس له جهوههري سهرمایه دهکات، له زنجیرهئیک تیبینی بنهر منیهوه دهست پێدهکات و دهئیت سهرمایه چیه، و بهها و بههای زیاده چیه، و تهواوی سهرمایه چۆن کار دهکات، و سهرچاوهئ بهها چیه، و ئهویش روونی دهکاتهوه كه... کهلهکهههونی سهرمایه، و پاشان له بهشی کۆتاییدا باس له کهلهکهههونی سهرمایهئ و رهوتی میژوویی پێکهاتنی سهرمایه دهکات. تا ئیستا وهسفیکی گشتی بۆ سهرمایه دهخاته روو و باس له سهرمایهئ دیاریکراو ناکات له بازاردا. له لایهکههه باس له کۆی سهرمایه و له لایهکی دیکهئ کار دهکات.

له بهرگی دوومهدا باسهکهئ مارکس تایبهتتر دهئیت و باس له سوورانهوهئ سهرمایه له بازاردا دهکات، باس له قوناغهکانی سوورانهوهئ سهرمایه و چۆنهئ گۆرینی سهرمایه له پارمهوه بۆ سهرمایهئ کالایا دهکات. چۆن سهرمایه له شیوهئ پارمهوه دهگۆریت بۆ کالایهک و دواتر بۆ کالایهکی تر، و دیسان له بازاردا دهگۆریت بۆ پارمهوه و ئهم خوله پهیرهوه دهکات. بهههمان شیوه دابهشکردنی سهرمایه بهسهر چهند کهرتیکدا و چۆنیتی بلابوونهوهئ سهرمایه و دابهشکردنی بهسهر کهرتهکانی

بهرهمهینانی سرمایه‌ی پیشه‌سازی و کهلوپه‌لی به‌کار به‌ردا. واته چۆن سرمایه دابه‌ش ده‌کریت به‌سهر به‌رهمهینانی نامرازه‌کانی به‌رهمهینان و به‌رهمهینانی کالاً، دوو که‌رتی ته‌واو جیاواز که نه‌رکی جیاوازیان همیه. نه‌و که‌رتی که ته‌واوی بژیوی چینی کریکار به‌رهم ده‌هینیت و نه‌و که‌رتی که نامرازه‌کانی به‌رهمهینان به‌رهم ده‌هینیت. و چۆن نه‌مانه ناستی دامه‌زراندن و به‌رهم دیاری ده‌کهن. له لقی به‌رهمهینانی کالاًی سرمایه، مارکس کالاًی به‌کار به‌ر له کالاًی لوکس جیا ده‌کاته‌وه. وه روونی ده‌کاته‌وه که چۆن سرمایه له نیوان نه‌م که‌رتی جیاوازاندا دابه‌ش بکریت و چ په‌یوه‌ندییه‌کی پیویست له نیوان نه‌م سئ که‌رتی به‌رهمهینانی کالاً و به‌رهمهینانی نامرازه‌کانی ژبانی کریکاران و به‌رهمهینانی کالاًی لوکسدا دروست بکریت. مارکس ده‌لئیت سرمایه ده‌بیت بتوانیت به‌ ریژه‌یه‌کی دیاریکراو له نیوان نه‌م که‌رتاندا دابه‌ش بکریت بۆ نه‌وه‌ی بتوانیت به‌رده‌وام بیت له کاره‌کانی. نه‌گهر هممو سرمایه بچینه به‌رهمهینانی کهلوپه‌لی به‌کار به‌ر، خۆراک، خانوو به‌ره و هتد، چ کیشیه‌ک دروست ده‌بیت، یان به‌ پیچه‌وانه‌وه، بۆچی پیویسته نامرازه‌کانی به‌رهمهینان به‌رهم به‌هینریت بۆ نه‌وه‌ی سرمایه که‌له‌که بیت. وه لی‌ره‌دایه که مارکس ته‌واوی سرمایه و په‌یوه‌ندی نیوان به‌شه‌کانی دابه‌ش ده‌کات.

به‌رگی سنیهم ئیتز باسی سرمایه‌ی همه‌ه جۆره، که سرمایه‌که ده‌چینه بازاره‌وه و له نه‌نجامدا رکابه‌ریه‌که روون ده‌کاته‌وه. باسه‌که تاییه‌ته به‌ چهن‌دین سرمایه و کپی‌رکی نیوان سرمایه‌کان. له به‌شی پیشوودا کاتیک باس له به‌های زیاده ده‌کات، باس له‌و به‌ها زیاده‌یه ده‌کات که ته‌واوی چینی سرمایه‌داری به‌ده‌ستیان هیناوه، له به‌رگی سنیهمدا باس له دابه‌شکردنی نه‌م به‌ها زیاده‌یه ده‌کات له نیوان به‌شه جیاوازه‌کانی سرمایه و روونی ده‌کاته‌وه که کۆی نیستغال‌لکرده‌که چهنده چینی کریکار له نیوان نه‌م به‌شه جیاوازانیه سرمایه دابه‌ش ده‌بیت و چ فۆرمیک ده‌گرتیه‌به‌ر، کئ نه‌م به‌ها زیاده‌یه له نیوان خۆیاندا له شیوه‌ی قازانج و سوود و کریدا دابه‌ش ده‌کات. بۆ یه‌که‌مجار باس له میکانیزمه‌کانی کپی‌رکی و مه‌قولیه قازانج دینه‌ه ناوه‌وه و لی‌ره‌دایه که ده‌گه‌ین به‌ تیوری مارکس سه‌بارت به‌ ره‌وتی دابه‌زینی ریژه‌ی قازانج، که له‌گه‌ل فراوانیوه‌ی سرمایه، نه‌م ریژه‌یه قازانج که‌م ده‌بیتیه‌وه و سرمایه ناچار ده‌بیت که‌کاریک بکات بۆ نه‌وه‌ی جاریکی تر قازانجه‌که به‌ریتیه‌وه سه‌روه. قه‌یرانی سرمایه‌داری وه‌ک میکانیزمیک بۆ راگرتنی ریژه‌ی سوود و نه‌و له‌رزو تاییه‌ی که سرمایه بۆ رزگاربیون له‌م ناخۆشیه‌یه به‌کاری ده‌هینیت روون ده‌کاته‌وه.

به‌رگی چوارم، واته له راستیدا سئ به‌رگی "تیوری به‌های زیادکراو" باس له ههمان پرس ده‌کات. باسیکی گرنگی نه‌م به‌رگه‌یه، باسکردنی کاری به‌رهمدار و کاری نابه‌رهمداره، که نه‌گهر ده‌رفه‌تمان بۆ ره‌مخسا، پیویسته باسی بکه‌ین.

پشکنینی کالاکان، میتودی مارکس له دۆزینه‌وه‌ی نه‌هینیه‌کانی به‌رهمهینانی سرمایه‌داریدا

نه‌مرو وه‌ک وتم به‌گشتی باسی به‌رگی یه‌که‌م ده‌که‌م، بۆ نه‌وه‌ی تییه‌گه‌ین که سرمایه له راستیدا چیه. ئیمه له کالاکانه‌وه ده‌ست پیده‌که‌ین تا بگه‌ینه نه‌و خاله‌ی که بزانی سرمایه چیه. بیگومان ئیمه به‌رده‌وام ده‌گه‌رینه‌وه بۆ نه‌م مه‌قولاتانه، واته له باسه‌کانی داها‌توودا ناماژه به‌ باسی به‌ها و به‌های زیادکراو ده‌که‌ین.

نه‌و خاله‌ی لی‌ره‌دا ده‌مه‌ویت جه‌ختی له‌سهر بکه‌مه‌وه نه‌وه‌یه که له‌مه‌ودا ده‌بیت مانای ههن‌دیک مه‌قوله بزانی، بۆ نمونه نه‌گهر بلتین به‌ها یان به‌های ئالوگور، ده‌بیت بزانی مانای چیه. به ههمان شیوه پۆلینه‌کانی وه‌ک به‌کار به‌ردن، کاری پیویستی کومه‌لایه‌تی و تاکه کاری، پرۆسه‌ی کار، سوورانوه و نه‌وه‌ی کالایه. بۆ نه‌وه‌ی نه‌گهر که‌سیک لیت بپرسیت، بۆ نمونه به‌های زیاده چیه، ده‌توانیت روونی بکه‌یتیه‌وه.

تا نیستا نه‌نجامگیری له باسه‌کانی تا نیستامان نه‌وه‌یه که باسمان له لایه‌نه زانسته‌یه‌کانی سرمایه و تییه‌گه‌یشتن له به‌رهمهینان و شیوازه‌کانی به‌رهمهینان و ماتریالیزمی میژوویی به‌ گشتی کرد. وه هه‌روه‌ها له لایه‌نی شو‌رشگه‌یرانه‌ی سرمایه که ده‌یه‌ویت نه‌م دۆخه‌ی نیستا وه‌ک میتودیک له ره‌خنه‌ی کومونیس‌تی و له بزوتنه‌وه‌ی کومونیس‌تیدا بگوریت. وه وتمان نه‌م دوو لایه‌نه‌ی سرمایه پیکه‌وه‌ن و دوو به‌ش و به‌شی جیا نین، بۆیه پیویسته به‌ تیکه‌لاویبون له‌گه‌ل یه‌کتردا هه‌ژمار بکرین.

له لایه‌نیکی سهر ما به‌دا، چۆن سهر هه‌لدانی سهر ما به‌داری و کارکرد و میکانیزمه‌کانی و له لایه‌نیکی دیکه‌شدا، رەگ و ریشه‌ی سهر هه‌لدانی به‌های زیاده، کرێ، که‌له‌که‌به‌وون و هند و بۆچی ده‌بی ئهم په‌یوه‌ندیانه‌ بگۆردرین، باس کراوه. دوا‌ی پشویه‌کی کورت، ده‌چینه‌ ناو پرسیار و وه‌لامه‌وه‌ ده‌باره‌ی ئهم به‌شه‌ی باسه‌که و دوا‌ی ئه‌وه‌ ده‌ست ده‌که‌مین به‌ خویندنه‌وه‌ی به‌شی یه‌که‌می کاپیتال.

له‌م باسه‌دا، وه‌ک جه‌ختم کرد، ئامانج ئه‌وه‌یه‌ که‌ هه‌ندیک وه‌ی به‌نه‌رتی بشکینریت و ئه‌رکه‌که‌میان روون بکریته‌وه، به‌لام پێش ئه‌وه‌ به‌ پنیویست ده‌زانم که‌میک باسی میتودی مارکس بکه‌مین. واته‌ جگه‌ له‌ به‌دواداچوون بۆ ئه‌وه‌ی مارکس له‌ کتیبی (کاپیتال) دا وتویه‌تی، ده‌بی باس له‌ میتودش بکه‌مین که‌ ئهم کتیبه‌ به‌رپویه‌ ده‌بات.

ئیمه‌ ده‌مانه‌ویت پۆلینه‌کانی وه‌ک کالاً، به‌ها، به‌های به‌کاربردن، ئالوگۆر، کار، تاکه‌ کار، کاری پنیویستی کۆمه‌لایه‌تی، نرخ و پاره و هند پیناسه‌ بکه‌مین. هه‌ندیک له‌ه‌م مه‌قولانه‌ وه‌ک ئه‌و پارمه‌ دیاره‌ که‌ ده‌بیین، به‌لام هیچ کام له‌ ئیمه‌ به‌های ئالوگۆر و به‌ها و تاکه‌ کار به‌ ته‌نیا له‌ شوینیکدا نابین، بوونیک ده‌رکه‌میان نییه‌ که‌ بتوانین به‌ هه‌سته‌که‌مان هه‌ستی پنیکه‌مین و بیبین. ئهم مه‌قولانه‌ له‌ پشت مه‌قولاته‌کانی ترمه‌و شاراون که‌ دیارن. وه‌ شیوازی ناسینه‌وه‌ی مارکس ئهم مه‌قولانه‌ و کردنه‌میان سهرنجراکیشه. به‌لام ره‌نگه‌ مارکس تۆمه‌تبار بکریته‌ به‌وه‌ی باسی ئه‌و مه‌قولانه‌ ده‌کات که‌ له‌ واقیعه‌دا بوونیان نییه‌، چونکه‌ چهند سالتیک دواتر لایه‌نگرانی ئابووری نیوکلاسیک یان ته‌نانه‌ت چهند سالتیک پێش ئه‌وه‌ی لایه‌نگرانی ریکاردیونیزمه‌ تۆیه‌کان ئه‌وه‌میان به‌ مارکس وتوه. وه‌ ووتیان که‌ بۆ نمونه‌ نرخ به‌پنی داواکاری و دابینکردن دیاری ده‌کریته‌ و هه‌موو ئابووری زانکۆش به‌ هه‌مان شیوه‌ نرخه‌که‌ روون ده‌کاته‌وه. وه‌ بانگه‌شه‌ی ئه‌وه‌ ده‌که‌ن که‌ گریمانه‌ نییه‌ و پنیویست ناکات به‌ها بۆ نمونه‌ له‌ پشت نرخه‌وه‌ شاراوه‌ بیت. به‌لام مارکس هه‌ول ده‌دات جه‌وه‌هر و سروشتی شاراوه‌ی پشت ده‌رکه‌وتنی مه‌قوله‌ ئابوورییه‌کان بزانیته‌ و بدۆزیته‌وه. مارکس ئهم توپیکلانه‌ ده‌شکینیت و ده‌چینه‌ ناو مه‌قوله‌که‌نه‌وه‌ پرسیار ئه‌وه‌یه‌ ئایا ئهم ده‌رنجام و حوکمانه‌ی که‌ وه‌ریده‌گریته‌ خه‌یالی و ئیختیاری و ناراسته‌قینه‌ن؟ مارکس نیشانی ده‌دات که‌ لیکۆلینه‌مکانی له‌سهر ئه‌و وتانه‌ پیچه‌مانه‌وه‌ راسته‌قینه‌ن(ماددین) و ئهمه‌ خالی یه‌که‌مه‌ له‌ میتودی مارکسدا. بۆ نمونه‌ کاتیک لیکۆلینه‌وه‌ له‌ کالاً ده‌کات، ده‌گاته‌ مه‌قوله‌ی به‌ها و نیشانی ده‌دات که‌ ئه‌و به‌هایه‌ی که‌ به‌ مه‌قوله‌ی کالاًکه‌وه‌ گریداره‌ و به‌ رواله‌ت نابین، واقیعیکی ماددیه‌یه‌. یان له‌ حاله‌تی ره‌وتی دابه‌زینی ریژه‌ی سووددا، هه‌روه‌ها مارکس به‌و شیوه‌یه‌ نازده‌ ده‌که‌ن که‌ ئهم رسته‌یه‌ یه‌که‌که‌ له‌ گریمانه‌کانی خۆیه‌تی و ده‌لین له‌ دنیای راسته‌قینه‌دا قازانج که‌م نه‌بووه‌ته‌وه‌ و نرخه‌کانیش به‌رزبوونه‌ته‌وه‌، هه‌رپویه‌، ره‌وتیک که‌ خۆی نیشان نه‌دات راسته‌قینه‌ نییه‌.

من ده‌مه‌ویت ئه‌وه‌ بلیم که‌ میتود و ریبازی مارکس له‌ لیکدانه‌وه‌ و لیکۆلینه‌مکانیدا به‌ره‌و ئهم خاله‌ ده‌بات، که‌ له‌ پشت ده‌رکه‌وتنی شیوازی بینین دیارده‌ و مه‌قوله‌که‌نه‌وه‌ ده‌گاته‌ مه‌قولاته‌کانی دیکه‌ که‌ به‌ رواله‌ت بوونیان نییه‌. بۆیه‌ گرنگه‌ له‌ پشکینی مه‌قوله‌ی تاییه‌تی A به‌وه‌له‌ میتودی مارکس تییگه‌مین و بناسین، چون‌ بگه‌ینه‌ مه‌قوله‌ی B که‌ به‌ رواله‌ت بوونی ده‌رکه‌ی نییه‌. مارکس خۆی ئهم میتوده‌ به‌ میتودی ئه‌بستراکت و دامالراو له‌ تاییه‌تمه‌ندییه‌کان ناوده‌بات بۆ ئه‌وه‌ی بچینه‌ پشت دیارده‌که‌وه‌. هه‌ر مه‌قوله‌یه‌کی دیاریکراو، وه‌ک نرخ و ئه‌نجام و شوینی کۆبوونه‌وه‌ی هه‌زاران توخم، له‌ خالیکی دیاریکراو دا شیوه‌یه‌کی دیاریکراو به‌و مه‌قوله‌ ده‌به‌خشیت. مرۆقه‌کان وه‌ک یه‌کن، به‌لام هه‌ر مرۆقیکی دیاریکراو پیناسه‌ی ته‌واوی مه‌قوله‌ی مرۆف ناکات، چون‌ ده‌توانریت مه‌قوله‌ی مرۆف پیناسه‌ بکریته‌ له‌ کاتیکدا هه‌ر مرۆقیکی دیاریکراو به‌ ناو و داب و نه‌ریتیکی دیاریکراو وه‌ ده‌بینریت؟ ئایا ده‌توانین رووخساری که‌سی داها‌توو به‌خینه‌ به‌رچاومان؟ لیرمه‌دایه‌ که‌ ئه‌بستراکتکردنی دیارده‌یه‌کی دیاریکراو بۆ ئه‌وه‌ی بچینه‌ سهر تاییه‌تمه‌ندییه‌ گشتیه‌کانی ئهم دیارده‌یه‌ شوینیک ده‌دۆزیته‌وه. له‌ ئه‌نجامدا بۆ نمونه‌ کاتیک ده‌مانه‌ویت بگه‌ینه‌ پیناسه‌ی گشتی که‌سێکی دیاریکراو به‌ ناوی جه‌واد، ده‌بیت چاوپۆشی له‌ تاییه‌تمه‌ندییه‌ تاییه‌تمه‌کانی جه‌واد بکه‌مین، بالاً و کیش، شوینی له‌دایکوون، شوینی نیشه‌جیبوون، سه‌لیقه‌ی که‌سه‌یه‌کانی جه‌واده‌وه‌ و هند. بۆ ئهم مه‌سه‌له‌ش بۆ پیناسه‌یه‌کی گشتی بۆ مرۆف، تۆ کۆمه‌لایه‌تی راستی په‌یه‌وست به‌ مرۆقیکی دیاریکراو پشنگوون ده‌خه‌یت، ده‌خه‌یته‌ لاوه‌ و ده‌چینه‌ پشت ئهم رواله‌تانه‌وه‌. مارکس له‌ کالاییه‌وه‌ ده‌روا‌ت بۆ مه‌قوله‌کانی تر، پرسیارکه‌ ئه‌وه‌یه‌ ئایا ئهم دابیرین و ئه‌بستراکتانه‌ واقیعیان یان نا؟ له‌وانه‌یه‌ بلین هه‌موو ئهم مرۆقه‌ تاییه‌تانه‌ دروستکراوی خودان، ئه‌مه‌ش ئه‌بستراکتیکه‌، یان هه‌موو مرۆقه‌کان ره‌نگیکی دیاریکراویان هه‌یه‌، ئه‌مه‌ش ئه‌بستراکتیکه‌. ئهم پیناسانه‌

دهتوانن ئەبستر اکتیش بن، پرسیار مکه ئەو هیه ئەبستراکتی راستەقینە چیبە؟ بەم مانایە باسیکی واقعی تر سەبارەت بە ئەبستراکشن (abstraction)، واتە دیاردەیکە دیاریکراو بەجیبەئەلیت و دووری لێی بمینیتەووە بۆ ئەو هی یاسا راستەقینەکانی لە پشتهووە بزانی، پرسیکی گرنەگە. سەرمایە لە راستیدا بەکار هینانی چ میتودیکە بۆ ئەم ئەبستراکته راستەقینە بەکار دەهێنرێت. وە لە وەلامدا بە سەعیدم گوت کە بەراستی ئەو پرۆسەیکە مە مارکس پەیرەوی دەکات پرۆسەیکە دیالکتیکە.

با بەگەرێنەووە بۆ کتیبی کاپیتال. مارکس بە کالادا دەست پێدەکات، یەکەم رستە ی بەرگی یەکەمی سەرمایە بریتییە لە:

"سەرۆت و سامان لەو کۆمەڵگایانە ی کە شێوازی بەرھەمھێنانی سەرمایەداری تیدا جێگیر بوو، خۆی وەک کەڵەبەوونیکە بەر فراوانی کالادا پیشان دەدات، یەکەمی ئەم دیاردە بە کالایەکی دیاریکراو، بۆیە پێویستە توێژینەووە کەمان لە خۆندنەووە و لیکۆلینەووە لە کالایەکی دیاریکراو دەست پێبکات".

مارکس لە تێبینییەکەو دەست پێدەکات و یەکەمی کۆمەڵگە ی سەرمایەداری وەک کالایەک دەبینیت و لێی دەکۆلینەووە. لای مارکس ئەو نەییە کە بە پشکنینی کالاکە، ئەو ویستبیتی لە ئارگومینتەکە ی تێبگین، ھەر وەک چۆن پشکنینی تاکە خانەیکە لە زیندەووە ی زیندوودا رەنگە ھیچ شتیکت پێ نەلێت دەربارە ی کۆی ئەو خانانە ی کە ئۆرگانیزمە کە پێکدەھینن. شیکاری کالادا بۆ مارکس ھەمان شتە، نەیدەویست بۆ ئەو ی مەزۆف لە ئارگومینتەکە ی تێبگات، دەبیت لە شیکاری کالادا دەست پێبکات. مارکس شێوازی خستەرۆوی ئارگومینتەکە ی بە لیکۆلینەووە لە کالادا پێشنیار کردووە، میتودەکە ی لە شیکردنەووە و رەخنەگرتن لە پەموەندییەکانی سەرمایەداری و بەرھەمھێنانی کالادا پەری سەندووە. ھەر لەم کتیبەدا مارکس خۆی دەلێت: زانی و لیکۆلینەووە لە دیاردەیکە جیاوازە لە شێوازی پێشکەشکردنی ئەو مەریفە، شێوازی لیکۆلینەووە لەبارە ی ئەو دیاردە بە جیاوازە لە سەرھەلانی مێژوویی ھەمان دیاردە. ناتوانیت لە شوێنیکەو دەست پێ بکەیت کە ھیچ بەرھەمیکە تیدا نەبوو و شوێن بەرۆر مە بکەیت و دواتر بۆت من لێی تێگەیشتم. مارکس دەلێت سەرھەلانی مێژوویی دیاردەیکە جیاوازە لەو قوناعە ی کە من لەگەڵ بەرھەمی کۆتاییدا رۆبەرۆوم. و ھەر بۆیە دەبیت ئەبستراکت بکەم و ئەم دیاردە تاییەتە وەلا بنیم تا بزنام جەو ھەر و بنەمای چیبە. ئەگەر ئەم دیاردە کالایە پەیرۆ بکەم، ناگەم بە ھیچ شوێنیک. لە لایەکی دیکەو لەم رستەیکە ی مارکس لە بەرگی یەکەمی کاپیتالدا کە من ھینامووە، لەبەر ئەو نەییە کە خۆی دانی بە سەرمایەداریدا ناو.

کاتیک مارکس کتیبی (کاپیتال) ی نووسی، پێش ئەو تێوری بەھای زیادە ی ریکاردۆی خۆبندبوو و دەیزانی چی دەلێت، ھەموو مەزۆفایەتیەکانی سەردەمی مارکس دەیانگوت بەھا بەرھەمی کارە، مارکس تێوری بەھای بە پنی کار داھیناوە، ئەو دەیزانی و دەربارە ی خۆبندبوو. ئەو کالادا وەک پەنجەرەیک ھەلەبژێریت بۆ ئەو ی خۆنەر لە رێگە ی ئەو پەنجەرەیکەو خیراتر و کاریگەرتر بە چەمکە بەرھەمی سەرمایەداری ئاشنا بکات. بە جۆریک لە نێو ھەموو داتاکانی سەرمایەداریدا مارکس لە دەروازە ی کالاکانەو دەچیتە ژوورەو. ئەو دەبیت جەو ھەری سەرمایە نیشان بدات، لە سادەترین تێبینییەو، لە بچووکتەری و فراوانترین تێبینییەو، واتە کالاکان، باریار دەدات خۆنەر بە سروشت و جەو ھەری کۆمەڵگە ی سەرمایەداری و بەرھەمھێنانی سەرمایەداری ئاشنا بکات. لە "ئەفسانە ی بۆرژوازی میلی پێشکەوتتخاوا" دا، ئەم پەرسەمان بە شێوہیکە جیاواز بۆ چەپەکانی ئەو سەردەمە روون کردووە. من بەو پرۆسە ی کارکردنە دەستم پیکردووە کە لە کتیبی سەرمایەدا لە بەشی شەش و ھەوتدا باسکراوە. لە کتیبی ئەفسانە لێرەو دەستم پیکرد کە لە کۆمەڵگای سەرمایەداریدا چۆنیتی بەرھەمھێنان و دا بەشکردنی بەرھەم شێوازی بەرھەمھێنان دیاری دەکات. یان بەرھەمھێنان دەتوانیت بەرھەمی سروشتی بیت یان شێوازی بەرھەمھێنانی بەرھەمەکە لە رێگە ی کرین و فرۆشتنی ھیزی کارەو مە بە بازاردا. ھەر وەھا مارکس دەتوانیت لێرەو دەست پێبکات. بەلام مارکس بە لیکۆلینەووە لە دیاردەیک و بە گریمانەیکە تەواو بۆ وینە دەست پێدەکات، بە پێچەوانە ی نێمە کە ئاشنای مەقولەکانی وەک بەھا و بەھای بەکاربردن و ھند بووین. بۆیە کاتیک مارکس یەکەمین سەرنجی گشتی کۆمەڵگای سەرمایەداری دەبینیت، لە شێوہی کالادا دەیانبینیت، ھەموو شتیک کە مەزۆفایەتی ھەبیت شێوہی کالای گرتووە، لە ئەنجامدا ئەم کالایانە دەخاتە ژێر مایکرو سکوپەو تا بزانی چیبە؟ رەنگە مارکس بیری لەو کردبیتەو کە بە پشکنینی کالاکە ناگاتە ھیچ شوێنیک، بەلام تێوری بەھای لە سەردەمی خۆیدا و لە قسە ی نابووریناسە سیاسیەکان خۆبندەو، بۆیە دەبیت بە پشکنینی کالاکە جەو ھەری راستەقینە ی بدۆزیتەو. وە کاپیتال لەو دا سەرنج اکتیشە کە سەرەتا

کار مکتبره‌کانی سمرمایهداریت پینده‌ناسینیت و لهریگهی دیالوگموره له‌گه‌ل ئهم کار مکتبره‌دا، واته کالاکان، باقی کار مکتبره‌کانی دهناسیت. مارکس له ریگای زانینی کالاکانموره به گرنگترین کار مکتبره‌کانی کۆمه‌لگهی سمرمایهداری ناشنا ده‌بیت. وه کۆمینت له‌سهر همریه‌کیک له‌ی کار مکتبره‌انه ده‌کات و په‌یوه‌ندی همریه‌کیان شی ده‌کاتموره. وه باسی ئهم‌رومان له‌سهر ئهم‌یه.

به‌ها به‌کار هینان، به‌های ئالوگۆر

وتم مارکس له کالاهه ده‌ست پینده‌کات و ده‌پرسیت کالاهه چییه؟ جیاوازی ده‌کات له نیوان کالاهه و به‌رهم و که‌لوپهل. ههموو شتیک کالاهه‌بووه، نیستاش نییه. هه‌وا له‌م دۆخه‌ی نیستادا کالاهه‌بووه، یان زه‌وی نا‌گاکان چهند سالتیک له‌موبهر کالاهه‌بووه. مارکس ده‌لئیت کالاکان ده‌بی چهند تاییه‌تمه‌ندییه‌کیان هه‌بیت. واته بۆ شتیک به‌سووده، واته به‌های به‌کار بردن و به‌های ئالوگۆری هه‌یه. واته شتیک که تاییه‌تمه‌ندی ئالوگۆری هه‌یه و ده‌توانریت له په‌یوه‌ندی به‌خشین و وهرگرتندا دابنریت، کالاهه‌یه. ئه‌گهر زه‌وی له سهرده‌می ئا‌غایه‌تی و فیودالیزمدا له‌بهرچاو بگرت، وه‌ک ئه‌وه نییه که ده‌توانریت له‌بهرده‌م کۆمپوتهریکدا بیگۆریتموره، بۆ نمونه شازاده‌ی ویلز یان خاوه‌نی قه‌لاکه په‌یوه‌ندیان به‌ههموو ئه‌وه خه‌لکه هه‌زارموره هه‌یه که وابه‌ستهن له‌سهر زه‌وی و کێلگه‌که. کالاهه شتیکه که به‌های ئالوگۆری هه‌یه و ده‌توانریت وهرگیریت و بدریت. جیاوازی هه‌یه له نیوان به‌های به‌کار هینان (use value) و به‌های ئالوگۆر (change value)، به‌های به‌کار هینان تاییه‌تمه‌ندی شتیکه و به‌های ئالوگۆر توانای ئالوگۆرکردنیه‌تی له‌گه‌ل شتیکه‌ی تر. گریمان له ژیرزمینی ماله‌که‌ندا نیرگه‌له‌یه‌ک ده‌دۆزیتموره و ده‌توانریت فری بدیه‌ت، ئه‌گهر دراوسیکه‌ت وتی نه‌خیر نه‌خیر مه‌یکه، ئه‌وا باسی به‌های ئالوگۆرکه‌ی ده‌کات له رۆزانی کۆندا، وه ئه‌گهر وتی وایه به‌سووده، مه‌به‌ستی به‌های به‌کار هینانیه‌تی ئه‌گهر شتیک هیشتوتموره له‌بهر ئه‌وه‌ی سوودی هه‌یه، ئه‌وا به‌های به‌کار هینانی بۆ تو گرنه‌گه، وه ئه‌گهر تۆش هیشتوتموره له‌بهر ئه‌وه‌ی به‌های هه‌یه، ئه‌وا تو گرنه‌گی به‌خودی نیرگه‌له و به‌های به‌کار هینانی ناده‌یت، به‌های ئالوگۆریشی گرنه‌گه بۆ ئیوه، همر بۆیه‌ش کالاهه‌که چونکه به‌های ئالوگۆری هه‌یه ئهم دوو تاییه‌تمه‌ندییه‌ دوو کاراکتیری یه‌که‌من که مارکس له کالادا ده‌یخاته پێشه‌وه. جیگای سهرنجه که مارکس ده‌لئیت ناتوانریت له یه‌ک کاتدا کالاهه‌که به‌کار به‌نییت و ئالوگۆری بکه‌یت، یان به‌کار به‌نییت یان ئالوگۆری بکه‌یت، ههر دووکیان ناتوانن پێکه‌وه روه‌ بدن! ناتوانریت شتیک بدیه‌ت و هه‌بیت و له هه‌مان کاتدا بیه‌نییتموره. وه شته سهرنجر اکێشه‌که ئه‌وه‌یه که له نیوان ههموو کالاکاندا، ده‌گه‌ینه کالاهه‌که که کاتیک به‌کاری ده‌هینن، ئیمه‌ش ده‌یگۆرینه‌وه. وه کۆکردنه‌وه‌ی ئهم دوو تاییه‌تمه‌ندییه به‌های به‌کار بردن و به‌های ئالوگۆرکردنه، که تاییه‌تمه‌ندییه‌کی وا به‌م به‌ر هه‌مه تاییه‌ته ده‌به‌خشیت که کاتیک به‌کاری ده‌هینریت ده‌توانریت ئالوگۆری بکه‌یت. به‌لام له حاله‌تی ههموو کالاکانی تردا ئهم دوو تاییه‌تمه‌ندییه ریگری له کۆکردنه‌وه ده‌کهن. به‌لام ئهم دوو تاییه‌تمه‌ندییه مەر جیکی پێویستن بۆ یه‌کتر، ناکریت به‌ر هه‌میک بێ به‌ها بیت، به‌لام ئالوگۆری پێ بکه‌یت. به‌که‌لکی کس نایه‌ت به‌لام ئالوگۆری پێ بکه‌یت ناکریت! پاشان دێینه سهر ئه‌وه‌ی که مارکس چۆن ئهم سندوقانه دواتر ده‌کاتموره. له هه‌ر حاله‌تیکدا ده‌بیت به‌ر هه‌مه‌که دوو تاییه‌تمه‌ندییه‌کی هه‌بیت: به‌های به‌کار بردن و به‌های ئالوگۆر. له کۆمه‌لگای سمرمایهداریدا به‌ر هه‌مه‌کان هه‌ردوو ئهم تاییه‌تمه‌ندییه‌یان هه‌یه، به‌لام له کۆمه‌لگهی فیودالدا ته‌نیا به‌های به‌کار بردنمان هه‌یه. له په‌راویزی کۆمه‌لگهی فیودالیدا، به‌ر هه‌می زیاده ئالوگۆر ده‌کریت، به‌لام چاندنی گه‌نم به‌ مه‌به‌ستی ئالوگۆرکردن ناکریت. ئه‌گهر که‌سێک تووتن به‌کار به‌نییت بۆ فرۆشتنی به‌ر هه‌مه‌که دواتر و بۆ خواردنی خۆی یان ناوخۆیی نه‌بیت. ئه‌مه‌ش کالاهه‌کی دیکه‌یه بۆ ئالوگۆرکردن، که ته‌واوی ئه‌رکی کۆمه‌لگهی سمرمایهدارییه. ئه‌گهر به‌ر هه‌میک به‌کار به‌نییت، ده‌بیت له که‌سێکی تر کر بێنیت، ده‌ر ئه‌نجامی کارگه‌یه‌ک نییه یان کاری خۆت و ئه‌مانه دوو دیاره‌ی یه‌که‌من که له کاپیتال روه‌ به‌روومان ده‌بنه‌وه.

تاییه‌تمه‌ندییه فیزیکی و تاییه‌تمه‌ندی به‌های کالاکان

به‌های به‌کار هینانی شتیک له کۆیوه سهرچاوه ده‌گریت؟ بۆچی شتیک که‌لک دیت؟

کاتیک سمیری دهکویت بۆت دهردهکویت که به‌های به‌کارهینانی شتیک تایبتمه‌ندییه که له فۆرمی فیزیکی خۆیدا نیشان دهدریت، دهنانریت بخوریت، دهرمانه، کورسییه که دهنانریت له‌بهردم پیاوند له‌سهری دابنیشیت، نامرازیکه که دهنانریت کاریکی له‌گه‌ل بکه‌یت و هند دهنانریت بزنانریت که لهم شته یان لهم شته بۆ لهم یان لهم شته به‌سوده چونکه فلان ماده کیمیاوی تیدایه، یان له‌بهر لهم ماده دروستکراوه، یان له‌بهر لهم ههندیک میکانیزمی تیدا جیگیرکراوه، پیدایستیه‌کان خالیکی دیاریکراو تیر دهکات. بۆیه به‌های به‌کاربردن به واتای هه‌بوونی سیفته‌تیک دیت که وه‌لام به پیدایستیه‌کان بداتهوه.

به‌لام به‌های نالوگۆرکردن چیه؟

ئه‌گهر بتوانریت به‌های به‌کاربردن له شیوهی فیزیکی شته‌کانهوه بناسریتهوه، چون دهنانریت به‌های نالوگۆرکه بناسریتهوه؟ نایا دهنانریت سمیری به‌های نالوگۆری شته‌کان بکریت و ببیوریت؟ له‌وانیه بلین له‌بهر لهم که‌سیکی تر ده‌یه‌یت، ده‌کریت بلین به‌های نالوگۆری هه‌یه، به‌لام لهم که‌سه به‌هۆی به‌های به‌کاربردنه‌که‌یه‌یه ده‌یه‌یت، که‌واته به‌های نالوگۆرکه له‌کویه تا لهم کاته‌ی که‌س نایه‌یت؟ نهمه پرسیاریکه به‌رمه مه‌قولیه‌یک ده‌مانبات که پنی ده‌تریت به‌ها. به‌های به‌کاربردن تنه‌ها کاتیک به‌دی دیت که دیارده‌ی به‌کاربردن به‌کاربه‌ینریت، و له‌کاتی به‌کاربردن ده‌بیته پراکتیکی. شتیک که هیشتا به‌کارنه‌هاتوه، به‌های به‌کارهینانی به‌دی نه‌هاتوه. له‌بهرامبه‌ردا به‌های نالوگۆرکردن هیچ نالیت دهرباره‌ی بارودۆخی فیزیکی تهنیک، لهم ژماره‌یه‌که، دوو یه‌که له‌ته‌نیک تریت ده‌ست ده‌کویت له‌بهرامبه‌ردا بۆ نمونه‌ی سئ یه‌که. وا دیاره لهم ریژه‌یه‌ی که ناماده‌ن شته‌که‌ت به‌شتیکی تر بگۆرنه‌وه، به‌های نالوگۆرکه‌یه‌تی. وه پندمه‌یت لهم هاوسه‌نگیه به‌ریکه‌وت ببت، واته به‌رو‌اله‌ت نازانریت بۆچی سئ یه‌که لهم شته له‌بهردم دوو یه‌که‌ی شتیک تریدا دهنانریت. بۆیه پندمه‌یت به‌های نالوگۆرکردن له‌پله‌ی یه‌که‌مدا ژماره‌یه‌یک ببت و ته‌نانه‌ت هه‌رمه‌کیش ببت. لهم دیارده‌یه که بۆ نمونه 5 کیلو گیلان له‌بازاردا ده‌گۆردریته‌وه به‌مه‌ریک له‌کویه هاتوه؟ دیاره کاتیک به‌ناو لیستی ریژه‌مکانی نالوگۆردا تیده‌پهریت، ده‌گه‌یته هه‌مان دهرنه‌جام که نابوری ئه‌مه‌رو پنیگه‌یشته‌وه، واته چه‌ند خه‌لک داوای شتیک ده‌کهن، به‌های نالوگۆرکه‌ی دیاری ده‌کات، کیشه‌یه‌یک که به‌فۆرمه‌لی دابینکردن و... داوکاری له‌بازاردا و بریاره به‌های نالوگۆری کالاکان روون بکاته‌وه. نرخه‌که له‌بازاردا دیاری ده‌کریت، به‌لام مارکس به‌هاکه روون ده‌کاته‌وه بۆ لهم ی بلیت بۆچی نرخه‌کان و هه‌لاوسانیان به‌م شیوه‌یه‌ن. به‌لام پرسیار لهم یه‌که نایا لهم به‌های نالوگۆرکه له‌دهرمه به‌ستره‌ته‌وه به‌دیارده‌که‌وه؟ بۆچی له‌فۆرناغیکی دیاریکراوا و له‌کۆمه‌لگه‌یه‌کی سه‌رمایه‌داریدا ژماره‌یه‌کی دیاریکراو له‌کالاکان به‌ریژه‌یه‌کی دیاریکراو نالوگۆر ده‌کرین؟ بۆچی بۆ نمونه دهنانریت کتیب به‌میوه و ناژهل و هه‌ر کالایه‌کی دیکه به‌ریژه‌یه‌کی دیاریکراو بگۆردریته‌وه؟ مارکس ده‌لنیت ده‌بیت له‌هه‌موو لهم کالایانه‌دا جه‌وه‌ریکی هاوبه‌ش هه‌بیت که بیانخاته‌ناو په‌یومندی نالوگۆرکه‌وه. چونه دوو کالاکه به‌های به‌کاربردنیان جیاوازه به‌ریژه‌یه‌کی دیاریکراو که هاوتای یه‌کتره دهنانریت، بۆ نمونه سنیو‌یک به‌کتیبیه‌که‌وه؟ ئه‌گهر دوو دیارده‌ی جیاوازه یه‌کسان بکه‌یت، چون لهم یه‌کسانیه جیگیر ده‌کویت یان له‌کویه سه‌رچاوه ده‌گریت؟ مارکس ده‌لنیت له‌هه‌ردوو کالای نالوگۆرکراوا دیارده‌ی سنیهم هه‌یه، لهم دیارده‌ی سنیهم چیه‌یه؟ لهم دیارده‌ی باوه چیه‌یه که له‌سووته‌مهنی و خۆراک و نامیره میکانیکیه‌کان و دهرمان و کتیبه‌کاندا هه‌یه، که هه‌رچه‌ند سمیری ئۆبژه‌ی لهم کالایانه بکه‌یت ناتوانریت بیدۆزیته‌وه؟ دهنانریت بزنانریت هیچ تایبتمه‌ندییه‌کی جه‌سته‌یه‌ی هاوبه‌ش نییه، بۆ نمونه له‌نیوان کتیب و مامۆستای گیتار، و میوه، و کۆپله، و کورسی، به‌لام هه‌موو ئه‌مانه له‌گه‌ل یه‌کتردا نالوگۆر ده‌کرین. بۆیه لهم تایبتمه‌ندییه هاوبه‌شه ناتوانریت به‌هۆی تایبتمه‌ندییه فیزیکیه‌کانی کالاکانه‌وه ببته ناراه. به‌پنچه‌وانه‌ی به‌های به‌کاربردن که له‌تایبتمه‌ندییه فیزیکیه‌کانی کالاکانه‌وه سه‌رچاوه ده‌گریت، به‌های نالوگۆرکه ده‌بیت له‌شۆبینه‌کی دیکه‌وه سه‌رچاوه بگریت. مارکس ده‌لنیت کاتیک تایبتمه‌ندی فیزیکی لهم دیارده‌نه‌ بخرینه‌لاه، لهم ده‌میننیه‌وه لهم یه‌که هه‌موویان به‌ره‌می ده‌ستی مرو‌فن. ئه‌گهر میوه‌ی دار یان خۆی بۆ نمونه له‌بهرچاوه بگریت، سه‌ره‌تا به‌ره‌می سه‌روشته، به‌لام لهم میوه یان خونییه‌ی که ده‌هینرته‌ بازار له‌نه‌جامی کاری مرو‌فدا نالوگۆر ده‌کریت. ئه‌گهر دیارده‌یه‌یک به‌هۆی هه‌ولده‌وه دروست نه‌بیت، نایا به‌های نالوگۆری تیدایه؟ ئیستا که‌ش و هه‌ما به‌م شیوه‌یه، پیم و انییه! چونکه هه‌مووان ناماده‌ن بۆ چونه‌ناو نالوگۆرکه کاتیک که زور ماندوو بوون و کاریکیان کردبیت بۆ لهم ده‌یه‌یت به‌ده‌ستی به‌نینیت. له‌وانیه شتیک ده‌گه‌من ببت و وه‌حازروبازریش هه‌بیت، دواتر مرو‌فه‌کان هه‌ولی زیادکردنی بدن و کاری له‌سه‌ر بکه‌ن.

کاری تایبعت، کاری تمنیا، کاری پیویستی کومه لایه تی

تا نهم ناسته ی باسکرده، هیشتا پیویستمان به شیکردنوهی زیاتره بۆ بابتهکه، واته نهگهر به های نالوگورکردن مقولهیهک بیت که پیوهندی به کاری مرقهوه ههیه، به هاکیان لهره نهویه که بهر ههمی کاری مرقهوه، نهوا پرسیارهکه نهویه که له نیوان کاره تایبتهکانی و مک دارتاشی یان پزیشکی و نهشتهرگهر بیهک یان دوزینهویهکی زانستی کهکابرا تمنها ماندوووه و دهرمانیکی بۆ نهخوشییهک دوزیهوه؟ چون کاری دروستکردنی نامیز هاوتا بکهین لهگهل کاری بۆ نمونه دارتاشی یان ههر کاریکی تر؟ دهکری لهوه تیبگهین که ههموو بهر ههمیکی دیاریکراو بهر ههمی چالاکیه تایبتهکان و دهر نهجای کاری مرقهوه، به لام هیشتا ناتوانریت روون بکرنیتهوه بچی بۆ نمونه دوو کاترمیز کاری دارتاشی یهکسانه به نیو کاترمیز کاری دیکه؟ تا ئیستاش وا دیاره که به های نالوگور له فورمیکی فیزیکیهوه بۆ فورمیکی فیزیکی تر گوراوه، بچی دوو کاترمیز له کاریکی دیاریکراو یهکسانه به کاترمیزیک له کاریکی دیاریکراوی دیکه له نالوگوری کالادا؟ فیزیکیهتیک ئیستا له شیوهی دارتاشیدایه لهگهل فیزیکیهتیک دیکه وهک گورانی وتن یان میکانیک. له قوناغیکی تردا دهبیت بچینه ناو چینیکی تری نهبستر اکتوه تا بتوانین ناوهروکی به های نالوگور بشکینین، له قوناغی یهکهما له فیزیکیهتی شتیکهوه نهبستراکتمان کرد، ئیستاش دهبیت له سروشتی تایبتهتی فیزیکیهتی دابیرین. بویه پیویسته باس له کاریک بکهین که کاری تایبتهتی گورانی و پزیشکی و دارتاشی و میکانیک و شوفیری و هتد نیبه. وه لیره دایه که مارکس له نابوریناسهکانی پینش خوی، له نادم سمیس و ریکاردو و نهوانی دیکه دوور دهکوهتهوه و باس له کاری تمنیا دهکات. نهوا راستیهی که کهسیک لهسهر بابتهتیکی کار کاری کردوه، نهمش بنهمای به های نهوا بهر ههمانیه، بهین گویدانه نهوهی که نایا نهوا کارانه به تایبتهتی بونیادنان بوون یان لیخورین یان دهرمان بوون. وه نهوه کاتیکه که دهگهینه ستانداردی پیوانهکردنی به های کالاکان و چند کاتیان خیاند نهوا کالایانه لهرووی کاتوه بۆ بهر ههمینان. نهمش نهویه که نیمه به تاکه کاری مرقهوه وهک ستانداردی بهها دیین و له ههموو لایهنه تایبتهکانی کاری مرقهوه نهبستراکتمان کردوه و گهیشتیونهته تاکه کار، کار به گشتی، وهک بنهمای بهها و به های نالوگوری کالاکان. لیرهوه دینه سهر پرسیری داهاتوو: کهواته، تا زیاتر کاتم پیچیت بۆ بهر ههمینانی بهر ههمیک، بهنرختر دهبیت؟ نهگهر بنهمای کاری تاکهکار بیت، دهی به تهواوی له ههموو نهوا فورمه تایبتهکانی کار نهبستراکت بکرنیت. واته نهگهر بۆ نمونه وا بکهم کاری میکانیکی ئوتومیلنیک ۵ کاترمیز بخایهتیت، که ستانداردی تاکه کار بیه، کاری کومه لایهتی پیویسته، واته له کومه لایهتی کدا که ناستیکی دیاریکراوی تهکنیک و پیشکوهنتی هه بیت، نهوا کاره میکانیکیه تایبتهته لمبری ۵ کاترمیز بۆ کهسیک که کارهکی دریز کردبتهوه ۲ کاترمیز کارکردنی دهویت. نایا کاری کهسیک که لیهاوتوو نیبه یهکسانه به کاری کهسیکی تر که شمش ساله خویندوویمتی و تهکنیکیکی نویی فیربووه لهرووی کاتوه؟ واته بهم شیوهیه ۵ کاترمیز کارکردنی کهسیکی ناشارهزا یهکسانه به ۵ کاترمیز کارکردنی کهسیکی لیهاوتوو؟ کارامهیی و راهینان چند هینده دهکرنیت به ژماره ی کاترمیزهکانی کارکردن و کاتیک ههموو نهوا فاکترانه له بهر چاو دهگرین دهگهینه نهوا ناسته ی که کومه لگا به تهکنیکه که پیوه چندی بۆ بهر ههمینانی نهوا کالایانه خهرج کردوه و چند لهم کاره نوینه رایهتی تهواوی کومه لگا دهکات. له نهجامدا ههموو کاریک دهبیته نوینه تی تهواوی نهوا کاره کومه لایهتییهی که کاری تایبعت تییدا سهرف دهکرنیت. ههموو کاریک دۆخیکه بۆ نهوهی چندی نهوا کاره تاکه و کومه لایهتییه نوینه رایهتی دهکات. نهگهر له لقییدا زیاتر کار لهسهر بهر ههمیکی دیاریکراو کراوه لهوهی که له رووی کومه لایهتییهوه پیویست بوو، نهوا نهوا بره کاری زیاده کراوه، که نهمش بی کهلک و بی بههایه. له بری نهوهی له خودی کالاکوهه بچینه ناو بهها و به های نالوگور و لایهتی تایبتهتی کار و کومه لگا و تهکنه لوجیا و ناستی پیشکوهنتی کومه لگا و دابهشکردنی کار و لیهاوتویی و هاوکاری و هتد بچنه ناو هاوکیشه کهوه. کار دهبیته مقولهکی کومه لایهتی، و پیوهندی به قوناغی پیشکوهنتی کومه لگهی نهوا روزهوه و دۆخی تهکنه لوزیاوه ههیه. بۆ نمونه له بهر ههمینانی ئوتومیلدا، کوی نهوا کاره ی که پیویسته لهسهر ناستی نیودهولتهتی بۆ بهر ههمینانی ئوتومیلنیک، بنهمای نالوگور که پیوهتی و بهها که لهگهل بهر ههمی کشتوکالیدا، که ههر وهها له نهجای کوی کاری کومه لایهتی پیویستدا دهخه ملنیدریت بهینی ناستی تهکنیکی و نامرزی میکانیکی و هتد.

بۆ مارکس نهوا کاره له رووی کومه لایهتییهوه پیویسته، که تیوری به های کار روون دهکاتوه. واته نهبستراکت له کاری تایبتهتهوه بۆ تاکه کار و کاری پیویستی کومه لایهتی. به لام نهوا راستیهی که بهها دهر نهجای کاره پینش مارکس له لایین نابوریناسه کلاسیکهکانهوه گوتراوه، بۆ نمونه فیزیوکراتهکان پینان و ابوو تمنها کاری کشتوکالی بهها بهر ههم دههینیت، چونکه بهدهگی سروشت دهگوازیتهوه بۆ مرقهواقیهتی. وه ووتیان که پیشه سازی پشت به کان دهبستیت، که له بنهر هتدا له سروشت و له بواری کاری کشتوکالیدا بووه. ههر وهها نمونه ی باو دهخه نه روو. بۆ نمونه دهیانگوت دهی بچیت کیلویهک

نۆك بدهيت به جوتيارىك و چىشتلننمىرىك، يهكهميان دهيانچىننىت و بهرهمى زياتر دهگهيهننىت، دوهميان بههاى ههبوو دهگورنىت بۇ خوراك و هيچى بۇ زياد ناكات . بههەر حال ويستم نهوه روون بكههموه كه ههموو ئهم جوره نابووريناسه كلاسيكيانه له كارى تاييبت جيا نهبوونتمهوه و نهياتوانوه له شىكارىيهكانياندا سروشتى كۆمهلايىمتى و تاكهكهمسى كار بناسن. له نهجامدا تاكه كار له رووى كۆمهلايىتتبهوه پيوستنه، كه بههاى ئالوگور و ستانداردى هاوتاي دانانى بهرهمى تاييبت و ههمهچيشن روون دهكاتمهوه. ئهو راستىيهى كه رىژمهيكى ديارىكراو له فورمه تاييهتهكانى كار به رىكهوت له بهرامبهر يهكتردا يهكسان دهكرين، له راستيدا رهنكدانموى يهكسانى كارى تاك و كۆمهلايىتتبهوه، سهربهخو له فورمهكانى كاركردى تاييبت. بۆيه ئيمه ئاشناى ئهم چهمكنهين: بههاى بهكاربردن، بهها و بههاى ئالوگور، كه جياوازه له بهها. بههاى ئالوگورى برىكه، ژمارهيكه. بهگشتى بهها نهو جهوههر و ههويروه هاوبهشميه كه بره جياوازهكانى بههاى ئالوگوره جياوازهكان دههيننىت. وهك گهرما و ۳۷ پله. دوهميان ژمارهيه، بهلام گهرما ژماره نييه، بهلكو دياردهيهكى باو و دهوانىت پلهى جياواز بگريت. بههاى ههر كالاىيك نوينمرايىتى تىكرائى پؤل و پۆلهكهى دهكات. كتيبيكى تاكهكهمسى، نهگهر نووسمهكهى نهخوش بىت يان كرىكارانى كهمتر لىهاتوو كاريان لهسهر كرديبت، نوينمرايىتى ههمان ئهو بره بههايه دهكات كه له بهرهمهينانى كتيبيكدا بۇ نهو بهرگه تاييهته و نهو بهرگه تاييهته له رووى كۆمهلايىتتبهوه پيوست بوو.

ئىستا دهگهينه بهكرىزى يهكيك لهو دژايهتيانه، كه هيزى كاره. بهلام له واقيعدا ناكريت به كارى ههر تاكيك نابويرىت تاكه كار. واته نهگهر له كهسنىك بپرسىت كه كارىك دهكات، تو چى دهكيت، نهو وهلام ناداتهوه كه من كارى تاكهكهمسى پيوستى كۆمهلايىتى دهكهم! كار ههميشه فورمىكى ديارىكراوى ههيه، بهمى گويدانه ئهوهى كه خودى كارمه تاكه كارىكه، ههموو كارىك فورمىكى ديارىكراوى ههيه، پاچ و بىل و هشاندن، گورانى وتن، لىخورين يان ههر كارىكى تر فورمى تاييهتى كارن. له نهجامدا ئهوهى له پشت ههموو كارىكى ديارىكراوهويه له راستيدا تاكه بهرهمه، تاكه كار بابىت نييه كه ناتوانىت ويته بگريت، بهلام ماركس زياتر نيشان دهكات كه دهوانىت ئهم تاكه بهرهمه به شيوه فزيكى و بهدهنى نيشان بدرىت. نهگهر دياردهيك بتوانىت به شيوهيكى سهربهخو له ههر جوره بهكاربردنىك بههاكهى خو نيشان بدات، نهوا تاكه كارىك پيشان دهكات. نهگهر دياردهيكى سهربهخو له ههر بههايكى بهكاربردن بههايكى ههينىت، نهمه نامازميه بۇ كارى بى شوو. واته راسته تاكه بهرهمهكه خو بابىت نييه، بهلكو ئهونده واقيعيه كه دهوانىت خو و روچ و جهوههرمهكهى له شتىكى ديكهى دهرموى خويدا دهربرىت و بهم شيوهيكى كارى تاك له راستيداشتهكهى خو بهوشيوهيه پيشان دهكات.

ميتودى ماركس له نهبستراكتدا

لىرهدا دهمهويت باس له ميتودى ماركس بكه له كتيبي سهرمايه. ماركس دهلنىت دامالراو و نهبستراكتى (abstraction) راستهقينه دهينىت نهبستراكتىك بىت له دياردهيكه كه بهراستى بوونى ههيه. زور شت پيشىبىنى دهكهم و دواتر دهچين دهياندۆزىنهوه. بهلگه زورىك له دياردهكان به بينين و چاوديرىكردن نييه. بۇ نمونه كهسانىك همن دهلنىن من تا ئهو كاتهى كه خودا نهبينم باوهرى پىناكهم. بهلام سوورى خوين دهينىت. نايا هيزى كيشكردن دهينىت؟ تهنه بهلگه ئهم دياردهيه دهينىت و دواتر هيزى كيشكردن وهك خو قىول دهكيت. وهها نارگيومىننىت دژى ئايين لهرادهبدهر لاوازه، چونكه كهسكى تر دهلنىت، خور دهينىم، دهپهرستم. نهگهر بهلگه بۇ بوونى دياردهيك بينى بىت و هيچ هوكارىكى تر نهينىت بۇ رهتكردهوهى، دهينىت قىوولى بكهيت. ئهو نهبستراكسيون و نهبستراكسيونانى كه ماركس پىيدا تىدهپهرىت له ناستىكى راستهقينهكان، نارهزوومندانه و لىختيار نين و له خودى دياردهكه و سهنتىز مهكانىيهوه دهردهكهون. ئهو دژايهتى و چارهسهر بۇ سهنتىزى دژايهتى ديارده دهينىت و دهخاته روو كه رهنكه كهسنىك ئهم سهنتىز و چارهسهرانه قىول نهكات و چارهسهرى خو بخاتهروو. بهلام له ههر حالهتتيدا ئهم سهنتىزى و نهبستراكته يهككه له دژايهتتبهوه راستهقينهكانى دياردهى بابىتى. نهگهر ماركس توانىبىتى بهلگهى دروستى ئهم تىز و نهنتىتتبهوه بخاتهروو و قهناعت پىيكات كه نهو خستويهتتبهوه پيشهوه و ئهم دووانهيه روون بكاتهوه - و سهنتىزى دروستى ئهم تىز و نهنتىزهى خستوته روو - لهگهل ماركس دهچىته قۇوناغىكى تر. ئهم دووانهيه له واقيعى دياردهكهده ئهويه كه ماركس توانى له دياردهكهده سهنتىزى خو بلىت. دهلنىن جىنىك ههيه كه كونترولى رهنكى پىست و بالا و تمهن و دهركهوتنى دهكات، دواتر دهچن ئهو جىنانه دهدۆزنموه. لهگهل ئهتومدا ههمان شته، پيش ئهوهى كس بزانىت ناوكى ئهتوم چىيه، دهلنىت دهينىت شتىك لهوى ههينىت. يان ئىستا له فهلهكناسى و فهلهكناسيدا دياردهيك ههيه پىي دهوترىت كونه رهشهكان كه به وردى تىدهگهن چونكه نابىرنىن. دهلنىن ئهو رووناكيهى

دهگاته ئهم كونه چهاموتهوه، و ئهم كۆمهله ههساره گهلهئهنستيرانهه لهسهري ههلواسراون، دهبيت ليرهدها هيزي كيشكردينكي بههيز ههبيت. نهوان لهوه تيدهگهن كه بارستهيهكي فراوان و بههيز ههيه كه هينده كۆمپاكت و تهناهت رووناكي لئي دهناچيت. واته راکيشانهكهه ئهونده بههيزه تهناهت رووناكيشي تيدا نابينرئيت و رووناكي دهچيته ناويهوه. لهسهر بنهماي ئهم بهلگانه دهلئين پهلهيهكي تاريك و رهش ههيه كه بارستهه كيشكردي لهرادهبهدر بههيزه. له كهوانهكهيهوه كه رووناكي پييدا تيدهپهرئيت، لهو فهزايهه كه چهاموتهوه و له چاوديزيكردي تهنه ناسمانيهكانهوه، تيدهگهن كه دهبيت كونيكي رهش لهويدا ههبيت.

ههروهها ماركس نهبستراكتهكاني خوي به ههمان شيوه دهسهلمينئيت كه دهبي ههبيت، دهلئيت دهبيت شتتيك له پشت ئهم تيبينانهدا ههبيت، كه ئهو ناويشي لئناوه. ماركس بهردهوام له تاييهتبههوه دهرواتهوه بو گشتي، له كالايهوه دهست پي دهكات و چينهكاني دهخاتهلاوه و بهرزي و شيوه و سيما و تاييهتمهنديهكاني دهخاتهوه لاوه و دهروات و دهروات تا دهگاته گشتگيرترين فۆرمي ئهم دياردهيه. وه دواي لهگشتيهوه دهگهرئتهوه بو تاييهت و يهك به يهك ئهم دياردانه دهخاته بهردهمي و ئيستاش كه دهزانئيت چ ميكانيزم و سهنتيزيكيان ههبووه، روونيان دهكاتوه. تو سهيري نرخ دهكهيت، نازانئيت ميكانيزمي دياريكردهكهه چۆنه، دهچيت بو ليكۆلئنهوه له بهها، بههاي ئالوگۆر، كاري پيوستى كۆمهلايهتي و تاكه كاري، كاتتيك لهمانه تيدهگهيت، ديئتهوه و نرخ و ميكانيزمهكهه روون دهكتهوه. ماركس له بهرگي سنيهمي كاپيتالدا نرخ روون دهكاتوه و ئهو ژمارانه دهخاته روو كه نرخهكه له دهوري ديارى كراوه. ماركس لهم بهرگهده دهلئيت نرخه ههروهكهيهكان و يهكتربريني داينكردي و خواست له دهوري ئهو هئلهه كه ئهو كيشاويهتي دهگورئيت. ئهوه زانراوه كه نرخهكان دهجوئين، بهلام ههلاوسانهكان ئارهزوومندانه نين و له دهوري پيوهرئيك دهگوردرين. ههركيز رووي نهداوه نرخي مهريك له رياكتور (Reactor) زياتر بيت، بو؟ چونكه ئهم پيوهرانه نرخهكان ديارى دهكهن! وه رياكتورهكه بهرهمي پرۆسهيهكي كاركردي ئالۆزتره و تامهروهكه درهنگ بيته بازارهوه يان كاتهكاني قهلهوكردي دريژتر بيت، نيشاندهري گشتي نرخهكهه ديارى دهكات. ئهم گهرانهوهي گشتيه بو تاييهت، كه له پرۆسهه پيشووي تاييهت بو گشتيدا، ههموو تاييهتمهنديه تاييهتتهكاني دياردهكه پشتگوئ خرا و بهلايهكده هئلدرايهوه تا بتوانرئيت حيكمهتيان بناسرئتهوه، ميتودي ماركسه له سهرمايهدا. فۆرم بو ماركس گرنگه، دهبيت فۆرمي نرخ، فۆرمي سوود، فۆرمي قازانچ، فۆرمي كرئ روون بكاتوه. ئهوهه كه ئهم فۆرمانه بههوي نيستغلالكردي سهرمايهداري و نيستغلالكردي چينهكانهوه دروست دهبن، ئيمه له تيگهيشتن له كيشهكه نزيك ناكاتهوه، ئهوه گرنگه ماركس رووني بكاتوه بوچي ئهم نيستغلالكرده له شيوهه قازانچ، سوود، كرئ، نرخ و هتد بهروهپيش دهچيت. پيوسته ههموو ئهم فۆرمانه لهگهل قهيران و فۆرمهكاني ئالوگۆركردي روون بكاتوه. بهلام وهك وتم ماركس له دهروازهيهكهوه دهچيته ژوروهه كه بريتيهه له گواستهوه له تاييهتتهوه بو گشتي و لهوهدا فۆرم و توپكلهكه بهجيدههئليت بو ئهوهه رووني بكاتوه كه چون بهها و بههاي ئالوگۆر، تاكه كار، كاري پيوستى كۆمهلايهتي، بههاي ئالوگۆر و هتد، له پشت ئهم فۆرمانهون، تاييهتن و دواي ئهم نهجامه گشتيانه، كه ئارهزوومندانه نين، جاريكي ديكه دهگهرئتهوه و يهك به يهك ئهو فۆرمه تاييهتانه روون دهكاتوه.

شيوهه ريژميه بهها، شيوهه هاوتاي بهها، پاره

بهلام تا ئيستا ههموو كارهكتهركاني بهرهمهنياني سهرمايهداريان نهناساندوه. تا ئيستا باسمان له كالا و دزايهتبههكاني كرد تا گهيشتينه پولي بهها و كاري پيوستى كۆمهلايهتي و تاكه كار. ليرمه له ههنگاويكي دوزينهوهه پارهداين، كه دواتر پيگهاتهكاني دروستبووني سهرمايه ديارى دهكات. من پيموانيهه لانيكهه لهم بيست سالهه دواييدا كهسيك كالا به كالا گوربيئيت، يان به بهردوامي ئهم كارهه كرديئيت. پاره پوليكه كه چوه ناو پهيوهنديهكاني ئالوگۆر هوه. بويه دهبيت لهوه تيبگهين پاره چيه. وه با شوين ماركس بكهوين بزائين ئهو كه له پشت ئالوگۆر هكهوه چوه، كار و ئهو پۆلانهه تا ئيستا باس كردي، دهتوانئيت بگهرئتهوه و پارهه به ههمان شيوه روون بكاتوه؟ بو نمونه كاتتيك كتتيبيك به كيلو يهك سيو دهگورئتهوه، بههاي سبووهكه بههاي ئالوگۆري كتتيبهكهيه. واته بو ئهوانهه دهبانوئيت به كيلو سيو بگورئتهوه، له كتتيبهكهه بههاي ئالوگۆر هكتهتان به كيلو سيو خراوتهروو، كه بههاي بهكار هينانه بو ئيه. دوو ديوي ئهم هاوكيشيهه وهك يهك نين، نهگهر له لايهكي ترموه سهيري كيشهكه بكهيت، ئهوا كيلويهك سيو بههاي خوي له بههاي بهكار هيناني كتتيبيكده دربريهوه. له نهجامدا يهكيك لهم فۆرمانه فۆرميكي ريژميه و ئهوي تريان فۆرميكي هاوتايه. ئهو كالاياهه كه بههاكيان لهروويهوه هاوتوه فۆرمي هاوتايه. لهم هاوكيشهههه له نمونهكهماندا بههاي بهكار هيناني كتتيبهكه گرنگ نيهه، بههاي ئالوگۆركردي

گرنگه، که به کیلزیهک سیو دهر بر در اوه. ئهوهی دهیگرین فورمی هاوتایه و ئهوهی دهبیدین فورمی ریژهبیه. ئهگهر له رووی میژووییهوه سهیری ئهم فورمه هاوتایه بکهیت، بۆت دهر دهکهویت که له قوناغه سهرمتابیهکانی ئالوگوری کالاکاندا فورمی هاوتای زور و ههرمهکی ههبووه. بهلام ورده ورده کالایهک سیمای هاوتایهکی گشتیتیر وهردهگریت و ههمووان دهلین کالاکانیان یان بههای بهکارهینانیان لهگهلیدا دهگورنهوه. مارکس دهلنیت له سهردهمینکا ئیندیکسی پاره کویله بووه، واته ئهم بهر ههمه یان ئهو بهر ههمه نرخه چهند کویله بووه. وه لهو سهردهمهدا خوئ ستانداردی بهها و هاوتای بوو. خهلک ئهونده پئویستیان به خوئ نهبوو، بهلام دهیانویست وهک ستانداردیک بهکاری بهینن بۆ پئوانهکردنی بههای خواردنهکانیان. بهلام ورده ورده بههای بهکارهینانی کالاکان هاوتاکانیش له هاوکیشهکه لادهبریت، واته ئهگهر سیو و خوئ بههای بهکاربردنیان ههبووینت، بهلام بۆ کهسێک که ویستیتی دووباره بیانگوریتهوه، خودی بههای بهکاربردن و بهتابیهت بههای هاوتاکه، وایه له هاوکیشهکه لاهراوه. واته ئهو بهها هاوتایانه دهبه بههای هاوتای گشتگیر. بههای بهکاربردن له شوینی خویدا دهمینیتهوه. کالاکان له لای هاوکیشهکه له شیوهی بههای ریژهبیدا دهمیننهوه و کالاکانی دیکهش ورده ورده رۆلی هاوتای گشتگیر و گشتی دهگیرن. بۆ وایه؟ ههر لهبهر ئهم هۆکارهش کاتیک کهسێک به کهلوپهلهکانیهوه دمچیته بازار، نازانیت کهسانیک دیکه ئهو کالایانهیان ههیه که پئویستی پئیهتی و له ههمان کاتدا ئهوانیش پئویستیان به کهلوپهلهکانی ئهم ههیه. وه له ئهجامدا ناتوانین به ئاسانی کالاکان بگورینهوه و بگهرینهوه مالهوه. لهوانهیه تهناهت ئهو بهر ههمه که لایهینیک ئهم ئالوگوره پئویستی پئیهتی هیشتا نهگهیشتنیته بازار، هیشتا له وهرزدا نهبووینت. بهر ههمینک ههیه که ئیستا دهنویت بیفروشیت، بهلام ئهو بهر ههمه که دهنویت له بههاردا سهوز دهبیت و دروینه دهکرت. کاتیک ئالوگوری بهردهوام زیاد دهکات، دهبیت هاوتایهک بدۆزیتهوه که ئیستا دهنوانریت بگوردریتهوه بهو کالایانهی که ههن، که دواتر دهنوانریت لهگهل کالایهکی دیکهدا بگوردریتهوه. ئهم هاوتایه گشتیه له رووی میژووییهوه دروست دهبیت، که له سهرمهتاوه بهکیک بووه له کالاکانی دیکه. خهلک زیریان وهک بنهمایهک بهکارهینا بۆ ئهوهی بۆ پرکردنهوهی ددانهکانیان بهکاری بهینن.

تابیهتمهندییهکانی ئهو بهر ههمه که بریاره له شیوهی هاوتای گشتگیردا بیت تا رادهیهک پئیشینی دهکرت. سهرمهتا دهبیت دابهش بکرت، واته دهنوانریت دابهش بکرت بهسهر نیوه و سنیهم و چارمکدا. بۆ نمونه ناتوانیت ئهسپیک وهک هاوتای گشتی وهربگرت، چونکه ئهگهر کالایهک نرخهکی نیو یان چارمک ئهسپ بیت، ناتوانیت ئهسپیک بپریت به دوو چوار پارچه و بلنی ئهسپه، ئهمه پراکتیکی نییه. ئهمه دهبیت هاوتای گشتگیر بیت بۆ کالایهک که ریژهبیهکی ههینت و پیکهاتهیهکی له ههمان جور بیت، دهنوانریت جیا بکرتهوه و دابهش بکرت. له ئهجامدا دهگهینه که سهستهی تابیهت؛ له سهرمهتاوه خوئ و له قوناغهکانی دواتر دا کازا بهنرخهکانی وهک زیر و زیو. دووم: ئهم بهها هاوتایه دهبیت بههای خوئ ههینت، بۆ نمونه ناتوانیت بارهههگریک لهگهل کادا بهکسان بکهیت. ئهم بهها هاوتایه دهی کاری زوری ویستیت بۆ ئهوهی بتوانریت به بره پارهبهکی کهم بگوردریتهوه و چهندین بههای پئوپئوریت و بتوانریت بخریته گیرفانی خوتهوه. له رووی میژووییهوه کازا بهنرخهکان ئهم رۆله دهگرنه ئهستو و ورده ورده بهرمو ئهوه دهرون که ببه هاوتای جیهانی بههای کالاکان. ئهم هاوکیشه گشتیه نابیت به تیپهربوونی کات تیکبچیت، دابهشکراو بیت و هتد. مارکس دهلنیت کالایهک بهردهوام له روانگهی میژووییهوه ئهم تابیهتمهندییه بهدهست دههینیت. بهلام تا ئهم هاوتایه گشتگیره فراوانتر بیت و بیته بنهمای ستاندارد و پئوانهکردنی بههای کالاکان، ورده ورده بههای بهکارهینانی خویش نامینیت. لهوانهیه پئویستت بهو چهند مسفاله زیره بیت بۆ داپوشینی ددانهکانت، بهلام ئهو پارچه زیرانهی له کواکهمدان چیتر هیچ بههایهکیان بۆ تو نییه. بۆیه بههای بهکاربردنی شتهکه خوئ دهبیته هاوتای گشتگیر بۆ بهها، و دهبیته شتیکی ناگرنگ. له راستیدا بهکهم سهنتهزی دیالیکتیکی که باسمان کرد، دمخریته ناوهوه. شتیکی دهنوانریتهوه که بههای بهکارهینانی کئ ئالوگورمهکیهتی. واته ئهگهر ئالوگوری بکهیت بهکارت هیناوه... و ئهمهش پارهبه. واته بۆ ئهوهی بهکاری بهینیت دهبیت وازی لئیهینیت، واته ئالوگوری بکهیت. وه لئیردایه که دژایهتییهکه که دوو لایهنهکی بهرهبست بوون لهبهردهم بهکینیدا، له جیهانی دهرمهتا پیکهاتهیه دهنوانرتهوه. واته بههای بهکاربردن و بههای ئالوگور له حالهتی پارهدا کۆدهکرینهوه. واته هیمای کاری بئ شوونهکراوی پئویستی کومه لایهتی له بههایهکی بهکاربهری دیاریکراودا دهردهبریت و له پارهدا بهی هیچ نیوهندگیریک خوئ دهردمخات. دهنوانیت به بهدهستهینانی بهشیک له تاکه کارمه کارمی پئویست بهدهستهینیت. پئیم وایه لئیردا چهند خالیک گرنگن:

یهکهم: به‌های به‌کار بردن و به‌های نالوگورکردن یه‌کده‌گر نه‌وه. کالایه‌ک مولکی کالاکه‌ی له‌ده‌ست دهدات و ده‌گوریت بۆ پاره و به‌های نالوگوریشی ههمان به‌های به‌کار بردنیته‌ی. به‌ دلناییه‌وه کانزای زیر له هه‌ندیک شوینی پیشه‌سازیدا به‌کار ده‌هینزیت، به‌لام زیر و هک پاره به‌کار ده‌هینزیت به‌ توانایه‌ک که هاوتای به‌ها بیت. ئه‌مه یه‌کهم سه‌نتزه.

پنکه‌هته‌ی دووم ئه‌ویه که دیار یکردنی دیار ده‌یه‌ک له جیهانی نه‌بستراکتدا ده‌توانیت فیزیکی بیت. کاریکی پیوستی کۆمه‌لایه‌تی که فۆرمیکی نه‌بووه، خۆی له کانزایه‌کدا ده‌بیینته‌وه و بوونی خۆی له کانزایه‌کدا بۆ من و تو ده‌سه‌لمینیت.

مارکس گالته به‌و ئابوریناسانه ده‌کرد که هه‌ولیان ده‌دا به‌و ئه‌نجامه‌ بگهن که زیر چه‌نده به‌های هه‌یه له‌و راستیه‌وه که زیر بریقهدار و جوانه. مارکس ده‌لنیت ئه‌مانه هۆکار نین بۆ ئه‌وه‌ی زیر ئه‌وه‌نده به‌نرخ بیت. زیر یان زیو به‌هۆی بریقهداریه‌که‌یه‌وه به‌نرخ نییه، له‌بهر ئه‌ویه که کۆمه‌لگا ریکه‌وتوه له‌سه‌ر پیناسه‌کردنی ئه‌م شتانه وه‌ک هاوتای به‌ها. کاتیک کۆمه‌لگا قبول ده‌کات که زیر ستاندارده بۆ پیوانه‌کردنی به‌ها، هیچ که‌سیک ناتوانیت لئی بباته‌وه. ته‌نانه‌ت ئه‌گهر فه‌رمانه‌وایه‌ک بیت و بلنیت من زیر وه‌ک به‌هایه‌کی هاوتا قبول ناکه‌م، کاتیک کۆمه‌لگا قبولی ده‌کات، ده‌یه‌لنه‌وه تا ئه‌و فه‌رمانه‌وایه‌ دوای ۱۶ سال ده‌مریت، بۆ نمونه! ئه‌گهر کۆمه‌لگا قه‌بوول بکات که زیر سیفه‌تیکی وای به‌ده‌ست هیناوه، ئه‌وا نالئونه! له ئه‌نجامدا ته‌مهنی له هه‌ر حکومه‌تیک دریزتره، له هه‌ر سیاسه‌ت و چینیک زیاتره. چونکه کۆمه‌لگا له‌و حاله‌ته نادیاره وه هاتوته شوینیک که ده‌لنیت ئه‌مه پارویه و ده‌توانیت هه‌ر شتیک پیی بکریت و بیفرۆشیت. یه‌ک که‌س ناتوانیت ئه‌م به‌ر هه‌مه‌ی کۆمه‌لگا هه‌لبه‌وشینیته‌وه. ئیستاش که ته‌نانه‌ت پاره‌ی کاغزیش له سووراندایه، و پاره له ریگه‌ی کارتی بانکیه‌وه و له پشتی کۆمپوته‌ره‌وه له شیوه‌ی فایل‌کدا خۆی نیشان دهدات، زیر به هه‌موو هیزی خۆیه‌وه پالپشتیکه.

ئه‌گهر رۆژیک خه‌لک درک به‌وه بکه‌ن که پاره‌که‌ی ئیبه‌ بئ پالپشتیه‌ی و زیر له پشتیانوه نییه، کۆمه‌لگا ده‌روخیت. به‌هه‌ر حال ویستم ئه‌وه روون بکه‌مه‌وه که سه‌رچاوه و شوینی سه‌رچاوه‌ی پاره له هه‌مان دوو پۆلی به‌های به‌کار بردن و به‌های نالوگوره‌وه سه‌رچاوه ده‌گرتیت که کالاکان هه‌یانه، هه‌روه‌ها مارکس له پشکنینی کالاکانه‌وه هاته سه‌ر پاره، له کاتی پشکنینه‌که‌یدا سه‌رنجی چه‌وه سه‌ر مه‌قوله سه‌رنجراکیشه‌کان هاته وه‌لامی دژایه‌تی به‌های به‌کار هینان و به‌های نالوگور، وه هاته سه‌ر کاریک که دژایه‌تی کاری تایبه‌ت و کاری گشتی خۆی له خۆیدا چاره‌سه‌ر بکات.

رووبه‌روبوونه‌وه‌ی کریکار و پاره، پۆلی سه‌رمایه

کریکار و هیزی کار له‌لایه‌ک و پاره له‌لایه‌کی دیکه وه‌ک کاره‌کتیری به‌ر هه‌مه‌هینانی سه‌رمایه‌داری له ۵۰ تا ۶۰ لاپه‌ره‌ی یه‌که‌می سه‌رمایه‌دا ده‌چنه ناو گۆرهبانه‌وه. ئیبه‌ بۆ روونکردنه‌وه‌ی سه‌رمایه، پیوستمان به‌م دوو کاره‌کتیره‌یه، واته پاره و کار. وه لیره‌دا دیننه سه‌ر مه‌قوله‌ی سه‌رمایه. تا ئیستا مارکس پیمان ده‌لنیت که پیوسته سه‌رچاوه‌ی به‌ها بدۆزینه‌وه و ئه‌و یارمه‌تی داوه بۆ دۆزینه‌وه‌ی دوو پۆلی سه‌رکه‌ی، تاکه هیزی کاری مروّف و پاره وه‌ک فۆرمی دیاریکه‌ری به‌هاکه‌ی. مارکس هینشتا نه‌چووته ناو باسی به‌های زیادکراوه‌وه. به‌ بروای مارکس پاره دوو ئه‌رکی هه‌یه: یه‌کیکیان ئه‌ویه که ستانداردی به‌های کالاکانه و ئه‌وی دیکه‌یان ئه‌ویه که ئامرازیکه بۆ نالوگوری کالاکان. ئه‌گهر به‌هه‌ر هۆکاریک بیت پاره له‌بهر ده‌ستی خه‌لکدا نه‌بیت، ئه‌گهر به‌شی پیوست درای بانکی چاپ نه‌کرتیت، یان خه‌لک پاره کۆبکاته‌وه، ئه‌وا هیچ شتیک له کۆمه‌لگادا ناگۆردریته‌وه. وه مارکس جه‌خت له‌وه ده‌کاته‌وه که هه‌مان ئه‌و که‌لین و دژایه‌تیانه‌ی که له نینوان پاره و کالادا سه‌ر هه‌لده‌دن، بۆ نمونه ده‌بنه‌ بنه‌مای که‌لین و قه‌یرانه‌کانی دیکه‌ی سه‌رمایه‌داری. بۆ نمونه ئه‌گهر پاره هه‌لبه‌گرن. حکومه‌ت درای بانکی چاپ ده‌کات و له ئه‌نجامدا پاره‌ی کۆکراوه ده‌رژیته بازاره‌وه و هه‌لاوسانی لیده‌کویته‌وه. له به‌رگه‌کانی دواتری سه‌رمایه، کاتیک مارکس باس له قه‌یرانی سه‌رمایه‌داری ده‌کات، نیشان دهدات که چۆن کاره‌کتیره‌کانی به‌ر هه‌مه‌هینانی سه‌رمایه‌داری و بۆشایی نینوانیان ده‌توانیت هۆکاری سه‌رکه‌ی قه‌یران و ناژاوه بن. نایا ره‌نگه پاره وه‌ک ئامرازیک نالوگورکردن هۆکاری ئه‌م کیشه‌یه بیت یان پاره وه‌ک ستانداردیکه‌ی به‌ها، کاتیک به‌های پاره داده‌به‌زیت. وه ئه‌گهر به‌های پاره کهم ببیته‌وه کاریگه‌ری راسته‌وخۆی ده‌بیت له‌سه‌ر ئاستی مامه‌له‌کردن و نالوگورکردن. یاخود کاتیک پاره‌ی و لاتیک داده‌به‌زیت، ئابوری چه‌قبه‌ستوه، به‌لام کاتیک بۆ نمونه له ئابوریه‌کی قه‌یراناییدا به‌های ریال یان تومان

داده‌بهرت، خهك بهكسمر دمچن بۆ كرېنى دۆلار تا بتوانن كرېن و فروشتن بكمن، نهگهر نهك نابوورى به پاره‌يهكى بى قمرز چهقبه‌ستوو و دمخه‌ويت. پاره نامرازىكه بۆ سوورانموه، واته خاومنى بهرهمىك دهبيت بتوانيت بهدهستى بهينيت بۆ ئهوى ئهوى بهرهممى پيوستى پيهتى لهگهيدا بكرت. نابوورى سهقامگير له قوناغى تارادهيك جىگيرى ژيانى مروفا رۆلى نهبووه، تهنايهت له قوناغه زور سهرهتايمهكانى ئالوگورى كالا، كالا يان كهلوپهلا، رۆلى ئهوى نامرازى سوورانموهيان بينيوه. چونكه پاره نامرازىكه بۆ پارهدان. جگه لهوى كه نامرازىكه بۆ پارهدان، پارهم نامرازىكه قهرزه، واته دهتوانيت له ئيستاهه ئهوى كالاياه بكرت كه پيوستت پيهتى بهى نهوى پاره بدهيت، بهم قهرزه دهتوانيت پارهمكته پاشهكوت بكهيت و دواتر لهم كرېتهوه پارهى كرېنهكانى ئيستات بدهيت. ئهوى پرسه خو، واته كواليتى قهرزى دوزينهوى پاره، بۆشاييهكى نوئ له بهرهمهينانى سهرماهيماريدا دروست دهكات. وه ئهوى پرسه قهرزه، كه واته يان پيشومخته پاره دهدهيت بۆ ئهوى دواتر كهلوپهلهكه وهرىگريت، يان ئيستا كهلوپهلهكه وهرهگريت بۆ ئهوى دواتر بدهيت، سهراچاوى قهيران و بۆشاييه نوئيهكانن. چونكه نهگهر ههرىهكيك لهو بارودوخانه كه نمونهم بۆ هينايهوه له كاتى خويدا نهجام نهديت، ئهوى دهبيتته هوئ ترس و ناسهقامگيرى و قهيران له سيستهمى بانكى و دهرنهجامى قهرزدا، وه ئهوى پاره‌يهكى كه له شيوه قهرزدا ههيه زهره دهكات كرېتهكهى پيشووى. بۆيه پاره له نابوورى سهرماهيماريدا رۆلى چهكمى ههيه وهك بهخشينى مانا به بهها و رۆلى فيزيكى وهك نامرازىكه ئالوگور و سوورانموه كالاكان ههيه.

ئيرهدا نامازيهيك به برى ئهوى پاره‌يهكى دهكم كه له سووراندايه:

بىگومان كاتيك ماركس باسى پاره دهكات، نزيكهى له ههمو شوييتيك باسى زير و زيو دهكات، كه دواتر له شيوه دراوى بانكيدا هاتوو و له راستيدا نوئنه و وهرگرتنى زير و زيو بووه. ئيستا بۆته پلاستىك و تهنايهت پارهى ئهليكترونى. وه پلهى M1 و M2 و M3 ي بۆ دانراوه كه به ريكهوت زير و زيو و پاره و كرېدينن. كوى ئهمانه پاره‌يه له سوورانموه‌دايه. ئيستا رۆلى پاره ئالوزتر بووه بهو مانايهكى كه كاتيك كارتي بانكيت پندهمن ماناي ئهوى نييه پارهى زياتريان چاپ كردوه. ئهمش پيمهندي به ريزهى سوودى بانكى ناوهندي و چهندن هوكارى ديكهوه ههيه. بهلام برى پارهى سوورانموه بهنده بهوه كه چهند كالا له كومهلگادا ههيه و ئالوگورى كالاكان چهند خيرا دهبيت. برى ئهوى پاره‌يه له سووراندايه پيمهندي به تهواوى قهبارهى نابوورپيهوه ههيه. بۆ نمونه دراويكى يهك دۆلار چهند جار دهست دهگوريت و چهند بههاى كالاكان دهبيت، بۆ نمونه 8 دۆلار، كارىگهره له ديارىكردى برى ئهوى پاره‌يهكى كه له سووراندايه. بۆيه نهگهر قهبارهى كالاكانتان له سووراندا بيت و خيراى پارهستان له سوورانموه‌دايه بيت، ئهوى قهبارهى پارهمكتهان له سووراندايه. نهگهر برى پارهمكته زياتر بيت لهم پيوست، خيراى سوورانى كهم دهبيتتهوه تاوهكو جارىكى ديكه له ناستيكي تر داهاوسهنگى دهكاتوه. ئهوه سهبارته به پاره بوو.

باسى داهاوو دواى پاره و كار سهرماهيمه و چون سهرمايه لهم دوو فاكتهره پاره و كار دهبيتتهدهر نهجام. تا ئيستا ماركس به ناساندنى كاراكتهره سهرهكويهكانى سهرمايه، واته كار چيبه و پاره چيبه، به پشكيني كالا، مشتومرهكهى دابهش كردوه. سروشتيه مروف پيرموى له پرسه دروستكردى بهرهمهينانى كالا و دروستكردى پاره و پاره و ئالوگور بكات. من ويستم پرونكردنهوى كاركردى سهرمايه به دابهشكردى معقولهى كالا و ناتهباى و دزايهتپيهكانى، بهها و تاكه كار و رۆلى پاره و خوئندهوهى ئهوى بهشانهى كتىبى سهرمايه ئاسان بكهم، كه پيشنيار دهكم بيخوينتهوه. پيم وايه لانيكهم به پرونكردنهوكانم تا ئيستا سهبارته به كالا و بهها و پاره، ئهوى بابته له سهرمايه ئاسانتر بوون بۆ خوئندهوه. ماركس خوئى ئهوى پمهقولانهى زور وردتر و ودهقيق تر و تهنايهت فلسهفيترى شى كردوهتهوه، كه من به پيوستم نهزانى و لهو ئاسته‌دا پرونكردنهوم بهسوود نهزانيوه. پيشنيارى من ديسانموه ئهويه كه بچيت بيخوينتهوه، ئيستا كه خوئندهوهى سهرمايه ئاسانتر دهردهكهويت.

فۆرمولهى گشتى سهرمايه

لهمهودوا دهچینه ناو بابهتی سهرمایه و لیرمدا فورموله گشتیهکانی سهرمایه دنووسین. پرسپاری یهکهم: هیزی کاری پیویستی کومه لایهتی چون دهپویت؟ نم کاره پیویسته له رووی کومه لایهتییهوه له ولاته جیاوازمکاندا جیاوازیان همیه، روونکردهوهکی چیه؟ پرسپاری دووم: چونه همدیک شت بههایهکی زوریان همیه بهی ئوهی کاری زوریان بو بکریت، ومک پیاووی جون لیتون؟

وه لام: نم خالانه له کتیبی سهرمایه باسکراوه. به لام وه لامی مارکس بو پرسپاری یهکهم ئوهیه که نیمه بریار نییه کاری کومه لایهتی پیویست حساب بکین، کومه لگا حسابی کردوه و رووبه رووی ژماره گلیک دهبنهوه که پنیان دهوتریت نرخ، که نم کاره کومه لایهتییه پیویسته به دهوریدا دهسوریتهوه. واته کومه لگا کاریکی پیویستی کومه لایهتی حساب کردوه و ئوه شتوازی لهم حسابکردهدا پیت دهلین بازاره. کاتیک دهگهینه بهرگی سبیهمی سهرمایه، مارکس روونی دهکاتهوه که بوچی نرخ بازاری کالاکان جیاوازه لهو نرخه کی مارکس له پرۆسهی بههاکانیاوه و مریدهگریت. نرخ بازار تووشی هه لاسانی دیکه دهپیت، ومک یهکسانکردنی ریژهی سوودی هه موو ئوه سهرمایانه کی بریکی دیاریکراوه له کاریان هه لمز یوه. نرخهکان جیاوازیان، بهریگه دا، چونکه یاساکانی سهرمایه داری جیهی دهکرین، بریار نییه کس نم نهرکه بگریته هه ستو بو پیوانه کردنی کاری کومه لایهتی پیویست، چونکه مارکس ویستویهتی روونی بکاتهوه که میکانیزی نم سیستمه چون کاردهکات. به بروای مارکس هه گهر دیاردهیه کی فیزیکی نهپیت ناتوانریت پیوانه بکریت. کاتیک دهلین کومه لایهتییه، ههوا تاکه ریگه بو حسابکردنی کومه لایهتییه. ومک ههوه نییه تویره ریگ له مالهوه دابنیشیت و دیاردهیه کی حساب بکات که له رووی کومه لایهتییهوه حساب دهکریت. له نهجامدا کیشهی حسابکردنی بههای هه کالایه کی کیشهی مارکسیزم نییه. نارگیومینتی بهر هه لستی مارکس ههوهیه که هه گهر نرخهکان راسته قینه نین، کهواته بوچی له بنه رهدا چووبته سهر بهها و بوچی ههوه راسته قینهیه؟ مارکس له بهرگی سبیهمه دا باس له نرخ دهکات له بازار دا، که له دهوری نرخه بهر هه مه دا دهجوولیت و دیسانیش بهدواداچوون بو پیوهندی نیوان نرخه بهر هه مه نیان و بهها دهکات. له نیوان بهها و نرخه بازار دا شتیک همیه پیی دهوتریت نرخه بهر هه مه نیان، واته پیویسته کالاکان به نرخیک بفرۆشیرین که ریژهی قازانجی سهرمایهش بهی بهپیت. چونکه پارهکان نایهکسانن. له نهجامدا کاتیک دهگهینه نرخه که، له بههاکه دوور دهکوینهوه. بههاکی دیاردهیه که کونترولی تهواوی میکانیزی ژیرهوهی دهکات، به لام هه گهر پهجه بهخپته سهر هه بهر هه میکی، نرخه کی له سهری نوینره ایتی بههای ههوه بهر هه مه ناکات، تنهها به ریکهوت نهپیت. به لام له دهوری ههوه مقوله بهر هه مییه دهگوریت. دهتوانیت ههوه له بهر چاو بگریت که هه لکترونه که به دهوری ناوکی ناوهندی ههتومه که دهسوریتهوه، به لام کس دیاری نه کردوه که نم هه لکترونه له کوئییه، دهز انیت دهسوریتهوه، بو ههوهی بزائن له کوئییه، هاوکیشهی هه گهر هکان دهنووسن و دهلین که وایه رهنهگ لهو بییت. کس له هیچ ساتیکدا خولگی هه لکترونی نییه، به لام دهزائن که هه لکترون لهم سپیکترومه دا و لهم ناوکه دا به دهوری ههتومه دا دهسوریتهوه. ههروهها پیویسته بههاکه له گه ل هه مه دا بهراورد بکیمت. خولگیه کی که نرخه کی به دهوریدا دهسوریتهوه. نرخه که هه میسه هه ره مه کییه، بهتاییه تی پیش ههوهی بگاته بازار، پشت به فاکته ریکی دیکه دههستیت که پیی دهوتریت نرخه بهر هه مه نیان. نرخه بازار له دهوری نرخه بهر هه مه نیان دهگوریت و دهتوانریت نرخه بهر هه مه نیان به پیی بهها بهه لمیندریت. ومک نمونهی هه لکترون وایه. ناتوانی بلئی زانایه که دهلینت هه لکترون به دهوری ناوکی ناوهندی ههتومه دا دهسوریتهوه، بوچی ناتوانیت له هیچ ساتیکدا پهجهی خوی نیشان بدات و بلینت له کوئییه؟ شوینه که یه کیکی تره له ریکهوتهکان، به لام دهتوانریت ههوه خولگیه نیشان بدریت که ژینگه کی خولانهوهی نم هه لکترونه لهخودهگریت.

کزی کاری پیویستی کومه لایهتی له کومه لگایه که به سهر ژماره که دا بهش دهکریت که سنووری کاری پیویستی کومه لایهتی بو بهر هه میکی دیاریکراوه دیاری دهکات. مهسه له که ههوه نییه که هه بهر هه میکی دیاریکراوه به که لوپلی دهستییهوه و بری سهرمایه و کات که بو بهر هه مه نیان خهرج کراوه ومک بنه ما ی ههوه کاره کی که بو یان خهرج دهکریت و بهر بگریت. باسه که کوی ههوه کاره که له رووی کومه لایهتییهوه تیناندا سهرف کراوه. روونه که بهر هه مه نیانی هه بهر هه میکی تاکه که سی به ناستیکی دیاریکراوه له سهرمایه ی هونهری و لیهاتووی و تهکنیکی و هتد کاریگه ری له سهر تیکرا و بری نم کاره کومه لایهتییه پیویسته داد نهپیت، به لام بنه ما و تاییه تمهندی دانانی کال و سهرمایه ی تاکه که سی ومک بنه ما یه که مه بهست لئی بهراورد کردن نییه. به پیچه وانه ی ریکاردو، نارگومینته که ههوه نییه که نم بهر هه مه ۷ کاتر میتر

کاری لەسەر کراوە، بۆیە بەهاری ۷ کاتژمێری هەیه، مارکس دەلێت رەنگە ۷ کاتژمێر کارکردن لە ڕووی کۆمەڵایەتیەوە بپۆست بێت بەرامبەر بە ۲ کاتژمێر یان بۆ نمونە ۹ کاتژمێر کارکردن.

دەربارەی پیاوێری جۆن لێنۆن: پیاوێری جۆن لێنۆن کالایەتی. پیاوێری دیکە وەک ئەو نییە و وەک ئەو تابلۆ نایابانەیی هونەر وایە کە مارکس بەتەواوی بە هەمان شێوە باسی دەکات. ئەو کەسە پیاوێری جۆن لێنۆن دەکرێت وەک کالایەکی نایکریت، وەک یادگارییەک بۆ جۆن لێنۆن دەیکریت. بە جۆریک لە دەروەدی کایەیی سەرمايەداری مامەڵەیی پێوە دەکرێت. لەو ساتەدا دەکرێت و دەفرۆشرێت، بەلام ئێمە بەرھەمیگمان نییە بەناوی پیاوێری جۆن لێنۆن کە لە هێلی بەرھەمەینانەوه بێتە دەروە.

سەبارەت بە جیاوازی نێوان کاری پیاوێری کۆمەڵایەتی لە ولاتە جیاوازمکاندا: ئێمە لێرەدا دەچینە ناو مەقولهی بازرگانی دەروەکی. بەلام لە هەموو قۆناغێکدا پیاوێری سنووریک دابنرێت کە پێی دەوترێت کۆمەڵگە و کالاکان تێیدا دەسورینەوه. بۆ نمونە ئەگەر بەرھەمێک لە چەند ولاتێک لق و پۆپی هەبێت و لە ولاتی جیاواز بەرھەم بەینرێت، ئەوا پیاوێری مەودای کاری پیاوێری کۆمەڵایەتی بە جیھانی لەبەرچاو بگریت، چونکە بازارەکیان بۆتە جیھانی. بەلام ئەگەر مەودای بچووکی هەبێت، دەبێت بلێین کێ دەرنەجامی کۆی کاری ئەوانەیی لەو مەودایەدا و هەر لەبەر ئەم هۆکارم ئاستی جیاواز بەدەست دەھینرێت. لەگەڵ فراوانبوونی بازرگانی دەروەکی، مەقولهی کاری پیاوێری کۆمەڵایەتی فراوانتر و جیھانیتەر دەبێت.

سوری گۆرانی پاره

$M \rightarrow C \rightarrow M'$

پاره کۆتایی کالای پاره سەرھتایی

$M < M'$

پاره دووھەم لە پاره یەكەم زیاترە

سوری گورانی کالا

$$C \rightarrow M \rightarrow C'$$

کالا   پارہ   کالا

له هه‌سه‌نگاندنی کالاکاندا گه‌یشتینه ئه‌و راستییی که که‌سێک کالایه‌ک دهدات و پاره‌ ده‌بات، ئینجا به‌ی پاره‌یه‌ ده‌روات و کالایه‌کی دیکه‌ ده‌کریت، که‌ پرۆسه‌یه‌کی باشه‌. لێرهدا ئیمه‌ کالا به‌ C و پاره‌ به‌ M دیاری ده‌که‌ین. واته‌ پرۆسه‌که‌ به‌م شیوه‌یه‌: C-M-C، به‌لام پاره‌ ده‌توانیت سه‌ره‌تای ئهم پرۆسه‌یه‌ بیت، واته‌ M-C-M. وه‌ لێرهدا سه‌رمایه‌ ده‌ست پێده‌کات. له‌ پاره‌ ده‌ست پێده‌کات، به‌رهمه‌یک ده‌کر دریت و دواتر ده‌گه‌رێته‌وه‌ بۆ پاره‌. لێرهدا ئیمه‌ باسی سه‌رمایه‌ی بازرگانی ده‌که‌ین و ئه‌گه‌ر سه‌رمایه‌ی یه‌که‌م و کۆتا بازرگان وه‌ک یه‌ک بیت، ئه‌وا بازرگانی نه‌که‌ردوه‌. له‌ ئه‌نجامدا کاتیک پاره‌ ده‌دات و به‌رهمه‌یک ده‌کریت و دووباره‌ ده‌یفروشینته‌وه‌، ده‌بی به‌ بره‌ پارمیه‌کی زیاتر وه‌ له‌ پرۆسه‌که‌ هاتبێته‌ ده‌روه‌. واته‌ فۆرموله‌ی سوورانه‌ی پاره‌ به‌م شیوه‌یه‌یه‌:

$$M - C - M' (M + \Delta M)$$

واته‌ سه‌رمایه‌دار به‌ یه‌ک پارهی تر ده‌گه‌رێته‌وه‌ و به‌م شیوه‌یه‌ پاره‌ گۆراوه‌ بۆ سه‌رمایه‌. له‌م فۆرموله‌دا تیناگه‌ین ئهم به‌ها زیادکراوه‌ له‌ کۆیه‌ هاتوه‌، بۆچی له‌م فۆرمه‌ نموونه‌یه‌دا، به‌رهمه‌که‌ به‌های زیاتری هه‌بووه‌ به‌ به‌راورد به‌ کاته‌ی که‌ کردراوه‌؟ لێرهدا هه‌موو سه‌رمایه‌ی کۆمه‌لایه‌تی له‌به‌رچاو ده‌گرین و ناچینه‌ ناو باسی بازرگانی ده‌ره‌کییه‌وه‌. مارکس ده‌پرسیت که‌ دوو لایه‌نی ئهم په‌یوه‌ندییه‌ هاوتایه‌، واته‌ ئه‌و پارمیه‌ی که‌ بۆ کرینی به‌رهمه‌یکمان داوه‌ بۆ به‌هاکه‌ی بووه‌ و کاتیک فروشتومانه‌ هاوتای به‌هاکه‌یمان ده‌ست که‌وتوته‌وه‌، بابه‌ته‌که‌ دانانی کلاو کردنه‌ سه‌ر که‌سێک یان ساخته‌کاری نییه‌، یاخود پرسیاری ئه‌وه‌ نییه‌ که‌ فلان به‌رهمه‌یک هه‌رزانتر له‌ به‌هاکه‌ی کرپوه‌ و به‌ نرخیکی زیاتر له‌ به‌هاکه‌ی فروشتویه‌تی. ، چونکه‌ ئه‌گه‌ر وابیت، له‌ هه‌موو ئابووریدا، ئه‌مانه‌ یه‌کتر هه‌ڵده‌وه‌شیننه‌وه‌. ناتوانیت کالایه‌ک بفروشتیت که‌ به‌های له‌ هه‌موو کۆمه‌لگا زیاتر بیت، به‌لکو ده‌بیت له‌ شوینیکدا به‌هایه‌کی بۆ زیاد بکریت و سه‌رمایه‌ واتای ئه‌وه‌ شه‌. واته‌ له‌و پرۆسه‌ و خوله‌ی که‌ سه‌رمایه‌ پێیدا تێده‌په‌ریت، داها‌تیکی زیاده‌ بۆ سه‌رمایه‌ زیاد کراوه‌. با به‌ وردی باسی ئهم بابه‌ته‌ بکه‌م.

پاره‌ی سهرمتایی پاره‌ی سهرمتایی باشه. هممو سهرمایه‌که دهدات و بهرهمیک دهکریت و ئهو بهرهمه دهباته کارگه و بهرهمیکی دیکه‌ی پی بهرهم دههینیت. ئهو کلوپه‌لانه‌ی که سهرمایه دهیکریت دوو بهشیان همیه، بهشینکیان سهرمایه‌ی تهکنیکیه و هممو کالای غمیره مرۆیه، بهشی دوومیش بریتیه له کار. ئهمانه له پرۆسه‌ی بهرهمهیناندا بهکاردههینیت. بهرهمیکی نوئ دروست دهینت و دهیفرۆشینت به به‌هایه‌کی زیاتر له کۆی ئهو پاره‌یه‌ی که بۆ کرینی همدوو به‌شه‌که‌ی کالاکه داوه. له‌م فۆرموله‌یدا تیناگه‌ین ئهم زیادبوونه‌ی M له کۆیه دیت؟ ئه‌گه‌ر به وردی سهرنج بدهین هۆکاره‌که‌ی روونه چونکه کاتیک پاره‌ی سهرمتایی بهرهمیکی له بازاردا کریوه، له ناوهراستی خولی سوورانه‌وه‌ی پارهدا چوه‌ته ناو پرۆسه‌ی فیزیکی کارکردنی له‌گه‌لیدا، واته چوه ناو همدوو به‌شه جیگیر و گۆراوه‌کانی کالاکردراوه‌کان بۆ بهرهمهینانی کالای نوئ. بۆیه پئویستمان به فۆرمولیکه که له‌بری رووداوه فیزیکیه‌کان رووداوی به‌رخمان پیشان بدات. له سهرمتادا وتمان به سهرکردنی شته‌کان ناتوانریت بزانیته به‌هاکه‌یان چه‌نده، کهمه یان بهرز و هتد. مارکس ده‌لایت که‌سئک سهرمایه‌که‌ی له بازاردا دهدات و کالای پی دهکریت دهینت چانسی دوزینه‌وه‌ی کالایه‌کی هه‌بیت که کاتی به‌کارهینانی به‌هاکه‌ی زیاد بکات. کاتیک هممو کالاکانی تر ده‌گۆریته‌وه، هه‌چ گۆرانکاریه‌ک له به‌هاکه‌یاناندا روونادات، به‌لکو کالایه‌ک همیه که به‌هاکه‌ی زیاد دهکات کاتیک به‌کاردههینریت. یان به واتیه‌کی تر به‌هایه‌کی نوئ دروست دهینت. ئهو کالایه کاره‌که‌یه و تاییه‌تمه‌ندی ئهم کالایه ئه‌وه‌یه که له پرۆسه‌ی به‌کارهیناندا ده‌بیته هۆی ئه‌وه‌ی M بیته $M+\Delta M$. به‌لام ئهم بهرهمه تاییه‌ته دهینت بتوانریت بفروشریت. وه لیرهدایه که کیشه‌که ره‌هه‌ندیکی میژوویی ده‌دۆزیته‌وه. دهینت توخمه‌که‌ی کار بکردریت. ئه‌گه‌ر نهموانریت هیزی کار بکردریت، ئهم پرۆسه‌یه دهست پیناکات، سهرمایه‌داریمان نییه. بۆ ماوه‌یه‌کی زۆر هیزی کار له شیوه‌ی کۆیله‌دا هی خاوه‌ن کۆیله بوو، نه ده‌کردرا و نه ده‌فروشرا. وه له سیستمی فیودالیدا هیزی کار به‌شیک بوو له مولکی فیودالی و خان و کات بۆ چینی ده‌سه‌لاتدار به شیوازی جۆراوجۆر ته‌رخان ده‌کرا بۆ زیادکردنی بهرهم. له ئه‌نجامدا مهرجی پئویست بۆ به‌دییه‌ینانی ئهم پرۆسه‌ی به‌ها زیادکردنه ئه‌وه‌یه که کار وهک کالاکانی تر ده‌بیته کالایه‌ک، واته کار شتیکه له بازاردا ده‌کردریت و ده‌فروشریت. که‌واته ئهو خاله‌ی که له سهرمایه‌دا به وردی لیکۆلینه‌وه‌ی له‌سهر کراوه ئه‌وه‌یه که ئه‌وه پرۆسه‌ی گۆرینی کار بۆ کالایه که سهرمایه‌داری دروست دهکات. وه بۆ ئه‌وه‌ی ئهم پرۆسه‌یه په‌یره‌و بکه‌یت، پئویسته له میژووی ده‌سه‌لاتلیوه‌رگرتنه‌وه‌و چاکسازی له زه‌وی و زار و گۆرینی گوندنشینه‌کان بۆ خه‌لکی ده‌وله‌مهند بکۆلینه‌وه. به بروای مارکس دهینت دوو مهرج جیه‌جی بکریته بۆ ئه‌وه‌ی کۆمه‌لگایه‌ک سهرمایه‌دار بیت: به‌که‌م: دهینت که‌سانیک هه‌مین ده‌سه‌لاتی کاری خویان هی خویان بیت نه‌ک ناغایان، دوومیش دهینت نازاد بن له ههر جۆره مولکیک، چونکه ئه‌گه‌ر نا ئه‌وان ده‌توانن به بهرهمهینانی ئهو مولکه‌ی پیدابوستیه‌کانیان دابین بکه‌ن. وه له ئه‌نجامدا ناچار نه‌بوون هیزی کاری خویان بفروشن. پئویسته ئهم که‌سانه له خاوه‌نداریتی دوور بن. واته بوونی هه‌ندیک که‌سی بی خاوه‌نداریتی، که به‌ناچار هی هیزی کاری خویان بفروشن و ریگه‌یان پنده‌دریت هیزی کاری خویان بفروشن، مهرجیکه بۆ بهرهمهینانی سهرمایه‌داری. ئهم مۆله‌ته بۆ فروشتنی ده‌سه‌لاتی کار ده‌بی به‌گرنه‌گ هه‌ژمار بکریته، چونکه ئه‌گه‌ر بۆ نمونه سه‌د یان دوو سه‌د سال له‌مه‌به‌ر، کۆیله‌یه‌ک هاتیبته شاره‌که، هه‌زه چه‌کداره‌کانی ناغا ده‌هاتن و لئی ده‌دایه‌وه سهر زه‌وی، کۆیله و کۆیله‌کانن به‌شیکه له سیستمی کۆیله‌یه‌تی و فیودالی. وه هه‌ربۆیه ناتوانریت به ناسانی بلنیت من رۆیشتم! ریگه‌یان پینه‌ده‌را پرۆن، ده‌یانکوشته. ئهم سیستمه که تیایدا ته‌واوی هیزی کار له زه‌وی دوور ده‌خزیته‌وه و ده‌چیته‌ شار و خودی کشتوکال به پاره ده‌گۆردریته‌وه، پرۆسه‌یه‌کی میژوویی دوور و دریزه، که پنی ده‌وتریت پرۆسه‌ی که‌له‌که‌بوونی سهرمتایی و دواتر ده‌گه‌ریمه‌وه سهری. وه ئه‌گه‌ر له‌بیرتان بیت، ئهو باسه‌ی که ۳۰ سال له‌مه‌به‌ر له‌گه‌ل چه‌په‌کانی ئیراندا کردمان ئه‌وه بوو که ئیران سهرمایه‌داریه‌یه، له نیوان شته‌کانی تر، به‌هۆی چاکسازییه‌کانی زه‌وی و زار و به‌هۆی هه‌لکه‌ندرانئو ئهو ژماره زۆره‌ی وه‌رزیران و کریچه‌کانی ئیران له خاک، و هاتنی ئه‌وان بۆ شاره‌کان. ئهم جه‌ماوه‌ره فراوانه ده‌بیت پاره بدریت بۆ ئه‌وه‌ی بژی. گرنه‌گ نییه سهرمایه‌داره‌کان نه‌توانن ده‌رزی دروست بکه‌ن یان توه‌نه‌ی ناسنیان نییه، گرنه‌گ ئه‌وه‌یه که ده‌بیت هیزی کاری خویان بفروشن. بۆیه ئه‌گه‌ر هیزی کار کالایه‌ک بیت، ئهو کۆمه‌لگایه‌ی رووبه‌رووی ده‌بینه‌وه سهرمایه‌داریه‌یه. وه لیرهدایه که دینیه سهر کۆکردنه‌وه‌ی نا‌کۆکیه‌کانی پاره و کار. به‌های پاره، به‌های نالوگۆری پاره، به‌های به‌کاربردنیه‌تی، به‌کارهینانی کار بهرهمهینانیه‌تی. واته کاتیک هیزی کار به‌کاردههینیت، بهرهم دههینیت. باقی کالاکانت نییه کاتیک به‌کاریان دههینیت، به‌لام کاتیک هیزی کار به‌کاردههینیت، به‌های نوئ و دیارده‌ی نوئ دروست ده‌که‌یت. وه ئهم وینه‌یه فۆرموله‌ی ئهم پرۆسه‌یه‌یه:

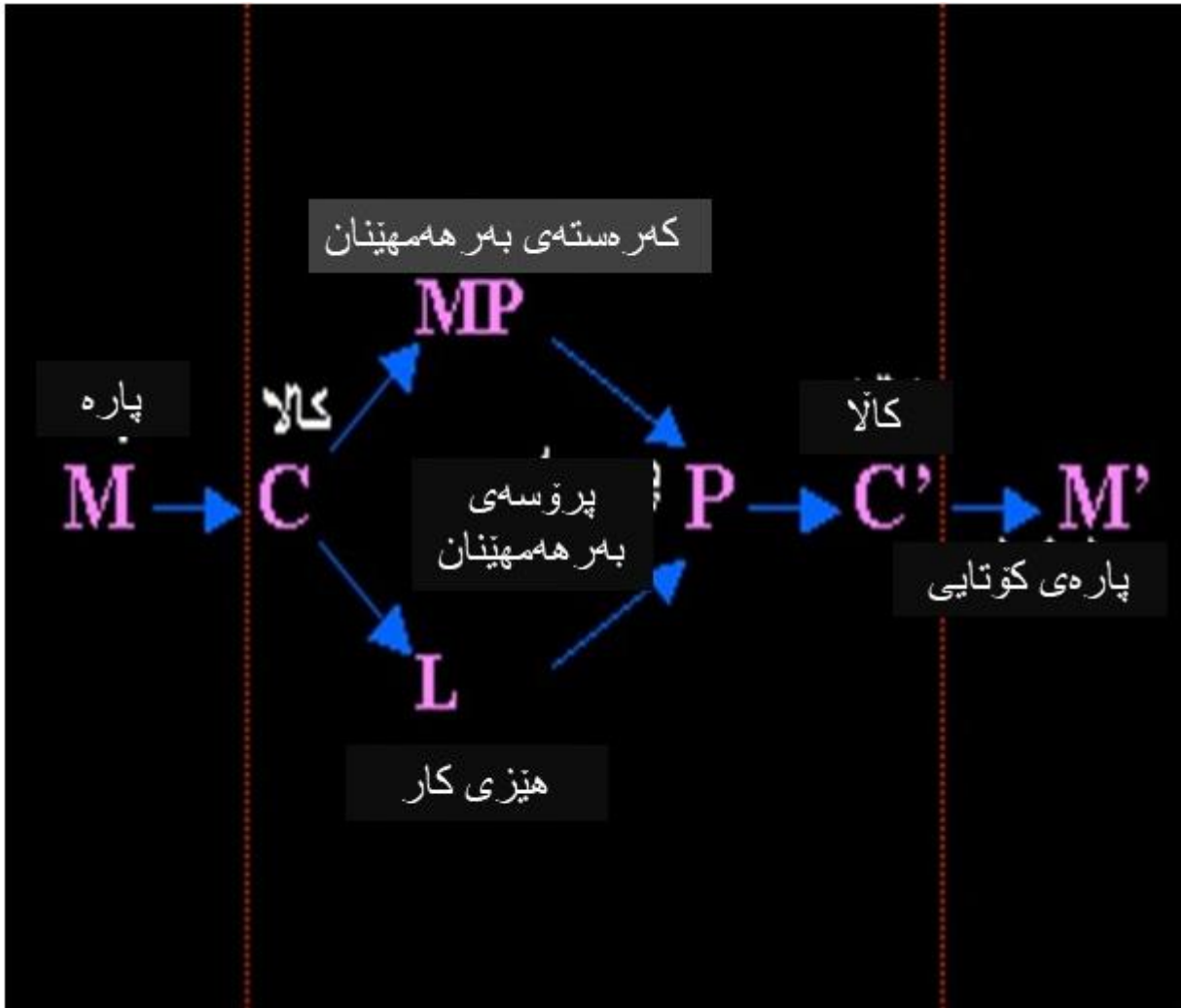
M → L

هیزی کار پاره

سرمایه هیزی کار له بازار دهکیت پاشان له پرۆسهی بهرهمهیناندا بهکاری دههینیت و دهبیتته خاوهنی ههموو بهرهمی کارهکه

بۆیه پرۆسهکه دهبیتته ئالوگۆری M لهگهڵ (Labor) L. نهگهر بمانهویت له سرمایهدارى تیبیگمین، دهبیت لهئهم ئالوگۆری پارمیه لهگهڵ کاردا بکولینهوه. بهلام پرسیار نهومیه، نایا نیمه پاره به "کار" دهگۆرینهوه یان به "هیزی کار"؟ له بازاردا سرمایهدار پاره به کار ناگۆرینهوه، لهگهڵ هیزی کارى ئالوگۆر دهکات، کارهکه نهومیه که له کارگهدا نهنجام دهریت دواى نهوهی سرمایهدار دهیکریت. پاره به هیزی کار دهگۆرینهوه، که به کاتژمیر دهپوویت. واته بۆ نمونه له بهرامبهر بره پارمیهکی دیاریکراو بۆ ۸ کاتژمیر کارکردن. سرمایهدار له چهند کاتژمیریکی دیاریکراو بۆ بهکارهینانیکی دیاریکراوی هیزی کار پاره دهداته کریکار. کاری کریکار ناگردریت، بۆ ماومیهکی دیاریکراو هیزی کارهکهی نهو دهکرت و نهو هیزی کاره دهکاته کار. له نهنجامدا هیزی کار دوو لایهنی ههیه: یهکهمیان لایهنی فرمی و یاسایی ملکهچ بوونی هیزی کار بۆ سرمایه، که دهگردریت و دهرۆشریت. دووم: لایهنی فیزیکی و راستهقینهی ملکهچبوونی هیزی کاره بۆ سرمایه، که نامرازمکان بهدهست دههینیت و دهست به کارکردن دهکات. کریکار له دوو شویندا سرمایهدار دههینیت، یهکیان له بازاردا وەک کریاری هیزی کارى خوی و دوومیان له ناستی بهرهمهیناندا وەک کهسیک که نوینرایهتی بهسیک له نامرازمکانی بهرهمهینان دهکات. واته نهو شوینهی که کریکار نهو شتهی که بهسرمایهدارى فرۆشتوه بهکردهی دهیگهینیت. لیرهدا دهبیت گرنگی به تایهتتهندهیهکانی هیزی کار بهدین. کاتیک که باقی کالاکان دهکرت و دهفرۆشیت، هیچ گۆرانکاربیهک له بههاکانیاندا روونادات، جیاوازی نیوان هیزی کار نهومیه که بههاکهی جیاوازه له بههای نهو بهرهمهی که بهرهمی دههینیت. بۆچی؟ بههای ههر بهرهمیک له بازاردا نهومیه که نیمه بریک پارهی بۆ ددهمین بۆ نهوهی بیگۆرین. نهگهر له بازاردا شتیکم پی بفرۆشیت، به شیوهیهکی لۆژیکی، دهبی بتوانم بیکرم و بیگۆرم بهو پارمیهی که بۆ بههاکهی داوه. من پارهی دووباره بهرهمهینانهوهی نهو شتانه ددهم که کریومه. و ئالوگۆریش بهو مانایه دیت. هیزی کار چیه؟ هیزی کار به بریک پاره جیهگی دهگۆرینهوه، بهلام ههندیک بره بهرهمی نویش دروست دهکات. بههای دسهلانی کار یهکسان نیبه به بری نهو کارهی که نهو دسهلانه نهنجامی دهدات، بهلکو یهکسانه بهو بره کارهی که کریکار دهبیت بیکات بۆ مانهوه. بهم شیوهیه بیری لی بکهرهوه: کاتیک سرمایهدار هیزی کارى کریکار ئالوگۆر دهکات و دهیکریت، پارهی ۸ کاتژمیر کارکردن به کریکار نادات، بهلکو نهو بره کارهی که له روى کومه لایهنتیهوه پینوسته بۆ نهوهی کریکارهکه زیندوو بیت بۆ نهوهی بگهڕینهوه بۆ کارگه بهیانی. له نهنجامدا سرمایهدار بههای بۆیوی کریکار دهدات. نهو حهقهدهسته یاخود پارمیهی بۆ کرینی کار بهکاردیت، بههای نهو سهعاتانهی کارکردن نیبه که کریکارهکه کاردهکات، بهلکو نهو بره پارمیه که کریکارهکه دهبیت کار بکات بۆ نهوهی بۆیوی ژيانی دابین بکات. نهگهر گریمانە بکهیت که کریکاریک و سرمایهداریک له کومهلگادا ههیه، نهو پارمیهی که سرمایهدار دهیدات نهومیه که سهرهتا بۆیوی

خوی مسوگەر بکات و نهگەر زیاتر لهم سنوره کار بکهیت بو دابینکردنی بژیوی ژیان، سهرمایهدار زیاتر لهوهی که خوی وهردهگریت پارهی دا.

نایا سهرمایهدار له رووی ئالوگورمه کلاو لهسهر سهری کریکار دادهنیت؟ نهخیز! نهگەر کار کالایهک بیت و بههای ههر کالایهک نهی بره بیت که دهوانیت پیی بگوریت، سهرمایهدار له بهرامبهردا تیچووی کریکارهکهی ههیه بو نهوهی بتوانیت به ههمان بارودوخهوه بیتهوه بازار، بو نهوهی کریکارهکه بتوانیت سهی جاریکی تر لهو هیله بهرهمهینانهدا نامادهبیتهوه، پاره دهوات. نهمه بههای هیزی کاری کریکاره. بهلام کاتیک نهی هیزی کارهی بهکاردههینریت، زیاتر لهوهی که بو بهرهمهینانی خوی بهکارهاتوه، بهرهم دههینیت. ههموو کۆدهکانی بههای زیادکراو لیرهدایه! واته کالایهک ههیه که کاتیک بهکاری دههینیت، زیاتر لهو بههایه بهرهم دههینیت که پیویسته بو دووباره بهرهمهینانهوهی. کاتیک ناسن بهکاردههینیت له دروستکردنی ئوتومبیلدا بههای ناسن له کارگه دهردههینیت لهگهل ئوتومبیلی بهرهم هینراودا، واته بههای ناسنت گواستوتهوه بو ئوتومبیلهکه. بهلام کاتیک کریکارهکه کارگهکه بهجیدههینیت، نهک ههر بژیوی ژیانی بهرهمهینانهوه، بهلکو شتیکی زیادهی لهوای خوی بهجههیشنهوه. بویه نهی فورمولیه که نهوهی کریکار بهرهمی هیناوه هاوتایه لهگهل بههای کارهکهی، ههلهیه! ئیستغلالکردن بهی مانایه نبیه که بههای هیزی کار به کریکار نهدن. بههای کار مقولهیهکی سهرمایهدارییه و لهم سیستهمهدا بههای کار نهویه که دهدریت به کریکار. هاوکیشهکه زور سادهیه:

سرمایه‌دار به کریکارمکه دلنیت پارهت پیده‌دم، و بهرهمیکت لی ده‌کرم، برۆ هەر ئهو بهرهمه‌می که بهم پاره‌یه پیت فرۆشتم وهر بیگرموه و بیگوره! و مک کتیب و میوه و ئوتومیل و هەر کالایه‌کی تر، ئالوگوری هاوتایه. من بهرهمیک له تو ده‌کرم، ده‌توانیت بهو پاره‌یه‌ی که بۆت داوه بیگوریت. له کومه‌لگه‌ی سرمایه‌داریدا ئهو ئالوگوره‌ی که روودهدات نایه‌کسان و ئارموزوم‌هندانه و بهرئیکه‌وته. به‌لام بنه‌مای شیکاری سرمایه‌داری ئالوگوری هاوتاکانه. پاره به شیوه‌ی هاوتاه له‌گه‌ل کاردا ده‌گوردریتومه، دواتر ئهو کاره‌ی کریویانه بۆ ماوه‌یه‌کی دیاریکراوه که ۸، ۱۰، ۱۴ کاتژمیر له پروسه‌ی بهرهمه‌یناندا به‌کارده‌هینن. له کۆتایی بهرهمه‌یناندا، کاتیک سه‌یری بهرهمه‌که ده‌که‌یت، بۆت ده‌رده‌که‌ویت که ئهنجامه‌که‌ی ۱۲ کاتژمیر کارکردنه، بۆ نمونه ئه‌گه‌ر هیزی کاری کریکاریک بتوانریت به ۵ کاتژمیر بهرهمه‌بهنریتومه، له ئهنجامدا ۷ کاتژمیر به‌های زیادکراوه. له ئهنجامدا پیوستمان به فۆرمولیکه که ئهم دیوی هاوکیشه‌که روون بکاتهوه، واته به‌هاکان به‌راورد ده‌کات نه‌ک شتومه‌ک. فۆرموله‌ی مارکس بریتیه‌یه له:

$$W = C + V + S$$

لهم فۆرموله‌یدا W بهرهمه‌ی کۆتایی بهرهمه‌ی هینراوه یان کۆی به‌های بهرهمه‌ی هینراوه. که له سه‌ی بهش پینکدیت. به‌شی C نامزای بهرهمه‌ینان و که‌سته‌ی خاو و ته‌واوی به‌شه‌که‌ی سرمایه‌یه‌ی غه‌یره مروییه له پروسه‌ی بهرهمه‌یناندا به‌هاکه‌یان ده‌گوارنیتومه بۆ بهرهمه‌ی کۆتایی، به‌شی دووم بریتیه‌یه له V که له راستیدا کاره و به‌هاکه‌یان هه‌روه‌ها ده‌گوارنیتومه بۆ بهرهمه‌ی کۆتایی، جگه له‌وش S ، که به‌های زیادیه و له بهرهمه‌ی کۆتاییدا شاراوته‌وه. ئهم فۆرموله‌یه پروسه‌ی سوورانه‌وه‌ی به‌های سرمایه‌یه و ناوه‌رۆکی بابته‌یی سرمایه‌ی نیشان دا و فۆرموله‌ی پینشو پروسه‌ی سوورانه‌وه‌ی فیزیکی نیشان دا. ته‌واوی سه‌سته‌می سرمایه‌داری له‌سه‌ر ئهم فۆرموله‌ی دووم دامه‌زراوه. خاوه‌نکار هه‌موو پاره‌ی $V+S$ نادات، ته‌نها پاره‌ی V داوه و به‌هۆی سروشتی تاییه‌تی کاره‌که‌وه S زیاده‌ی لی ده‌رده‌هینیت. چونکه کریکار بۆ ئهو هیزه کارییه‌ی به‌کاری هیناوه‌ پاره وهرده‌گریت، به‌لام ئهو هیزه کارییه زیاتر له تیچووی ئاوه‌دانکردنه‌وه‌ی له پروسه‌ی بهرهمه‌یناندا بهرهمه‌ی ده‌هینیت. و ئهم به‌ها زیادیه له نیوان سرمایه‌داره جیاوازه‌کاندا دابه‌ش ده‌بیت به‌سه‌ر فۆرمه‌کانی قازانج، سوود، کرئ و هتد. لهم رووه‌وه ده‌مه‌ویت چهند خالیک روون بکه‌مه‌وه:

یه‌که‌م: به‌های ده‌سه‌لاتی کریکاری، دیاره‌یه‌کی میژووی کومه‌لایه‌تییه بۆ مارکس. وانیه که که‌مترین بخۆ و هه‌رگیز نه‌مریت پنی ده‌وتریت به‌های هیزی کار. مارکس دلنیت به‌های هیزی کار کومه‌لایه‌تییه و تاراده‌یه‌ک ته‌نانه‌ت ئه‌خلاقیه. له ئهنجامدا کاتیک به‌پنی تاییه‌تمه‌ندی و پروسه‌ی میژووی کومه‌لایه‌تی و لاتییک یان شوینتیکی کومه‌لایه‌تی، کریکاریک ده‌بیت خاوه‌نی خانوو بیت، ده‌بیت خاوه‌نی ئوتومیل بیت و ته‌له‌فزیۆنی هه‌بیت، هه‌روه‌ها ده‌بیت منداله‌که‌ی بننریته قوتابخانه، له ئهنجامدا، ستانداردی زواری هیزی کار بهو هۆکارانه دیاری ده‌کریت به‌لام چۆن ده‌توانیت بگاته ناستیکی و هه‌ها له ناستی ژیان، به‌نده به دۆخی میژووی خه‌باتی چینایه‌تی و گه‌شه‌ی بهرهمه‌ینان و چهند کارلنکی دیکه‌وه. بۆیه مارکس مه‌به‌ستی به‌های هیزی کار نییه به خواردنی که‌مترین و نه‌ژیاو. به‌لکو کۆی ئهو ئه‌گه‌رانیه که کریکار ده‌توانیت هه‌بیت بۆ دووباره بنیاتنه‌وه‌ی هیزی کاره‌که‌ی و بتوانیت جاریکی دیکه بچیته سه‌ر کاره‌که‌ی. ئهم ناسته و ئهم ستاندارده له کومه‌لگا جیاوازه‌کاندا جیاوازه. له ئهنجامی خه‌باتی کریکاریدا، کریکار ره‌نگه به‌های هیزی کریکاری خۆی زیاد بکات.

دووم: خالی دوومه‌ی مارکس ئه‌وه‌یه که ئهم تیچووه‌ی هیزی کار نابیت ته‌نیا بۆ یه‌ک نه‌وه و یه‌ک چین له کریکار دا‌بین بکات، به‌لکو ده‌بیت ناستیک بیت به‌رده‌وامی نه‌مه‌کانی کریکار دا‌بین بکات. ئهمه ئهو تیچوونه‌یه که کومه‌لگا ده‌یکات بۆ بوونی چینی کریکار. له ئهنجامدا لانیکه‌م له سه‌رده‌می مارکسدا ئهم تیچووه‌ی کار ده‌بی بتوانیت تیچووی بنه‌ماله‌ی کریکار دا‌بین بکات بۆ ئه‌وه‌ی منداله‌کانی بتوانن بینه‌وه سه‌ر هیللی بهرهمه‌ینان و کار بکه‌ن. له ناکامدا حه‌قه‌سه‌ت ته‌نیا لهو ناسته‌دا نییه که کریکار به‌یانیان پنی ده‌چیته سه‌ر کار و شه‌وانه ده‌گه‌رنیتومه. به کرئ، چینی کریکار بتوانیت دووباره بهرهمه‌ی به‌هینیتومه. بنه‌ماله له قوتاغی یه‌که‌مدا ده‌چیته ناو هاوکیشه‌که‌وه، به‌لام دواتر حکومه‌ت و ئهو خه‌رجانه‌ی که ده‌بیت بۆ په‌روه‌ده و ته‌ندروستی و ئاوه‌دانکردنه‌وه‌ی چینی کریکار له ئه‌ستو بگریت، به شیوه‌یه‌کی سه‌ره‌کی ده‌چنه ناو ئهم هاوکیشه‌یه. وه لێرهدا حه‌قه‌سه‌ت ته‌نها ئهو بره پاره‌یه نییه که به شیوه‌یه‌کی سه‌ره‌به‌خۆ و راسته‌وخۆ ده‌دریت به کریکار، به‌لکو بۆ نمونه تیچووی خانووبه‌ره یان ئهو یارمه‌تیانه‌ی که حکومه‌ت ده‌یدات بۆ خانووبه‌ره و مافی مندالان و خویندنی

بیبهرامبهر که له لایهن حکومته کانهوه پاره ی بۆ دهر دیریت، هتد، که ههموویان له ئاومدانکردنموه ی چینی کریکاردا خهرج دهکرین. وه بنه ماله و نهوه ی ئه وه دمچنه ناو هاوکیشه که وه له دیاریکردنی به های هیزی کاردا، و فاکتهریکه ده بینه هوی ئه وه ی درژی بوونه وه ی نه وه ی کریکار دووباره بهرهم بهینریته وه بۆ فرۆشتنی هیزی کاری خویان. نه گهر چینی کریکار بزانیته جلوه بهرگی منداله کانیان به وه حه قدهسته ی وهرده گرن دابین ناکریت، تیکۆشانیان زیاتر ده بینه و ناچار ده بن به بهخشین یان وهك دواتر بیبهرمان له بودجه ی حکومتدا جیی بکه نه وه.

به های زیاده ی ره ها، به های زیاده ی ریژه یی، رۆژانی کارکردن

ریژه ی نیستغالکردن، ریژه ی فازانج

سینیهم: خالی سینیهم ئه وه یه که له وه بره پاره یه ی که بۆ قی، واته هیزی کار خهرج کراوه، چهند S ، واته به های زیاده، دهرده هینریت؟ ئه مهش بهنده به ئاستی پیشکهوتنی تهکنه لۆژیا و کاتی کارکردن. لیرهدا ده بینه ئاماژه به دوو مه قوله ی به های زیادکراوی ره ها و به های زیادکراوی ریژه یی بکه یین. به لām پیش ئه مه پروونکردنموه یه کی کورت له سه ر پرۆسه ی کار و رۆژی کارکردن دهم. پرۆسه ی کار ههمان ئه وه فورموله یه که ئیمه کیشاوین، واته $W=C+V+S$ ، که تینیدا کار و نامراز مکانی بهرهمه یان یه کده خرین و یه کده گرن و بهرهمه یی دیکه بهرهمه ده هینن. توخمه چالاک و زیندوو مه کی ئه مه پرۆسه یه کاره، کریکاره و توخمه مردوو و ئۆبژمیه که له م پرۆسه یه دا نامرازی بهرهمه یانانه. ئه مه پرۆسه یه واته تیکه لکردنی هیزی چالاک و زیندوو له گه ل نامرازه مکانی بهرهمه یان هاوبه شه بۆ ههموو شیواز مکانی بهرهمه یان له جیهاندا. بوونی کۆمه لگه ی مرفایه تی، وهک له سه رته ای باسه که دا پروونم کرده وه، به واتای بوونی ئه مه پرۆسه یه دیت. هه ندیک کس به یهک نامراز کار ده کمن، ئه ویش کۆمه لگه یه. مه رچی بوونی کۆمه لگا ئه وه یه که ئه مه پرۆسه یه تینیدا بوونی هه بینه، واته هه ندیک کس که سه ته ی بژیوی خویان دابین ده کمن. ئه مه تاییه ته مند ی هاوبه شی کۆمه لگه ی سه رمایه داریه له گه ل ههموو کۆمه لگه ی پینشووتردا. له پرۆسه ی کاردا ته نه ا جیاوازی ئه وه یه که له کۆمه لگه ی سه رمایه داریدا ئه مه پرۆسه یه له دابه شکردنیکی زۆر ئالۆزتری کاردا پروودهدات. خالیکه دیکه که کۆمه لگه ی سه رمایه داریده کاته هاوشیوه ی ههموو کۆمه لگا چینایه تیبه کانی دیکه ئه وه یه که له ههموویاندا کریکار، نهک ته نه ا به مانای پرۆلیتاریا به لکو ئه وه که سه ی که هیزی چالاک بهرهمه یانانه، بهرهمه ی زیاده بهرهمه ده هینن و ئه مه بهرهمه ی زیاده یه شه هروایه بنه مای چینه کان و پیکه یانانی ده ولته، بۆ بهرگریکردنه له چینی بالاده ست. چونکه وهک له سه رته ای باسه که دا سه یارته به شیوازی بهرهمه یان گۆتم، نه گهر کۆمه لگا ته نه ا بهو شیوه یه بهرهمه بهینن بۆ مانه وه و بهرهمه ی زیاده و بهرهمه ی زیاده ی نه بینه، ئه وا له په ره سه ندنه ده وه ستیت و شاهیدی (په ره سه ندنی) شیوازی بهرهمه یان نابین. له کۆیلایه تیدا به جوریک زیاده ی بهرهمه که وهرده گرن، له قوناغی فیودالیدا به جوریکی تر. له ماوه ی کۆیلایه تیدا کۆیله به ته واری سه ر به خاوه ن کۆیله یه و شیوازی ده ستبه سه رداگرتنی بهرهمه ی زیاده به جوریکه که کۆیله که ته نه ا بۆ بهرده وامبوون له بهرهمه یانانی بهرهمه ی زیاده به زیندووی ده هیلریته وه. له سه رده می فیودالیدا، بهنده زه وی و زاری خۆی هه یه، به لām به پنی داب و نه ریتی ئه وه کۆمه لگه یه، ده بینه بۆ ماوه ی چهند رۆژیکی دیاریکراو له سه ر زه ویی ئاغا کار بکات و پشکیت له بهرهمه ی زه وه که ی بداته به ناغاکه.

مارکس ده لیت تاییه ته مند ی تاییه تی هه ر میتودیکی بهرهمه یان که پیناسه ی ده کات ئه وه یه، به چ ریگا و شیوازیکی ئه وه بهرهمه ی زیاده یه یان ده ست ده که ویت؟ چ میکانیزمیک ئه مه بهرهمه ی زیاده یه له که سیک وهرده گرتیت و ده بیه خشنیت به که سیک تر؟ ئالۆزی کیشه که له کۆمه لگه ی سه رمایه داریدا و خاله سه رنجر اکیشه که ئه وه یه که ئه مه بهرهمه ی زیاده یه له ژماره یه که سه ی نازاد وه رگیراوه که بهو شیوه یه ی که خویان هه لیده بژیرن کار ده کمن و له بازاری هاوتاکاندا ئالۆگۆر ده کرین و ههموو شتیک به نه ری خۆی ده فرۆشرتیت و دهر دیریت به دانیه کی تر. شته سه رسور هینره که ی سه رمایه داری ئه وه یه که کریکار کار ده کات و مووچه که ی وهرده گرتیت، کالای فرۆشتوو، هیزی کاری، و نه رکه که ی به ده ست هیناوه، وه هیچ ناچاریه کی جه سه ته یی له م کرین و فرۆشتنه دا نییه، که واته چون بهرهمه ی زیاده وهرده گرتیت؟ ئه وه ی ده یه ویت نه ینی ئه مه بدۆزیته وه پنیسته بچینه سه ر ئه مه فورموله یه: $W=C+V+S$ ، واته بهو پنیه ی پرۆسه ی بهرهمه یان له ژیر کۆنترۆلی خاوه نکاردا به و له ژیر خاوه نداریتی ئه ودا ئه نجام دهر دیریت، بهرهمه یان و پرۆسه ی بهرهمه یان ه ی ئه ون. من

وهك كرىكارىك له كارگهيكدا كار دهكهم كه هى تويه، بويه نهنجامى پرؤسهكه هى تويه. ناتوانم بلّيم من هاتووم و لهوى كارم كردووه، كهواته بهرهمى پرؤسهكه هى منه، تو دهلّى نهو كارگهيه هى منه و تو تهنيا بو كاركردن هاتووى بو نهوى و بو نهوش هاوتاي بههاى زمحمتهى خوتت دهست كهوت! له كومهلّگاي سهرمايهداريدا نامرازهكانى بهرهمهينان هى سهرمايهدارن و پرؤسهى بهرهمهينان لهژير كونترول و بهرئوهبردنى نهودا بهرئوهدهچيت، له نهجمادا بهرهمى كونايى پرؤسهى كار هى نهو دهبيت. نهمش ئالوگورى هاوتاكاهه و له دلّى نهو هملو مهرجانهدا پهيوهنديى مولكابهتى ههيه كه دهبيت هوى نهوى بهرهمى زياده بگاته دهستى كهسيكى تر. كهس ناكوزرئيت... مولكى كهس نادزن، خهلّك نادزن، ناگرله گهرهكهكان نادهن، رؤژانه كرىكاران به شهمندهفهر، ژير زهوى، ميترو، و پاس دهچنه سهر كار، كارگه و كوگا و نامرازهكانى بهرهمهينان لهلايهن كهسانى تروه خاوهندارئيتى دهكرين، كهسيكى تر، دواترئيش مووچهى كرىكاران ددهن. و نهمش نهئيتى سهرمايهداريه. خاوهنكار ههنديك سهرمايهى بلاوكردوتهوه و بهوهوه كار و نامرازهكانى بهرهمهينان دهكرئيت. هيزى كار بهكاردههئيت و له پرؤسهى بهرهمهيناندا، زياتر لهوى كه داويهتى به بنيائتانهوى هيزى كار، لهم هيزى كاره دهردههئيت. له پرؤسهى پراكتيكيديا نهو كاتهى كاركردن كه كرىكار كاردهكات بهسهر دوو بهشدا دابهش دهبيت، نهو بهشهى كه پئويسته بو بنيائتانهوى هيزى كارمهكى و نهو بهشه زيادهيهى كه بو خاوهنكار كاردهكات. نهمش له رؤژى كاركرندا روودهات: .

كارى زياده پئويسته

تو نهو رؤژه كاركرده بو يهك كرىكار لهبهرچاو ناگرئيت، ههموو كرىكارانى جيهان چهند هينده بكه به كاتزميرهكانى دهوام، كه نهو رؤژهى كاركردى كومهلّيهتبه كه سهرمايه بهكارى دههئيت، گرئيمان دوو مليار كهس بو ماوهى ههشت كاتزمير كار دهكهن، واته له نهجمادا، 16 مليار كاتزمير له رؤژيكى كاركرندا. نهو تهواوى رؤژى كاركرده. بههاى ژيانى كرىكارهكه كوئيكهينهوه، ئوتومبيل و مال و خواردن و ههموو خهرجيهكانى حساب بكه، گرئيمان به دوو مليار كاتزمير 16 مليار كاتزمير دابين كراوه، نهوى تر دهچيته سهر چينى سهرمايهدار، واته بههاى زيادهيه. نهو رؤژهى كاركردن بهسهر دوو بهشدا دابهش دهبيت: كارى پئويست و كارى زياده. نهگر نهو كاره تا نهو رادهيه پئويست بيت كه پئويستى به كاركردى تهواوى رؤژهكه بيت، هيج سهرمايهداريك ناماده نييه پارمهكى بخاته كار. گرئيمانى سيستهى سهرمايهدارى نهويه كه بريكى دياريكراو له كارى زياده دههئيتنهوه. رؤژهى كارى زياده كه بهسهر كارى پئويستدا دابهش دهكرئيت، يان رؤژهى بههاى زياده به سهرمايهى گؤراو، واته نهو پارميهى كه بو حهقهدهست يان كرينى كار دهرئيت، پئويست دهوترئيت رؤژهى ئيستغلالكردن:

$$\begin{array}{c}
 \text{رؤژكار} = \text{كارى پئويست} + \text{كارى زياده} \\
 \\
 \frac{\text{بههاى زياده}}{\text{سهرمايهى گؤراو}} = \text{نرخ استنمار} = \frac{\text{كارى زياده}}{\text{كارى پئويست}}
 \end{array}$$

تا بری کاری زیاده زیاتر بیت، ریژهی نیستغلالکردن زیاتر دهبیت. کاتیک سهری رژی کارکردن دهکمین دهبیین تا کاتزمیرمکانی کارکردنی پیویست کهمتر بیت یان کاری زیاده زیاتر بیت، پشکی کریکار له بهرهمی کوتایی کهمتر دهبیتمهوه. باسهکه لهسهر بری رههای نم پشکه له بهرهمی کوتایی نییه، بهلکو لهسهر ریژهی پشکی کریکاره به بهراورد به ریژهی پشکی سهرمایهدار. له نهجامدا سهرمایهدار دوو ریگهی همیه بو زیادکردنی کاتزمیری کارکردنی زیاده بو نهو بهشه: یان رژی کارکردن زیاد دهکات، واته له ههشت کاتزمیرمهوه بو ۱۰ کاتزمیر، یان له ههمان کاتزمیری کارکردندا کریکاری زیاتر دادهمزرینیت و له نهجامدا نهگهر لهبهرچاو بگریت تهواوی هیزی کاری جیهان، له ههریهکیک لهم بارودوخاندا، رژی کارکردن که ژمارهی کاتزمیرمکانی کارکردنه چهند هینده به ژمارهی کریکاران، زیاد کراوه. له نهجامدا نهو بهها زیادهیهی که بهم شیویه بهدهست دیت پیی دهوتریت بههای زیادهی رهها. ریگای دووم بو زیادکردنی کاتزمیری زیاده بو سهرمایهدار نهویه که کریکار له کاتیک کهمتردا پیداویستییهکانی خوی بهرهم بهینیت. لهم حالتهدا کوی رژی کارکردن و کوی بههاکه هیچ گورانکارییهکی بهسهردا نههاتوهه، بهلکو کاتزمیرمکانی کارکردنی پیویست کهم بوومتهوه و له نهجامدا بهشی زیادهی کارکردن زیادی کردوه. بههای زیادکراوه که بهم شیویه بهدهست دیت پیی دهوتریت بههای زیادکراوی ریژهی. له قوناغهکاندا و به تایبعت له قوناغی قهیران و چهقبهستوی ناپوریدا، کریکار ناچار دهکمن به همرزانت کارمهی بفرشینت و قناعمتی پیدهکمن به ناستیکی نرمتری ژیان. نههمش دهبیته هوی زیادبونی بههای زیاده که دهچیته گیرفانی وهبهرهینهر. بهلام نهگهر بههای هیزی کار کم نهبیتمهوه، نهوا مارکس تهکنهلوجیا دادهنیته ناوهندی زیادبونی هیزی کاری زیاده. بهو مانایهی که به تهکنهلوژیای پیشکوتوتور و کارایی بهرزتر، خیرایی کارکردن و چری کارکردن زیاد دهکمن و له نهجامدا نهو کاته کم دهکنمهوه که پیویسته بو دووباره بهرهمهینانهوهی خهرجیهکانی ژیانی کریکار بهبی نهوهی کاریگهری لهسهر پیداویستییهکانی ههبیت. واته نهو کریکارهی که چری کارکردنی زیاتره و کارایی بهرزتره ههمان پیداویستییه زیندومکانی تهلفزیون و نوتومیل و هند له ماوهیکی کهمتردا بهرهم دههینیتمهوه و له نهجامدا کاتی کارکردنی پیویست کهم دهبیتمهوه. به پشت بهستن بهم فورموله گشتییه، دهوانیت ناکوکی رژیانه و دریژخابهنی نیوان چینی کریکار و سهرمایهدارمکان دهستنیشان بکهبیت، که به گورانکاری تهکنهلوژی و بیکاری و مانگرتن و ناکوکی خویان دهردهمخن. له کاپیتالدا دوو بابعتی تارادیهک دریژ همیه، یهکیکیان پیی دهوتریت نامیر و پیشهسازی مؤدیرن و نهوی دیکهیان پیی دهوتریت رژی کارکردن، که تییدا به وردی باسی نهو میکانیزمانهی کردوه که بوونه هوی کهمبوونهوهی رژی کارکردن. بوونه که نهگهر رژی کارکردن کم بیتمهوه و تهکنهلوجیا نهگوریت، پشکی سهرمایهدار کم دهبیتمهوه. دهوانن لیرهدا دیاگرامی بههای زیادکراوی ریژهی و رهها ببین:

خالیک که پیویسته لهبهرچاو بگریت نهویه که رهنکه بهرگیک له بهرهم به سهد هیندهی بهرگی پیشوو خوی دهربیریت. بویه له نهجامی نم پرؤسهیهدا رهنکه بههای بهکاربردن زور زیاتر بهرهم بهینریت بهبی نهوهی بههای کوی قهبارهیان بگوردریت. وه نهه شتیکه که بهردهوام بهسهرمان دیت و یهکیک له راستییهکان کهمبوونهوهی بههای کالاکانه. یهک کاتزمیر کاری پیویستی کومه لایمتی یهک کاتزمیر کارکردنه. بهلام بو نمونه نهو کومپیوتهرانهی دهیکرین به تهکنهلوژیای زور نالوزتر و پیشکوتوتور دروستکراون به ههمان نرخ که کومپیوتهری پیشوو کهمتر پیشکوتوتوه. له 5 سالی رابردودا نوینرین مؤدیلی کومپیوتهر نرخ له نیوان 1000 بو 1500 پاوهند بو، نیستا بهرهمی زیاتر بهرهم دههینیت به قهبارهی زیاتر و تهکنهلوژیای پیشکوتوتور. له ههر حالتهکدا پیشنیار دهکهم نم بهشانهی سهرمایه بخوینیتمهوه که باس

له به‌های زیاده و به‌های زیاده‌ی ره‌ها و ریژه‌یی و ریژه‌ی ئیستغلالکردن ده‌کهن. مارکس وک چاره‌سهرکهری کیشه له کاپیتالدا هموو ورده‌کار بیه‌کانی ئهم فورموله به‌هایه‌ی لیکوآلیهوه و شیکاریی کردوه، بو نمونه ئه‌گهر V زیاد بکریت چی روودهدات و ئه‌گهر S زیاد بکریت یان کهم بکریت‌هوه چی روودهدات، که باشتره بخوینریت‌هوه. من ویستم لیره‌دا چه‌مکی مه‌قوله‌که بخمه‌روو.

با لهم بابه‌ته باز بدهم بو بهرگی سنیهمی سهرمایه و به پوله‌کانی دیکه‌دا بچمه پیشه‌وه. له فورموله‌ی پیشوودا باسم له ریژه‌ی ئیستغلالکردن کرد و نووسیم که ریژه‌ی کاری زیاده بوو بهرامبهر به کاری پئویست یان ریژه‌ی سهرمایه‌ی گوراو به سهرمایه‌ی جیگیر. چون ریژه‌ی سوود حیسابی بو ده‌کریت؟

کوی گشتی به‌های زیاده له فورموله‌ی پیشوودا بریتیه له S و کوی ئهو سهرمایه‌ی که سهرمایه‌دار پیی به‌خشیوه بریتیه له C+V. بویه فورموله‌ی ریژه‌ی سوودی سهرمایه ده‌بیته:

$$\frac{\text{ریژهی سودلیوهرگرتن}}{\text{ریژهی سوود}} = \text{پیکهاتهی سهرمایهی ئورگاتیک}$$

$$\frac{\text{بههای زیاده}}{\text{ریژهی سوود}} = \text{سهرمایهی جیگر + سهرمایهی گوراو}$$

$$\frac{S}{C + V} = \text{ریژهی سوود}$$

سهرمایهی گوراو   سهرمایهی جیگر

مارکس دهلئیت سهرمایهدار ناتوانئیت به ئاره زوومهندانه و آخوازانه بههای زیاده زیاد بکات، واته فۆرمی ئهم لئیرینه به زیادکردنی کاتژمیرهکانی کارکردن، له ئهجامدا بهردهوام ناچار دهئیت تهکنهلوژیا بهکاربهئینئیت که زیاتر نامیره مؤدیرنهکان به کریکاری کهمتر دهسورئینئیهوه. بهلام ئهمهش له بهرامبهردا بری C له برگهی ئهم بهشدا زیاد دهکات، له ئهجامدا ریژهی سوود مهیلی کهمبوونهوهی ههیه. جاریکی تر دیمهوه سهر ئهم بابهته، تهنها ویستم پیشهکیهک بئیت بو ئهو باسه.

دهمهوئیت لئیردا ئهم باسه کورت بکهمهوه؛ من فۆرمولهی سوورانهوهی سهرمایهم روون کردهوه، که پاره دهگۆرئیت بو کالاً، وه بینیمان ئالوگۆری هاوتاکان، و رهوتی پارهی یهکهممان بهرزتر بوو له پارهی دووهم، و هۆکارهکانیمان شیکردهوه،

پروژه‌ی فیزیکی بهر هم‌مهندسانه‌سنگاند ، و به‌دواداچوونمان بۆ رووداو مکانی پروژه‌ی کار کرد. وه بینیمان که پروژه‌ی کار له پروژه‌ی فیزیکیه‌که‌یه‌وه ناتوانریت تئیکه‌مین، و ده‌بوو بچینه سهر به‌هاکان، و له سروشتی دووانه‌ی هیزی کار تئیکه‌یشنتین، که چون به‌کار هینانی به‌های زیاتر بهر هم ده‌هینت له‌وه‌ی که بۆ دووباره بهر هم‌مهندسانه‌وه‌ی خوی پیویسته . واته پیشکی کریکار ته‌نیا به‌شیکه له بهر همی کومه‌لایه‌تی، نه‌گس ته‌واوی بهر همی کومه‌لایه‌تی ده‌ر نه‌نجامی کاری کریکار بیت. وه سهر‌چاوه‌ی به‌های زیاده‌مان بهم ریز به‌ندییه و دژایه‌تییه‌کانی مولکه‌کانی هیزی کارمان بینی، پاشان به‌های زیاده‌ی ره‌ها و به‌های زیاده‌ی ریزه‌ییمان لئیکولیه‌وه و له‌وه‌ی رۆژ‌ده‌دا کار و رۆلی ته‌کنه‌لۆژیا‌مان دابه‌ش کرد. له دریزه‌ی باسه‌که‌دا مامه‌له له‌گه‌ل که‌له‌که‌بوونی سهر‌مایه ده‌که‌مین. که‌له‌که‌بوونی سهر‌مایه به‌وه‌ی مانایه‌یه که سهر‌مایه سالانه به به‌راورد به سالانی پیشوو فراوان بووه و مرچی نهم که‌له‌که‌بوونه نه‌ویه که سهر‌مایه چی ده‌کات بهم به‌ها زیادکراوه، S؟ نه‌گس هم‌موو شتیک بخوات، ههمان دیارده و خول دووباره ده‌بیته‌وه. له نه‌جامدا، به پیچه‌وانه‌وه ده‌بیت به‌شیک له‌م به‌ها زیاده‌یه بگه‌ریته‌وه بۆ C و V. واته له خولی داهاتوودا به‌شیک له به‌های زیاده بۆ سهر‌مایه‌ی جیگیر و سهر‌مایه‌ی گۆراو خهرج ده‌کریت و مارکس ده‌لئیت که بۆ نه‌وه‌ی سیسته‌می سهر‌مایه‌داری هاوسه‌نگییه‌کی هه‌بیت، نهم به‌ها زیاده‌یه ده‌بیت له شوینیک ته‌رخان بکریت بۆ نمونه چهنده‌ی ده‌چینه پیشه‌سازیه‌کانی نامیر، چهنده‌ی ده‌چینه پیشه‌سازیه‌کانی به‌کار بهر و چهنده‌ی ده‌چینه پیشه‌سازیه‌کانی دیکورات. وه هه‌روه‌ها باس له ره‌وتی دابه‌زینی ریزه‌ی سوود ده‌که‌مین.

له به‌شی داهاتوودا باس له که‌له‌که‌بوونی سهر‌مایه ده‌که‌مین و به‌دواداچوون بۆ دووباره بهر هم‌مهندسانه‌وه‌ی ساده و بهر هم‌مهندسانه‌وه‌ی بهر‌فراوانی سهر‌مایه ده‌که‌مین. و له‌م ره‌وه‌وه ده‌سنتیکی پروژه‌ی سهر‌تایی که‌له‌که‌کردنی سهر‌مایه داده‌نریت. سهر‌مایه‌داری سیسته‌میکه که ده‌سه‌لاتی چینی کریکاری تئیدا ده‌گوریت بۆ کالاً، به‌لام نه‌وه‌ی پروژه‌ی میژووییه‌ی که کریکار له‌ریگه‌یه‌وه ده‌گوریت بۆ کالاً، ههمان شت نییه له‌گه‌ل سهر‌مایه‌داری. له کومه‌لگایه‌کی تردا کریکار سهر‌تا ده‌گوریت بۆ کالاً، دواتر سهر‌مایه‌داری دروست ده‌بیت. پروژه‌که نه‌وه نییه که سهر‌تا سهر‌مایه‌داری سهر‌ه‌لده‌دات و دواتر کریکار بکاته کالاً، به‌لکو کومه‌لگای پیش سهر‌مایه‌داری ده‌بیت به‌گورانیکدا تئیریت که کریکار تئیدا "نازاد" بیت و ده‌بیت هیزی کاری خوی بفرۆشیت بۆ نه‌وه‌ی بژیوی خوی مسوگه‌ر بکات و نهمی مارکس بانگی کرد پروژه‌که پروژه‌ی که‌له‌که‌بوونی سهر‌تاییه. له‌وه‌ش زیاتر، کاتیک کریکار ده‌بیته‌ کالاً، نه‌وه‌ی نامرانه‌ی ژیان که کریکار پیی ده‌ژی، ده‌بی بکریته کالاً تا بتوانریت وه‌ک حه‌قه‌ست بدریته کریکار، نه‌ک له خاوه‌نداریتی فیودالدا بمینتیه‌وه. له نه‌جامدا هه‌ردوو نهم پوله واته کریکار و نامرازی بهر هم‌مهندسانه‌ی ده‌بته کالاً و له‌بری نه‌وه‌ی له مولکی ناغا به‌کتر بدۆزنه‌وه، له بازاردا به‌کتر ده‌دۆزنه‌وه.

پاشان روو له به‌رگی دووه‌می سهر‌مایه و به‌شی به‌شی بهر هم‌مهندسانه‌ی ده‌که‌مین که باس کرد. بهر هم‌مهندسانه‌ی پیویست و بهر هم‌مهندسانه‌ی نامیر یان بهر هم‌مهندسانه‌ی کالاًی به‌کار بهر و بهر هم‌مهندسانه‌ی نامرانه‌کانی بهر هم‌مهندسانه‌ی. وه نه‌وه‌ی کیشه و دژایه‌تیانه‌ی که سهر‌مایه روو به‌رووی ده‌بیته‌وه و باسی تیوری قهیرانه‌کان و نه‌وه‌ی کیشانه‌ی که سهر‌مایه له‌م ناسته‌دا روو به‌رووی ده‌بیته‌وه. پرسای زیاده بهر هم‌مهندسانه‌ی over production که رۆزا لوکسمبورگ له کتییی "تیوری قهیران" له به‌رگی دووه‌مدا کوتایی پیه‌ینا، هه‌روه‌ها ناهاوسه‌نگی نیوان که‌رتی سهر‌مایه و لینین له به‌رگی سنیهم و ره‌وتی دابه‌زینی ریزه‌ی قازانجی نهم قهیرانه.

لئیرده‌ا وه‌لامی پرسایار و وه‌لام ده‌ده‌ینه‌وه.

* * *

پرسایار: چون له پاروه‌ه گه‌یشتینه سهر‌مایه و به‌چ میکانیزمیک پاره ده‌گوریت بۆ سهر‌مایه؟

وه‌لام: کاتیک پاره ده‌توانریت کریکاریک له بازاردا بدۆزیته‌وه و هیزی کاری خوی بکریت، نه‌وه‌ی میکانیزمیه‌ی که پاره به‌ه‌وه‌یه‌وه ده‌گوریت بۆ سهر‌مایه. تا نه‌وه‌ی کاته‌ی پاره به‌کار وه‌ک کالاً ئالوگور نه‌کریت، سهر‌مایه‌داریمان نییه و پاروش

ناگوریت بۆ سەرمایە. دەکریت گریمانە بکریت کە سەرمایەى بازارگانى بوونى ھەبیت، بەلام سەرمایەى بازارگانى وەک بنەمای کۆمەلگەى سەرمایەدارى سەیر ناکریت، بەلکو لە پەراویزی کۆمەلگەى پێش سەرمایەداریدا بوونى ھەمى، کە دەتوانریت مێکانیزمەکەى روون بکریتەو. بە کرین و فرۆشتن، سەرمایەى بازارگانى خاوەنى بەشیکە لەو بەرھەمە زیادەى کە لە کەرتەکانى تردا بەرھەم دەھێنریت، واتە ھەرزان دەکریت و گران دەفرۆشیت. بەلام لە کۆمەلگای سەرمایەداریدا، ویناکردنى پارە وەک بەھا لە فۆرمیکى ئەبستراکتدا، و دانانى لە دژی کار وەک خولقینەرى بەھا، سەرمایە دروست دەکات. کۆبوونەوى ئەم دوو دیاردەى لە بازاردا ئەوھەمى کە سەرمایەدارى بنیات دەنیت. پێشتر نامازەم بەوھەم کرد کە ئەم یەکتەرینە لە دوو ئاستدا ئەنجام دەدریت، لە بازاردا سەرمایە کار دەکریت و دەیکاتە ھى خۆى و لە ئاستى داھاتوودا لە پرۆسەى کاردا سەرمایە وەک نامرازیکى بەرھەمھێنان کار دەکاتە ھى خۆى. وە لەم ئاستدا سەرمایە کار بەکار دەھێنیت.

فیتیشیزمى کالای، نامۆبوون لە خۆى

لێرەدا بابەتیک روون دەکەمەو کە بەجیم ھێشتوو، واتە فیتیشیزمى کالای. لە کۆمەلگای سەرمایەداریدا کە باسى دەکەین، خەلک لە پشت شتەکانەو خۆیان ھەشارداو. لەم کۆمەلگایەدا مەزگەلە پەيوەندى و ئالوگورى یەکتەدا نابینیت، ئالوگورى بەھاگان، کالاکان، رووبەر و بوونەوى پارە لەگەل شتەکان دەبینیت. ئەگەر کریکاریک ببینیت وەک فرۆشبارى کالایەک دەردەکەوت کە پێى دەوتریت کریکار. وە سەرمایەدار وەک خاوەنى پارە یان خاوەنى کۆمەلگای کالاش دەردەکەوت. باسکى گرنكى مارکس، ئەم ھەلگەرانەوھەمى لە پەيوەندییە کۆمەلگەى پەيوەندییەکاندا. کۆمەلگایەک کە مەزگەلەکان بە نامرازى بەرھەمھێنان کار یان تیدا بکات، پێدەچیت پێچەوانەکەى بێت، وە ئەوھى کالاکان پەيوەندییان لەگەل یەکتەدا ھەبیت و ئیمەش پەيوەندییەکانى بێن! ئیمە بەرپوھەرى جیبەجیکارى کارەکانیانین. دەبیت ھیزی کارمان ببەینە بازار و سەرمایەداریش دەبیت برى پارەکە زیاد بکات. ھىچ مەزگەلە نابینى لە پێگەى مەزگەلە زال بێت بەسەر بارودۆخى خۆى و ژيانى خۆیدا و بریارى بەرھەمھێنانى خۆى بێت. مەزگەلە خەرىكى جیبەجیکردنى لۆژیکى کالاکان. کاتیک و بەرھەمھێنەرىک بەدوای زۆرتەرىن قازانجا دەگەریت، ئەو بەھوى ئەخلاقى کەسییەو نەبە، ئەگەر ئەم کارە نەکات، ئەو لە بازار دەردەچیت. سەرمایەدار دەبیت لۆژیکى سەرمایە جیبەجى بکات. کریکار دەبى لۆژیکى ھیزی کار جیبەجى بکات کە کرەو بە کالای. بازار دیارى دەکات کە مەزگەلەکان چىن و چى نین. ئەم فیتیشیزمە کالایە کە ھەریەکیک لە ئیمە ئەم دیاردەى بە ئەوای دەبینن، ژيانمان دیارى دەکات. ناپرسن تو چیت ھەمى و چیت دەوت یان پلانێ چیبە لە ژياندا، دەپرسن کە تەمەنت شانزە سالە، دەتەوت چى بێت، چۆن نان دەخۆیت؟ دەتەوت خاوەنى کام لەم کالایانە بێت؟ ئایا زانست دەفرۆشیت؟ ئایا کارى جەستەى خۆت دەفرۆشیت؟ ئایا میراتیکت ھەمى و دەتەوت وەک و بەرھەمھێنەر بەکارى بەنیت؟ ئامیرت ھەمى یان دەبیت دەسەلاتەکەت بفرۆشیت؟ وە بە چ پلەیک دەتەوت ھیزی کار مەت بفرۆشیت؟ ئەم کۆمەلگایە بەم برە کالای زەبەلاخە رووبەر وومان دەبیتەو کە بەردەوام گەشە دەکات و نابینى لە کوئیە، وە راستگويانە نازانین لە کوئیە ھاتوون. لە کۆمەلگای پێشوویدا ھەمووان دەیانزانى، بۆ نمونە ھەنگوین لە فلان شوین وەرگیراوە و دەخۆیت. بەلام لە کۆمەلگای سەرمایەداریدا تووشى دیاردەیک دەبیت کە بە ھىچ شتوھیک نازانیت چۆن دیزاین کرەو و کى دروستى کردووە و ئەو کەسەى دروستى کردووە تەنانت نازانیت. وە ئەو نەبە ئەگەر لە کریکارى کورى پەرسیت کە مەزەربۆردەکانى (mother board) کۆمپووتەر دروست دەکات، ئەو بە ئەوای دەزانیت چى روودەدات. ھىچ مەزگەلە کۆنترۆلى ئەو پەرسەى تیدا نەبە کە تیدا دەزى و ئەو پەرسەى کە ژيانى خۆى ھەلەسورینیت. ئەم فیتیشیزمە کالایە یان ئەوھى پێى دەوتریت بپەرسى کالای، بەشیکى دیکەى ئەو کێشەى کە مارکس لە ژیر ناوینشانى "نامۆبوون لە خۆى" دەپروژینیت. لە ھەنگاویکى دیکەدا بەرھەمى کارى کریکار دەگوریت بۆ سەرمایە و تا کریکار زیاتر کار بکات، ئەو سەرمایە بەھیزتر دەبیت، ئەم کریکارە زیاتر کارى قورس دەکات، کارابى کارەکەى زیاد دەکات، خۆندى بەرز دەکاتەو، باشتر کار دەکات، ھەولێ زیاتر دەدات خۆى بەھیز نابیت، بەلکو ئەو دەسەلاتەى کە ئەم کریکارە ملکەچى دەبیت بەھیزتر دەبیت. نابووریەک کە بە باشى کار بکات، نابووریەکە کە سەرمایە بەھیزترى ھەبیت و حکومەتیکى بەھیز بێت کە باوکى ھەمووان دەردەھینیت. بەرێزان کاتیک کریکاران کار ناکەن سەرمایە لاواز دەبیت کە ئەمەش نمونەى مانگرتتە. ئەم دیاردەى کە بەرھەمى کار مەتە، بەلام وەک دیاردەیک لە دەروھى خۆت و پێش خۆت و ھەمیشەبێت سەیرى دەکەیت و داواى کارى لى دەکەیت و داواى بژووى ژيانى لى دەکەیت، تايبەتمەندى کۆمەلگەى سەرمایەدارىیە و ئەو تايبەتمەندى فیتیشیزمى کالای، ئەو نامۆبە نیشان دەدات کە ھەموو سیستەمەکە لەسەرى دامەزراوە. ئۆبژەکان بوونەتە سەرمەکى و پەيوەندییە مەزگەلەکان

لاومكين. وه ليرهدا نهگهر بگهر تينموه بو نهو باسه رمخنه گرانه و نهريني و پراكتيكييهي كومونيزم، نهوه ريگ نهو دوخهيه كه كومونيزم دهبي بتوانيت لهناوي ببات و بيكاتنه سفر. وه ههموو پرسهكه دهگهر يتموه بو خاونداري تي هاوبهش، سهرومري مروقهكان بهسهر پرسهسي كار و پلانهكاني ناو كوملگادا: "له ههر يهكهيان به بي تي تواناي خوي و بو ههر يهكهيان به بي پيوستى خوي" ناماز هيه بو نههيشتنى نهو ناموبون و نكوليكردن و نههيشتنى فيتيشيزم: كالا و نكوليكر دنه له بالادستى شت و كالا بهسهر زياني مروقا. وه كه مروقا دهتوانيت بريار بدات چي بهرهم بهنيت و چي بهكار بهنيت و كهى نهو كارانه نهنجام بدات.

موديل و بهرنامهى نابوورى بو سوسايليزم يان ستراتيژي؟

پرسيار: نايا بهرهمهيناني هاوكارى و بهكار بردنى هاوكارى ريگايهكه بو بهرهنكار بوونموه ئيستغلاكردى سهرمايهدارى؟

وهلام: شيواز و فورمى جياوازي بهرهمهينان، يان نهو راستيهي كه بو نمونه فورمى خاونداري تي بهكومل له نامرازمكاني بهرهمهينان رمنگه هاوكارى بيت، يهكيكه له پرسهكان و نكوليكردن و گورانكارى بنهرتى نهو پهيوهندييه بنهرتويه له كوملگايهكي سهرمايهداريدا پرسىكي تر. نهگهر پهيوهندي كاري بهكروى وهك خوي بهجنيهلئت، سهرمايهدارى هيچ كيشهيهكي نييه له خوگونجانن تمنانت لهگهل فورمى هاوكاريشدا. ههر لهبر نههشه نيمه دلينين بارگراني رمخنهيه نهريني كومونيزم، واته خبات بو گوريني بناغهي بنهرتى سهرمايهدارى و خبات بو هملوهشاندهوهى سيستمى كاري بهكروى و خاونداري تي تايبهتى نامرازمكاني بهرهمهينان، ناوهندي قورساىي كومونيزمه. لهو هملومهرجهدا كه پهيوهندي سهرمايهدارى زال، قورساىي جنيهجيكردى ههر جوهره پلان و موديليك دمخريته دهستى سهرمايه. نهگهر پلانن بو نابوورى ههيه، بهلام دهسهلاتى جنيهجيكردن نييه بو جنيهجيكردى، نهوا پلانهكهت له راستيدا هاوتهر به لهگهل پهيوهنديهكاني سهرمايه و سهرمايهداريدا. نهگهر نيوه له شوينيكدا كاري بهكرويتان هملوهشاندهوه و خاونداري تي هاوبهشتان له شيوهه ههرموزيدا دامهزراند، نهوا هملوهشاندهوهى كاري بهكروى پرسهيهكي ههميشهيه كومونيزمه و تعنيا يهك جار نييه. نهو شتهى له يهكيتى سوقيهت روويدا نزيكهه ههمان شت بو، بهراى نهوان له پلهه يهكهدا به دامهزراندى ههرموزهى بهرهمهينان يان تمنانت له سهردهمى كومونيزمى جهنگدا نابووريهيكي كومونيستيان دامهزراند، بهلام دواتر دهسهلاتيكي گمهرتريان بهناوى حكومهتموه جيگهه خاونداري تي تايبهتى سهرمايهه گرتموه، نههش كاري نيمهيه، ويستان بيسهلمينين كه كومونيزم نييه. بهههر حال دهمويت بلنم خبات بو هملوهشاندهوهى كاري كروى و شورش لهم رووه، تا نهو كاتهى كومونيزم له گوشهيهكي جيهاندا دهسهلات بگريته دهست سهرمايهدارى بهردوام بنيات دهنريتموه، شتيكي ههميشهيه. وه دهبيت نكولى له بهردوامى كاري بهكروى بهردوام بيت تا نهو كاتهى بناغهكاني نويكردنهوهى سهرمايهدارى به تهواوى لهناو دهچن. بهردوام شورشكردن و نهك جار يك شورش كردن له دوخى ئيستا، كومونيزمه. كومونيزم واته شورشى بهردوام بو نهوهى سهرمايهدارى به تهواوى هملوبهشنيتموه. نههه تايبهتمهندي نهريني بزوتنهوهى كومونيستيه. بهلام بارى سهلمانن لهسهر شانى نهو كوملگايهيه كه شورشى كردوه و خاونداري تي تايبهتى هملوهشاندهوه. وه نهك به پيچهوانموه، واته يهكجارهكي و بو ههميشه پهيوهنديهك دابمهزرينن و ناوى بنين خاونداري تي هاوبهش و نهوه تهواو. چونكه سهرمايهدارى له خوليكى تردا و لهريگهه دامهزراوهگلهيكهوه كه كس بيرى ليناكاتموه لنت دهبات. بو نمونه خاونداري تي بو شوراكان جندههنيئت، له شوراكاندا ههموو كهسيك مافى قسهكردن و نهوه ههيه كههلبژرنت و هلبژار بيزرديت، نهوان بزوتنهويهكي نهمرىكي دژى بزوتنهوهى سوقيهت دهستپيدهكهن، كه به كردوه دهبيت نهوهندي برياره راستهقينهكان، خاونداري تي به ناو له ناو دهمينتموه ناوى شوراكه، و هيزيكي ديكه نابوورى و بازرگاني دهرمكى ريكدمخات. له نهنجامدا موديلكردن دهبيت شتيكي ههميشهيه بو تو. شورشگري نهو پهيوهنديانه و بزوتنهوهى نكولى و نهرينتان، كه گهرنتى نهوه دهكات كه نهو پهيوهندييه سهرمايهداريانه بنيات نهنريتموه. له نهنجامدا من هيچ فورمولهيهكي ئيسباتيم نييه كه بلنم به ديارىكردى پيكهاتهيهكي ديارىكراوى ياساى مولك و نابوورى، سهرمايه و سيستمى كاري كرى پي لهناو دهبهم. به برواى من نهو جوهره هملويسته نهناسين و به كه سهرىكردى سهرمايهداريه. نهو شيوازهى بهرهمهينان توانويهتى پيش و دواى خوي له پيكهاته نالوزمكندا خوي بياريزيت. يهكيتى سوقيهت نمونهيهكه. وه ئيفلاسبونى نهو جوهره له جنيهجيكردى موديلهكانمان بينيوه، بو نمونه ئهلبانيا كه پهيوهنديهكاني لهگهل جيهانى دهرموه چراند و سيستمى كويلايهتى دهستپيكرد. من كيشهيهكم لهگهل موديلكرندا ههيه كه پيشيلكردى

بنه‌مای بنه‌رتی مارکسیزمه. بریار بوو کۆمونیزم شورشیک بیت دژی دۆخی ئیستا وهک خۆی، نه‌گهر دۆخی ئیستا سهرمایهداری بیت، ده‌بیت شورشیک له دژی بکه‌یت، له نه‌جامدا بابه‌تی نه‌وه‌ی که کام مۆدیلی نابووری سۆسیالیستییه پان سهرمایهداری، پرسیکی پراکتیکیه، نه‌ک تیوری. ههر مۆدیلنیک هه‌له‌به‌ژیریت، پیویسته هه‌ولده‌یت بیهیلنیه‌سه سۆسیالیستی و به‌ده‌وام ریگری بکه‌یت له ده‌ستدریژی سهرمایهداری له پیکهاته نابوورییه‌دا بو فراوانکردنی په‌یوه‌ندی کالاً. به‌رای من نه‌وه‌ی به‌راستی مۆدیله نه‌وه‌یه له ههر مۆفیکه‌وه به‌پیی به‌هه‌ری خۆی و بو ههرکه‌سێک به‌پیی پیویسته‌یکانی. نه‌گهر کریکار له ههر پیکهاته‌یه‌کی نابووریدا هه‌ستی به‌وه کرد که ده‌سه‌لاته‌که‌ی زیاتر له پیویست به‌کارده‌هینریت و توانای نه‌وه‌ی نییه نه‌وه‌ی پیویستی خۆی له کۆمه‌لگا وه‌ریگریت، نه‌وا پیویسته له‌وه تییگات که بناغه‌ی سیسته‌می سهرمایهداری له شۆینی خۆیدا وه‌ستاوه پان که خۆی بنیاتناوه‌ته‌وه. له روانگه‌ی منه‌وه و له روانگه‌ی مارکسیزمه‌وه مۆدیل و فۆرموله‌که نه‌وه‌یه مۆف کۆنترۆلی پرۆسه‌ی کارکردنی هه‌بیت و ده‌توانیت نه‌وه‌ی چه‌زی لێیه بیکات، قسه به‌ناویانگه‌که‌ی مارکس که ده‌لێت من به‌یانان کار ده‌کهم و عه‌سران نیگارده‌کشتم و نیوان گۆی له موسیقا پان ماسی ده‌گرم. وه نه‌گهر نه‌م نامۆبونه‌ی مۆفکه‌کان درێژه‌ی به‌ژیانی خۆی داوه، له‌ژیر ههر پیکهاته‌یه‌کی یاسایی و نابووریدا، ته‌نانه‌ت ته‌عوانی پان سۆسیالیستیش، هینستا ده‌توانین شۆینپیی شۆینه‌واری به‌رده‌وامی ژیان و نوپۆبونه‌وه‌ی ژیا‌نی سهرمایهداری بگه‌رین. نه‌مانه‌ن که هه‌موو مۆدیلنیک تا‌قی ده‌که‌نه‌وه.

وا دیاره نه‌وانه‌ی ته‌رکیز له‌سه‌ر مۆدیله‌که ده‌که‌ن، سهرمایه و ده‌سه‌لاتی سهرمایه و ته‌کنیکه زۆر ئالۆزکه‌نی نه‌م سیسته‌مه به‌که‌م ده‌زانن. نه‌م سیسته‌مه کاری هیناومه‌ ماله‌کان، خاوه‌نکاره‌که‌ی لێ لابرده‌وه، خه‌لکی به‌شیوازی جۆراوجۆر قه‌رزاری بانکه‌کان کردوه. به‌م شیویه کریکار خۆی درێژی رۆژی کارکردنی خۆی زیاد ده‌کات به‌پیی نه‌وه‌ی درک به‌وه بیکات که چه‌نده کار بو نه‌م رۆژه‌ی کار پیویسته. له ههر حاله‌تیکدا مه‌به‌ستم نه‌وه‌یه که نابیت سهرمایه به‌که‌م سه‌یر بکریت. پیویسته رۆچی نه‌وه‌ی هه‌موو روه‌یه‌که‌وه بناسریت. وه مه‌رجه‌که‌ی نه‌وه‌یه که گه‌رنگی به‌فۆرموله‌ی گشتی سهرمایه بدریت، نایا نیه به‌شیک بین له پرۆسه‌ی کار و نامرازکه‌نی به‌هه‌مه‌یه‌ن هی نه‌وانی ترن، پان به‌شداری به‌هه‌مه‌یه‌نی کۆمه‌لایه‌تی ده‌که‌ین و دروست ده‌که‌ین. نه‌مانه‌ن پیوه‌رکه‌کان. ده‌بیت دواتر به‌رده‌وام فۆرم و مۆدیله‌کان بگۆریت بو نه‌وه‌ی بتوانیت به‌و شیویه بیت.

پرسیار: نایا نه‌مه‌مانای نه‌وه‌یه که نیه هه‌چ فۆرم و مۆدیلنیک پێشکه‌ش ناکه‌ین؟

وه‌لام: مه‌به‌ستم نه‌وه‌ نییه خۆمان گیل بکه‌ین و شورشیک ده‌ست پێ بکه‌ین، نارگومینتی من نه‌وه‌یه نه‌گهر فۆرمیک بو ده‌ستکۆتاکردنی سهرمایه بکه‌ینه‌روو، پیویسته بزانین بو کام بواری و له چ کاتدا. بو نمونه له سهرنه‌ای کۆمه‌لگه‌یه‌کی سۆسیالیستیدا، رهنگه‌ ده‌رمان و په‌روه‌ده و گه‌شتکردن له بواری به‌هه‌مه‌یه‌نی کالادا لایه‌مین و مۆدیلنیک بو نه‌وه‌ دا‌بین بکه‌ین. به‌لام مۆدیلنیک گشتی بو یه‌کجاره‌کی سهرمایه ناراسته‌قینه‌یه، چونکه بریاره مۆدیله‌که بو سالی ۲۰۰۰ بیت و له‌گه‌ل ئاستی ستاندارده‌کانی ئیستادا بیت، که دوا‌ی دوو سال له‌را ده‌به‌ده‌ر سهرنه‌ای ده‌رده‌که‌و‌یت. له نه‌جامدا بئ سووده. ده‌بی پیناسه‌تان کردبیت که نه‌وه شورشه‌ی که من له‌م پرۆسه دیاریکراوه‌دا له‌م بواریانه و نه‌وه بواریانه نه‌جامی ده‌دم، ده‌بیت هۆی لێسه‌نده‌وه‌ی ده‌ست کۆتا ده‌کهم. پێم وایه به‌دله‌یه‌یه‌وه پیویسته باس له‌م بابه‌ته بکه‌ین. من خۆم له‌گه‌ل نه‌وه‌م که پرۆسه‌ی به‌هه‌مه‌یه‌ن له ده‌ستی سهرمایه ده‌ریه‌نریت. وه پیویسته پیدایه‌تییه‌کانی خه‌لک له ده‌روه‌ی پرۆسه‌ی به‌ده‌سته‌یه‌نی کرئ و سوورانه‌وه‌ی به‌هاکان به‌دی به‌ینریت. بو نمونه نه‌گهر گواسته‌وه‌ی بیهرامبه‌ر رابگه‌یه‌نیت و ۱۵٪ ی به‌هه‌می کۆمه‌لگا بو گواسته‌وه‌ی بیهرامبه‌ر خه‌رج بکریت، نه‌وا سهرمایه نه‌م بواری ده‌ده‌هینریت، چونکه ده‌زانیت هه‌چ قازانج و پارمیه‌کی تیدا نییه. کرین و فۆرشتن له بواری گواسته‌وه‌دا به‌م شیویه ناتوانریت. ده‌کریت گواسته‌وه‌ به‌خۆرای بکریت، له ولاتانی سکاندیناقیا له سهرده‌میکدا پاسکیل نه‌م رۆله‌ی هه‌بوو، خه‌لک به‌پاسکیله‌وه‌ ده‌چونه‌ سهر کار و ده‌گه‌رانه‌وه‌ که هه‌بوون و گشتی بوون.

ئەو ھېلىمى كە من پەيرەمى لىدەكەم و بىرى لىدەكەمەمە ئەمەيە كە پىرۆسەي ئابوورى كۆمەلەيتى لە سوورائەمەي سەرمايە لايىھەين و ئازادىيان بناسىنەين لەمەرى ئەمەي بۇ نەمۇنە بە نىشتەمانىكىردنى خاوەندارىتتى. واتە ژيانى خەلك لە دەست و بالى سەرمايە و سوورائەمەي سەرمايە دەرهينەيت. ئەگەر ئىمە دەرمەن و پەروەردە و خۇراک و خانووبەرە و گواستەمەي بەخۇرايى رابگەيەين، ئەمە ئەم كەرتانە لە سەرمايە بىيەش كراون. ئەمە دژايەتەيەي كە پەروەردەن ئەمەيە كە بەروالەت ھەمەمە كەسەي بەكارى دەھينەيت و ھەربۆيە ئەمە كىشەيەي پىمان دەلەين ئەمەيە كە ئەمە ئابوورىيە لەگەل ئەمە دۆخەدا گەشە ناكات. ئەمە ھىلەكارىيەي كە لە مەشكەمەيە ئەمەيە كە مەروقىكى بەختەمە بەرھەمدارترەين ھىزە بۇ كۆمەلەگا. وە من پىمە وايە ئەگەر مەروقىيەتەي خۇيان بەدەيتەمە بە خەلك، لەوانەيە شۇرشەيەي پىشەسازى لەمە و لاتەدا روودات. پىويستە پىكەمە درىزە بەمە باسە بەمەين، بەلامە پرسىارەكە ئەمەيە ئايا پىويستە مۆدەلەيەكەمە ھەبەيت يان سترائىزەيەكە؟ ئىمە لە بەرى مۆدەلەيەن دەھەيت سترائىزەيەكە ھەبەيت، سترائىجە مەنەش ئەمەيە كە كايەي بەرھەمەينان و بەكاربەردن لە دەستەي سەرمايە لايىھەمە و جىيە بەيەلمە بۇ بەريارى گەشتى.

پرسىار: زىاتەر دەربارەي كارى بەھا زىادكراو و كارى نايەرھەمدار و كەرتەي خەمەتگوزارى روون بەكەرەمە.

وہلام: لەمە ھالەتەدا ھەمە دەكەم سەرنەجتان بۇ كەتەيەي تىورى بەھاى زىادە رابكەشەمە كە ماركس بە وردى روونى كەردۆتەمە. مەن خۇمە و تارىكى ماركسە لە كەتەيەي بەرەمە سۆسەيلىزەمە ژمارە ۲ وەرگىراو و پىشەكەيەكەمە بۇ نووسىو، كە پىشەنەين دەكەم بەدەستەي بەيەن و بىخوئەنەمە. سەبارەت بە خەمەتگوزارىيەكە دەيە بۇلەين خەمەتگوزارى بەرھەمەينان مەدەيە، سەربارى ئەمەش خەمەتگوزارىيەمە ھەيە. بۇ ماركس سەنورى ئىوان ئابوورى و سەياسەت، سەنورى ئىوان ئابوورى و ئايدۆلۆژيا جىا دەكرىتەمە. دەپرسەن پۆلەيس كرىكارە يان نا؟ يان ئەگەر پۆلەيسەكە مەوچەي وەرگرت، ئەمە كرىكارە. ماركس دەلەيت ئەگەر كەسەيەكە لە كايەي بەرھەمەيناندا ھەقەدەست و مەوچە وەرگرت، كرىكارە، مەوچەخۇر كايەي ئايدۆلۆژياي كرىكارە نەيە. مەوچە وەرگرت، كايەي سەياسەتەي كرىكارە نەيە، پىويستە ھەمەمە كەسەيەكە مەوچە وەرگرت، بەلامە ھەمەمە كەسەيەكە كرىكارە نەيە. پىويستە بەزانەين ماركس چۆن كايەي بەرھەمەينانەي لە ئابوورىدا پىناسە كەردەمە. بۇ ماركس لە رووى كارى بەرھەمدار و كارى نايەرھەمدارەمە، خەمەتگوزارىيەكە دەتوانەن كارىيە بەرھەمدار بەن يان نا. پەيوستە بەمەي كە ئايا ئەمە خەمەتگوزارىيە بەشەيەكە لە پەروەسەي بەرھەمەينان يان خەمەتگوزارىيەكە كە بۆرژوازي بۇ فرۆشتەي رەگەزەكەي پىشەكەشەي دەكەت. وەك خەمەتگوزارى بانكى كە بەشەيەكە نەين لە پەروەسەي بەرھەمەينان، بەلكە تايەتەمەندەيەكە كۆمەلەگەي ئىستان. بەلامە خەمەتگوزارىيەكەي وەك گواستەمەي كەلوپەل بەشەيەكە لە پەروەسەي بەرھەمەينان چۆنكە بۇ نەمۇنە ئەمە كەسانەي بۇ وەرگرتەي ئۆتۆمبەيل ناچەنە كارگەي ھىوئەدا لە كۆريەي باشوور، دەھەيت بەگوارزىنەمە بۇ شوئەين و ولاتانەي دىكە و بەر دەست بەكرەين. وە ئەمە گواستەمەيە پىويستەي بە كار ھەيە، و لە ئەنجامەدا كارىگەرى لەسەر نەرخى ئۆتۆمبەيلەكە ھەيە لە نەمۇنەكەماندا. ماركس ئەمە خەمەتگوزارىيەنە ناودەبەت كە بەرھەمەي ناماددى بەھا زىاد دەكەن، بەرھەمەي نەفەيەكەي. بۇ ئەمە قەرزە خەمەتگوزارى دەتوانەيت كارى بەرھەمدار بەيت و دەتوانەيت كارى نايەرھەمدار بەيت، تەنەنەت بەرھەمەينان لە شوئەنەكە دەتوانەيت نايەرھەمدار بەيت، كە بىگەمەن لە زۆرەيەي ھالەتەكەندا بەرھەمدارە. بۇ نەمۇنە كەسەيەكە دەرگا و دىوارى پادگان پاكەدەكەتەمە، ھەرچەندە مەوچە وەرگرت، بەلامە كرىكارەي پەروەسەي نەيە و كارى بەرھەمدار نەكرەيت، چۆنكە بىنەيەكە و دىارەيەكە دەپارىزەيت كە لە كايەي ئابوورىدا نەيە و بەرھەمەينان. بىگەمەن ئەمە دەھەينەين بۇچوونە مەن، ئەگەر زىاتەر گەنگەي بە ماركس بەھەين، پىويستە دابەشەين و گەفتوگۇ بەكەين. سەرنەجەي مەن ئەمەيە كە ماركس مەوچەخۇرى كايەي ئابوورى بە كرىكارەي دەزانەيت، نەكە مەوچەخۇرى كايەي سەياسەي، يان مەوچەخۇرى كايەي ئايدۆلۆژيا. لىرەدا دەمەوئەيت روونى بەكەمەمە كە نەبەيت كارى فەيكرى لەگەل كارى ئايدۆلۆژيا تەكەل بەكرەيت. بۇ نەمۇنە كارى مامۇستا بەشەيەكە لە پەروەسەي دروستكەردن و رەھتەنەيەي كارامەيەكەن، بەلامە قەشەيەكە كە باسە مەسەيەكە دەكەت، گەنگە نەيە چى بەكات و مەوچە وەرگرت، لە كايەي ئابوورىدا نەيە. ئەگەر كەمەي مامۇستا وانە و تەنەمە بە زانەست و تەكەنەلۇجيا بەيت و ئەمە مەوچە وەرگرت، وە بۇ ئەمە كارە لە قوتابخانەي ئەھلەي، پارە و كرىيەي خوئەندەن وەرگەرن و قازانچ دەكەن.

پرسىار: ئايا سەرمايەي نايەرھەم دەتوانەيت سەرچاوەي قازانچ بەيت؟

وہ لَام: سرمایہ بہ سرمایہ نابر ہمیشہ وہ قازانج بہ دست دہینیت. ئو سوودہی کہ سرمایہ نابر ہم بہ دست دہینیت ئوہیہ کہ بُو نمونہ سرمایہ بہ ہمدار کاری ریکلامکردن بہ سرمایہ کی نابر ہم دہسپرنیت بُو ئوہی ریکلام بُو کالاکانی بکات. کاری ریکلام ہیچ شتیک بُو بہای زیادہ زیاد ناکات، بہ لَام بہ ہاوکاری نا بہ لکو لہ میکانیزی بازاردا، سرمایہ بہ ہمدار ہشتیک لہ بہای زیادہ بہ دست ہاتو دہدات بہ سرمایہ نابر ہمدار. سرمایہ نابر ہم ہیندہی سرمایہ بہ ہمدار بُو سرمایہ داری گرنگہ. لہ ئنجامدا کریکاری سرمایہ بی بہ ہم ہشتیک لہ پرولیتاریا، ہرچندہ ہمداری لہ بہ ہمداندا ناکات. چونکہ بہشتیک لہ نہرکی نابوری سرمایہ کہ جیاکراوتہوہ، ہشتا لہ کایہی نابوریدایہ، بہ لَام بہ ہمدار نیہ. خزمہتگوزاری ئم کہرتانہ خزمہتگوزاری نابوریبہ بُو سرمایہ و ئوہی کارمہی کریکار لہم کہرتانہدا راستہوخو نابوری نیہ، ئو راستیہ ناگورنیت کہ کارمہی لہو دابہشکردنہدایہ کہ سرمایہ پیوستی بہ ئنجامدانی ہہیہ. سرمایہ بازرگانی نمونہی سرمایہ نابر ہمدارہ، قازانجی خوی بہ دست دہینیت بہی گونیدانہ ئوہی کہ بہ ہمدار بیت یان نا. بہر تیزان ئم باسہ لہسہ سرمایہ بہ ہمدار و سرمایہ نابر ہمدار بہشتیک گرنگی سرمایہ و مارکسیش دلنیت پیوستہ کریکاری ئم بہشہی سرمایہ و ہک کریکاری بناسریت. وہ ئمہش بہ تاییہی لہ قوناغہکانی قہیراندا ررونہ. لہ ماوہی قہیرانہکاندا سرمایہ لہ کہرتی بہ ہم ناہینیت، بہ لکو کہرتی خزمہتگوزاری کہمدہکاتہوہ بہ مہبہستی کہمکردنہوہ تیچوون و لہ ئنجامدا کریکاری کہرتی خزمہتگوزاری یان سرمایہ نابر ہم بہکم کہس دہبن کہ بیکار دہبن. وہ گرینگی ئم باسہ لہوہدایہ کہ کریکاری کریکارہ و دمتوانیت بہرگریبان لی بکہیت. کریکار دمتوانیت لہ لقتکدا بیت کہ بہ ہمدار نہبیت، بہ لَام تا ئو لہ نابوریبہ، ئو کریکارہ پرولیتاریاہ. بہ لَام ئم لہ بیتیہ سیاسی، کہسی بہر امبہر کہ لہوئی کار دہکات، سیاسیتمہداریکہ رقی لہ سیاسیتمہ. لیرہدا با یک قسہی تریش بلنم، رہنگہ لایہنکی دیاریکراو کہستیک بہکری بگریٹ بُو پاککردنہوہی توفیسہکہی، ئمہ جیاوازہ، بہ لَام پولیس، سوپا یان بُو نمونہ سپیکتریمی قہشہ یان ئوہی پارہ و ہردہگرن بُو بہرہ پیشبردنی نایدوٹوژای دہسہلات پؤلہکان، یان بلاوکہرہوہکانی ئم جوری کارمہ کریکار نیہ. کہستیک کہ کار دہکات، بُو نمونہ کتیبی پیروز چاپ دہکات و دہیفرؤشیت، جیاوازہ لہ کہستیک کہ کتیبی کتیبی پیروز دہنووسیت یان بانگہشہی بُو دہکات. بہ لَام دیواریکی چینی لہ نیوان بہ ہمدار و نابر ہمدان نیہ و پیوستہ ہرہیکہیان بہ تاییہی ہلسہنگاندنیان بُو بکریٹ. بہ لَام تا ئو رادہیہی بتوانیت ہیٹیک لہ دژی دروشمی بہکریزی کریکاران لہگہل پولیسہکان بکشینیت چونکہ ئم دوہ ہمہیان موچہیان ہہیہ یان ہزارن، باشہ. لہ ہر حالہتیکدا مارکس لہ "تیزی بہای زیادہ" دا باسی ئم پرسانہی کردوہ.

پرسیار: بُوچوونی تو چیہ سہارہت بہو شوینانہی کہ ناتوانریت پرؤسہی کریں و فرؤشتنی کار باس بکریٹ، و پہوہندی سرمایہداریش ئیدارہیان ناکات، و ہک ہندیک ناوچہی دور لہ جیہان؟

وہ لَام: ئم بابہتہ لہ دوو ئاستدا دوروژینریت، یان و ہک سوپای یہدہگ لہ ہندئ ناوچہی جیہان یان ولاتیک، بُو نمونہ لہ گوندہ دورہکان. لہ ہر حالہتیکدا کہسانیک ہن کہ لہ کاتی ئاوہدانیدا سرمایہ و ہردہگرن، یان ئو دؤخہی کہ لہ دنیای ئیستادا دہیبین، بہ تاییہت لہ ناوچہ جہنگاویہکاندا. لہ ہر حالہتیکدا ناتوانین و ہک کومہلگایہک باسی ئمانہ بکہین، چونکہ ئم لہ بوار ی بہ ہمدانانی سرمایہ بچیتہ دہرہوہ، کہ لہ ہموو شوینیک ہلکہوتوہ. نمونہیک لہ کوردستان عیراقہ، کہ پیدہچیت لہ ژیر چاودیزی نمتوہ بہکرتوہکاندا لہ نیوان کومہلگا و ئوردوگادا ہلؤاسرانیٹ، بہر ہم و کملہکہبونی سرمایہی گہورہ نیہ، وہ و بہر ہینانیش نیہ.

پرسیار: جیاوازی نیوان سامان و بہا چیہ؟

وہ لَام: پیوستہ جیاوازی لہ نیوان سامان و بہادا ہبیت. ئمہ لہ ژیاندا ہندیک دیار دہمان ہہیہ و ہک سامان، کہ کومہلگہی سرمایہداری بہہایہکی لہسہری دانہناوہ و سرمایہداری ہیچ کونترؤلکی بہسہریاندا نیہ و لہ دہرہوہی دؤمہینی سرمایہداری بہر ہم دہینرین و بہکار دہینرین. ئو شتومہکی کہ نایہت بُو بازار لہم جوریہ. بُو نمونہ لہ مالوہ

پۆلیۆر بۆ خۆت دروست دەکەیت، راستە پۆلیۆر بەشیکە لە سامانەکت، بەلام لە کۆمەڵە بەهاکاندا نییە کە بۆ حیسابکردنی نرخ و ئالوگۆری کالاکان بەکار دەهێنریت. یان ئەوانەى مریشک لە مالهکانیاندا بەخێو دەکەن و هێلکەکان دەخۆن، ئەو هێلکە راستەقینەن و بەشیک لە سامانی خێزانەکە، بەلام بەشیک نین لەو بەهایەى کە کۆمەڵگای سەرمايەدارى کۆنترۆلى دەکات. ئیمە باسی سەرمايەدارى و ئەو کالایانە دەکەین کە لە بواری سەرمايەداریدا بەرھەم دەهێنرین. مارکس دەلالت زۆر خزمەتگۆزارى ھەبە کە دەتوانریت بە پارە بگۆردریتەو، بەلام بە سەرمايە نا. بۆ نمونە کاتیک داوا لە کەسێک دەکەیت و انەى پیاوت پێدات، بۆ نمونە لەوانەى ۱۵ پاوند لە کاتز مێرێکدا وەر بگریت، لەم روومووە تو سەرمايەدار نیت، نە کارى پێویست و نە کارى زیادە ماندار نییە. ھەرچەندە ئەمە کڕین و فرۆشتنە، بەلام لە دەروەى بازنەى بەرھەمەپێنانى سەرمايەدارى نیە. ئەک لە دەروەى کۆمەڵگەى سەرمايەدارى، بەلکو لە دەروەى بەرھەمەپێنانى سەرمايەدارى. کۆمەڵگای سەرمايەدارى مەقولەى ھەیکى فراوانترە لە بەرھەمەپێنانى سەرمايەدارى. ھەموو ئەم کارلێکە ناوماڵانە، وەک کارى ژنان لە مالد، کە بەھای بەکاربردن دروست دەکات و سامان دروست دەکات، نمونەى ھەیکى دیارە. بەلام ئەم جۆرە کارە لە بواری بەرھەمەپێنانى بەھادا نییە. بەشیکى زۆر گەورە لە سامانى کۆمەڵگا لەلایەن کەسانى دەروەى کایەى کاریگەرى بەرھەمەپێنانى سەرمايەدارى دروست دەکریت، وەک بۆیاخکردنى مالى خۆت، ئەمەش سامانى کۆمەڵگا زیاد دەکات، بەلام سەرمايەدارى بەرھەمە نەھیناوە، لە حیسابکردنیدا بە پێویست نازانریت بەھا و نرخەکان، کارى کۆمەڵگەى ھەمە و ھتد. سەرمايەدارى شیوازی بالادەستى بەرھەمەپێنانە، کە ھزار و یەک شتى دیکە لە لای خۆیەوھە.

ئەو بابەتەى کە بەجێھێلدا ئەو بوو کە چ ھۆکارێک دەبیتە ھۆى بەرزبونوھەى بەھای ھیزی کار وەک کالاکانى تر و لە کەمترین ئاستدا بەمینیتەوھە کە کۆمەڵگا پێى رازى نیت. ئیمە باسی سوپای یەدەگمان نەکرد، کە ھیوادارم لە کۆبوونوھەکانى داھاتوودا پێى بگەین. سەبارەت بە کەمپى ھاوینەى کۆمەڵگەى مارکس، تکایە رای خۆتان بدەن بۆ ئەوھى ئەگەر کردارى بوو بتوانین جێبەجێ بکەین...

بنەماى ئەم بابەتە زارەکییە. ئەمە بابەتێکە لەلایەن ئیرەج فەرزادوھە لە شریتى کۆبوونوھەى ئەنجومەنى مارکسەوھ نووسراوھ.

سەرنج بدەن کە ئەم نووسینە ھەرگیز لەلایەن خودى حیکمەتەوھ پێداچوونوھەى بۆ نەکراوھ و دەستکاری نەکراوھ بۆ بلاوکردنەوھ و بە تايبەت بلاوکردنەوھى نووسراوھ.

ئەم دەقە لە راستیدا نامیلکەى ھەیکى پۆلیکە و راستە کە نابیت وەک ناماز ھەیک بەکاربھینریت.

بۆ لیکۆلینەوھى ئەم بابەتە زانستى و وردانە، وەک وتاربیژ چەندین جار داواى کردوھ، نامازە بە کنتیى سەرمايەى مارکس بکە. یان بۆ نامیلکەى دووھى ئەفسانەى بۆرژوازی نەتەوھى و پێشکەوتنخواز.

دووبارە خویندەوھى سەرمايەى مارکس - وتار لە ئەنجومەنى مارکسى لەندەن - شوباتى ۲۰۰۱

وھلامى چەند پرسىاریک

دەقەکە لە شریتەکە وەرگیراوھ

حیکمەت: ئیمە راستەوھ بەرگى یەکەم دەخویننەوھ...

- ناتوانین پرسىار بکەین؟

حیکمت: ببوره راست دهکعبت. پرسیاریک دهربارهی بهشی پیتشوو. تو دهلتی، پرسیارهکعت دووباره دهکعبهوه.

- لیرهدا له نایدولوزیای نلمانیدا پیناسیهک ههیه سهبارعت به ماتریالیزم له زانستدا...

حیکمت: مارکس مشتومر لهگهل فویهرباخ دهکات، له بنهرندا، لهگهل ماتریالیزمی پیتش خوی. فیورباخ نمونهیهکی باشی ماتریالیزمه، که بیگومان ههمووی لهسهر نهو راستیهیه که مارکس دهلتیت به بروای فویهرباخ جیهانی ماتریالیزم جیهانی ماتریالیزمه و عهقی مروفت رهنگدانهوهی نهو جیهانهیه. نهگهر جیهان بهر ههمیکی پراکتیکی بیت، نهوندهی بهر ههمی جیهان و سروشت و بارودوخی ماددی دهرهکیبه، بهر ههمی پراکتیکی مروفت و کوی ماتریالیزم بو مارکس مهقولیهکی بنهرهتی ههیه "هیزی زیندووی مروفت سوودبهخشه". له بارودوخهکانیدا". مارکس دهلتیت نهو وینانهی لیرهدا دهیبین سئ سهده سال لهمهوبهر شتیکی تر بوون. نهو واقیعه بابهنیتی دهرهکیبه جیگهی پراکتیکی مروفتیهتی گرتوه. نههمی خسته سهر روونکردنهوهی ماتریالیزمی خوی. بهلام له لایهکی دیکهوه، له دیدی مارکسدایه که کومونیزم و ماتریالیزمی پراکتیکی پیکهوه بهکاردههنتیت - به ههمان هوکار که له بهشهکی تردا وتم. نهو مهقوله گورانکاریه که ناومندی بیرى مارکسه، که دهبی نهو دیاردهیه بگوردریت و فهیلهسوفهکان چون لیکدانهوهیان بو جیهان کردوه، لهکاتیکدا بنهما لهسهر گورینی جیهانه.

نیمه به وردی باسما له شوینی پراکتیک کرد له تیوری مارکسیزما، به تاییهت له دوو ههمین کوبونهوهی کومونیزمی کریکاریدا. لیرهدا مارکس به روونی ماتریالیزمی پراکتیکی به پیچهوانهی ماتریالیزمی گهمزانه و تنهیا تیوری و فیکری فویهرباخ بهکاردههنتیت. به پیچهوانهی نهوهی که جیهانی مادده و دونیای عهقل دوو دیاردهی جیاوازن و رووبهرووی یهکتر دهبنهوه و پردیک له نیواناندا نییه. مارکس دهلتیت نهوه به پراکتیکی مروفت دهگوریت، نهو پراکتیکه خودی جیهانی ماددی دهگوریت.

پهیومندی نیوان نهو لایهنهی مارکسیزم و بوونی بابهنیتی چینی کریکار چیه؟ نایا چینی کریکار له پینگهی چینایهتی خویدا به شیهیهکی ئوتوماتیکی درک بهم پرسه دهکات یان له راستیدا درکی پیکردوه؟ نهگهر وایه فورمی چیه و له چ پهیومندییهکدایه؟

حیکمت: هاورئ هادی نیوه نهلتین که من باسم له لایهنی نهرینی سهرمایه کردوه، لایهنی نهرینی کومونیزم و مارکسیزم، واته گورانی بارودوخی نیستا بنهمای نهوانه... چینی کریکار، که توخمه چالاکهکی نهو گورانکاریه، ناگاداری نهو رولهیه خوی وه نایا له ژبانی کومه لایهتی خویدا دهرک بهم مهقولیه دهکات یان نا؟

مارکس له "نایدولوزیای نلمانی" دا باس له دوو خال دهکات - له بهشی ۱۱ به ناونیشانی "پیشمهجرهکان بو رزگاری راستهقینهی مروفت" - دهلتیت که دوو مهرجی بنهرتی ههیه بو رزگاری مروفت، بو لهبهین بردنی کومهلگهی نیستا و لهناوبردنی کومهلگهی چینایهتی. یهکهم: له روانگهی بابهنیتی و نابووریهوه، هیزه بهر ههمینهرهکان نهونده گهشهیان کردبیت که بکریت شتیکی دیکه بیخهته جیگهیان، نهگینا دهبته دابهش بونی ههژاری، نهگینا نازادی بهدی نایهت. له نهجامدا دهبی هیزی نابووری مروفت نهونده گهشهی کردبیت که بتوانیت جیهان بگوریت. وه خالی دووهم پهیومندی به پرسیارهکعبهوه ههیه. واته نهگهر هیزی گورانکاری له ههناوی نهو کومهلگاییدا سهمری هلدابیت، پیتی دهوتریت جهماوری شورشگیر. دهبی له ناخی کومهلگای مؤدیرن جهماوریکی شورشگیر ههجووبیت که بهیویت نهو دوخه بگوریت. واته مارکس میکانیزمهکه روون دهکاتوه، ریک بهی شیوهیهی که تو دهلیتیت، له ریگهی چینی کریکاروه، که چیتر نهو دوخه قبول ناکات.

به لآم پرسيارهكمت نامازه به لايهنيكي ئايديو لوژي زياتر دهكات. ئايا دهلبي چيني كرئكار وهك چينيك ئاگاداري ئهركي خوڤهتي؟ دهتوانين ليرمدا تاوتوتئ بكهين. من پيموانيبه ئهم مشتومره له خودي سهرمايه و هند، يان له ماترياليزمي ميژووييدا وه لآم بدرئتهوه. ئيمه ديبه سه سمر باسي مانيفيستي كۆمونيستي و ديبه سه سه ئه باسانه ي كه له سه سه تهمهري كۆمونيستي كرئكاري وروژمان كردوون.

ماركس له مانيفيستي كۆمونيستي، كۆمونيستم به هوشيارى بهشيك له چين پيناسه دهكات نهك هوشيارى تهواوى چين. ئهوه دهلبيت كۆمونيستهكان ئهوه بهشمن لهو چينه ي كه دهركيان به رزگاري چيني كرئكار و ههلو مەرجهكانى بهديهنانى برده و نوڤنهرايهتى بهرژمونهديهكانى تهواوى چين دهكهن له بهران بهر بهشهكانيدا، و بهرژمونهدى چيني جيهانيش له بهر دم بهشهكانى ولاتهكيدا دهكات، و رزگاري تهواوى مرؤفايهنئيش. كۆمونيستم بهشيكى خؤئاگايه لهناو چيندا. بهم مانايه كۆمونيستم بهرهمى ئهم پرؤسهيهيه، لهريگه ي ئهم ههلو مەرجه ي سهرمايهدارى كۆمونيستم لهخيدا دهداته دهروه، به لآم بهو مانايه نيبه كه چيني كرئكار كه بهيانيان به فيكهيهكى كارگه دهچئته سه سه كار و شهوانه به فيكهيهكى كارگه دهرواته دهروه لهكارگه، ئيتر به شيوهيهكى ئوتوماتيكي دهبيته كۆمونيست.

ئهوه رونهكردنهوه ي كه مرؤف له ئهدهبياتي ماركسيستهوه وهري دهگرئت ئهوهيه كه ئهمه كاري حيزبيكي سياسييه. ئهمه كاري بهشيكى دياريكراوى ناو چينه، كه به وردى پهيوهندي به لايهني زانستي سهلمينهري كۆمونيستمهوه ههيه. كۆمونيستم دهبيت فير بكرئ، بهنئريته ناو چين و ئهوه بهشه خؤئاگا و كۆمونيستي چينهش پهروه ده بكرئت و دروست بكرئت. وه ئهمهش له بنه رتدا له ئهدهبياتي كۆمونيستي به حيزبي كۆمونيست ناوده برئت. ئيسنا ئيمه له سهده ي بيسته مدا دهژين و گويمان له "حيزبي پاريزهر"، "حيزبي ئازادى"، "حيزبي تووده" و هند بووه. به لآم لهو كاته دا كه ماركس مانيفيستي نووسيوه، مقوله ي حيزب مانايهكى فراوانترى ههيه له چاو ئهوحزبه سياسيانه ي كه له سهده ي بيسته مدا دروست بوون، وه دهزانرئت كه سه سه روك و ئوفيسه كه يان له كوڤن و هند.

ماركس باس له حيزبي كۆمونيست دهكات و مك بزوتنهويهك و تورئيكى بهر فراوان له چالاكانى كۆمونيستي ئهوروپى، كه هيلئى فكرى جياوازيان ههيه و رهنه گه ههنديك جار پئكهوه كؤنفرانس و سيميناريان ههبيت، به لآم كۆمه لئيك ئهدهبيات و تاك و باز نهيهك كه به تهواوى و له بنه رتدا كرئكاري پئشكهوتنخوازن. وه رؤشنبيريانى كۆمونيستن، و پييان دهوترئت حيزبي كۆمونيست. واته ماركس ئهوه مهيله كۆمونيستيه ي كرئكاران كه لهناو چيندا سه ريه له داوه به حيزبي كۆمونيست ناوده بات. به شيوهيهكى ديناميكتر سه سيري حيزبه كه دهكات. دهبيت ئهوه بزوتنهويه سه ره له بات. پاشخانى ئهوه بزوتنهويه ئوتوماتيكييه و ئيسنا له گه ل ماركسيستم و بيركردنهوه كانيشى دايه، به لآم دهبيت سه ره له بات. ئهمهش واته دهبيت دووباره بهر هه مبه نئريته وه، بهر هنگاري بيته وه، رهنه ي لئيبگرئت، بكرئت وه لآمى رهنه كاني بدرئته وه و هند. ئهمه ئوتوماتيكي به ده ست نايهت.

به لآم ئايديو لوژيائى ئهلمانى وا گرمانه دهكات كه جهماوهرئيكى شورشگير له كۆمه له گاي هه بوودا ههيه - شورشگيرئيك، نهك به ماناي چريكي فيدائى وشهكه - شورشگير بهو مانايه ي كه من وتم، به ماناي نهرئنى وشهكه. شورشگير له ئايديو لوژيائى ئهلمانيدا به واتاي كه سئيك دبت كه بهيويت بگورئت، نهك كه سئيك كه به گورانى "دايه، دايه" بلئيت و چهك به دهسته وه بگرئت - بيگومان بهوه نالين "شورشگير". ئهوه ي كه مه به ستي له "شورشگير" ئهوه يه كه دهيويت سيسته مى هه بوو بگورئت، به ئهمه دهلبيت جهماوهر شورشگير. ئهوه كه سه ي كه نايه وي، قبول ناكات و دهيويت شتيكى تر جيئ بگرئته وه. بهم مانا شورشگيرانه يه. به واتاي "مه كته بهيه" و "توردوگايى" نيبه. "شورشگير" وهك ئهوه چينه ي كه دهيويت ئهم بارگرا نيبه له شانى خؤى فرئ بدات. بهم مانايه دهلبيت جهماوهرئيكى شورشگير سه ره له ده بات و دهبيت سه ره له بات. وه ئهم جهماوهر شورشگيره جگه له هه لو مەرجه نابورى ناماده، كه دهتوانئت جيگه ي ئهم سيسته مه به شتيكى تر بگورئت، رزگاري راسته قينه ي مرؤفايهتى كارا دهكات. له ئايديو لوژيائى ئهلمانيدا ئارگيومئنى ماركس ئهمه يه. به لآم باسي ئيمه

هميشه نوه بووه كه دهماری ئایدیولۆژی (ئایدیولۆژی وشهیهکی باش نییه)، دهماری تیوری و باری زانستی بزوتنموی کۆمونیستی بخریته ناویهوه. مارکس خۆی نهم کاره دهکات و مارکسیستهکان بهگشتی نوه بهشن که نهم هوشیاریه دههیننه ناو بزوتنموی چینیایهتییهوه.

- باسی میتودی مارکست کرد. له پراویزی باسهکهیدا مارکس دهلئیت زمانی هیگلم بهکار هیناوه. وا دیاره لهگهڵ باسهکانی مارکسی گنج و مارکسی پیردا سنووردار کردنیکی رووتان ههیه. له باسهکهیدا نارگو مینتیکت ههیه و نامازهکردن به کتییی ئایدیولۆژیای نهمانی دهریدمخات که تو پچرانیک له بۆچونهکانی مارکسدا دهبینیت...

حیکمەت: راستگۆیانه بلیم من له قوناغه جیاوازهکانیدا، یان کاتیک دهچیته ناو نابووری یان سیاسهت و هتد، پچرانیک له بیرى مارکسدا نابینم. سهبارهت به باسی شیوازی...

- چی دهلئیت دهربارهی دیالیکتیکی هیگل؟

حیکمەت: پیم وایه له ههموو کاپیتالادا دهوانرئیت دیالیکتیکی هیگلی پیشان بدرئیت، نوه من دهبلیم. واته دیالیکتیکی هیگلی له کاپیتالادا زور جوان بهکارهاتوه. له بهشی "بهرهم"دا، ههز دهکهم بگهریمهوه سهر باسی میتود. نوه کیشهیهی که من له خستنهرووی باسی "میتود"م ههیه نوهیه که ناتوانین به شیویهیهکی نهبستراکت باسی میتودهکه بکهین پیش نوهی چهند بابتهتیکمان ههبنیت که بتواننیت جهوههه ببهخشیت به باسی میتودهکه. له دریزهه نهم باسهدا پئویسته - له چهند شوینیکدا، واته کاتیک باسهکه له رووی ناوهروکههه کهمیک بههه پێشهوه دهروات- بههستین و باس له میتودهکهی بکهین، بزانی نیردها مارکس چ جوهره میتودیک شیکاری دهکات. وه سهرهتای نارگیومینتهکهم له راستیدا نامازهیه بۆ نوهی که چۆن مارکس خۆی نارگیومینتهکه دهخاته روو و چۆن دهبیاته سهر - به پێچهوانهه نوهی که چۆن له نارگیومینتهکه تیدهگات. دهبنیت باسی نهمانه بکهین.

بێگومان به پروای من، سهرمایه نمونهیهکی باشه له تیگههستن له باسی دیالیکتیک له شیکاری زانستی و رهخنههیدا، ههروهها چوارچیهیهکی کلیشهیه بۆ باسکردنی abstraction - نهبستراکشن، میتودی نهبستراکت له ماقوله و چۆنیهتی نهبستراکت له فۆرمهکان و بجمه ناوهروکهههیان و له بهشهکههه بگهریمهوه بۆ کۆی گشتی و هتد دهگهه بهه شته. پیم وایه سهرمایهه مارکس بهم مانایه بهلگهنامیهیهکی دیالیکتیکه. تهناهت "گروندریسه" زور زیاتر لهم جوهریه. بهلام کاپیتالایش ههیه، به تایبهت نهگه سهیری سهه لاپههه یهکهمی کاپیتال بکهین، به تهواوی دیالیکتیکه...

- مارکس له شوینیکدا باس له چین دهکات له خویدا و چین بۆ خۆی، له ئایدیولۆژیای نهمانیدا... نایا چینی کریکار ناگایه یان نا پهوهندی بهم ماقولانهوه ههیه؟

حیکمەت: کاتیک مارکس دهلئیت چینی کریکار... فیربووین که وهک سهندیکا بیر له کریکار بکهیمه، کاتیکیش دهلئین "چینی کریکار"، مهههستمان کۆی ژمارهه نوه کریکارانهیه که دینه کارگه! به پروای مارکس، خۆدی چینی کریکار نوه چینهیه که له بهههههینانی سهرمایههاریدا سهه بههههاده، له نهومی ههژدهیهمی بینایهکههه دهبینیت که کریکاران دهچن بۆ کارکردن. کریکارن چینی کریکار یهکی تره له ماقولهکان. بۆ خۆی نوه کاتهیه که نهم چینه پنگهه خۆی دهردمخات و چین دهبنته چینی خۆی، که ناگاداری بوونی جیاوازی خۆیهتی له کومهلگادا. وه بهلئى نیمه کریکارین و نهمه پنگهه نیمهیه لهم کومهلگایهه. سهه هههههانی نهم خۆ وشیاریه چیتر ئوتوماتیکی نییه. ماقولهکه به شیویهیهکی ئوتوماتیکی له لایهن

كۆمەلگاوۋە دىيارى دەكرىت. رەئىيەتەكان كە بىدەسەلات بوون، ھاتنە شار و بوون بە كرئىكارى موۋچەخۇر. كرئىكارىك ھەيە، لە خۇيدا چىننىكە. چىننىك كە بەراستى بوونى ھەيە و ھىزى كارى خۇي دەفرۇشنىت و بەو شىۋەيە دەزى. بەلام بۇ ئەۋەى بىتتە خۇي بۇ ماركس، دەگەرئەۋە بۇ باسى ھەلۋىست، دەگەرئەۋە بۇ جىھانىبىنى، دەگەرئەۋە بۇ باسى سىياسەت بۇ مشتومرى فراكسىۋنەكانى ناۋ خۇدى بزوتتەۋەى چىن و ھند. خۇدى مەقولەى چىن بەم شىۋەيە پشكىن دەكرىت. حىزىبايەتى چىنايەتى دىت و دەبىتتە بەشئىك لە پىناسەكەى - لىرەدا لە باسى چىنايەتى بۇ خۇي.

- لە شوئىننىك لە ئايدۇلۇزىباى ئەلمانىدا، ماركس باسىكى لەبارەى چىنەۋە ھەبوو كە دەلئىت چىن بۇ ئىمە **abstraction** ، ئەبستراكتە، شتىكى تايىت نىبە...

حىكەت: لە خۇيدا نىبە، لە خۇيدا **abstraction** نىبە، لە خۇيدا واقىيەى. كاتىك دەگەينە پروسەى كار و كرپن و فرۇشنىت كار، دەبىنن دىار دەى كرئىكار زۇر بابەتتىبە، ۋەك چۇن كەستىك كە كارەكەى دەفرۇشنىت، پىكەتەيەكى كۆمەلەيەتى بابەتتىبە.

- باسى پىگەى بابەتتى و زانستى سەرمایەتان كرد. ئەگەر بە ئايدۇلۇزىباى ماركسىزم ناۋى بىبەم، پىشتەر لە چەپى نەرىتى نىمەدا، ئەم لایەنە زانستى و بابەتتىبەنە وازىان لى ھىنرا و لایەنە رەمخەگر و نارازىبەكانى ماركس ۋەك ئايدۇلۇزىبايەك كارىان دەكرد...

حىكەت: بۇ وا واىە؟

- پرسىارى دوۋەم ئەۋەى كە ئىۋە بە شىۋەيەكى ناراستەۋخۇ دژايتەتتان بۇ پىدانى بەرنامەكە لەلەين سۆسىالىست و كۆمۇنىستەكانەۋە روژاند. ئەگەر ئەمرو سەرى بىكەين، ئەناركىستەكان پىبەكى جىگىرى بزوتتەۋەى دژە سەرمایەدارىن. ئەزموۋنەكان دەرىنخستوۋە كە زۇرەيان ھەم لە رابردوۋ و ھەم لە ئىستادا خۇبان لە پىدانى مۇدىل و بەدىل بەدوور گرتوۋە.

حىكەت: بەشى يەكەمى وتارەكەت، "بۇچى چەپەكان بەگشتى لایەنە شۇرشگىر و ياخى و ئۇپۇزسىۋنخوازەكانى ماركسىزمىان گرتوۋەنە بەر و ھىچ پەيۋەندىبەكىان بە ناۋەرۇكە زانستىبەكەيەۋە نەبوۋە" و ھۆكارى ئەمەش بۇ ئەۋەى كە ئەۋ چەپانەى كە تو باسى دەكەيت ئەم كىتتە بەكەلكىان نايت. ئەۋ باسە بخوئەنەرەۋە كە لە "بەرەۋ سۆسىالىزم" ژمارە ۲ى خۇلى دوۋەمى دژى "ۋەمدەنى كۆمۇنىست" دا خستوۋمەرو. لەۋىدا ھەۋلم داۋە ئەۋە نىشان بەدەم كە كىشەى ۋەمدەنى كۆمۇنىستى بۇ نەۋنە ناپىشەسازى ئابوورى ئىرانە. ئە گەر كىشە كە تان بە پىشەسازى نە بوونى ئابورى ئىرانە - ۋە ك راھى كارگەر - ئە ۋا سوۋدى كىتتە سە رمايە چىبە ؟ سەرمایە دەيەۋىت نىشان بەدات كە پىشەسازى ھەرچى بىت لە كۆتايىدا ملىكى لایەنى بەرامبەرە، كە بنەماى ئىستەلالكردى سەرمایەدارى پىشەسازىبە. ئىستا ئىۋە سوورن لەسەر ئەۋەى پىشەسازى بىتتە ئەم ۋالاتە و خاۋەندار ئىتەكەشى سەرمایەدارى بىت!

پىم واىە بەشئىكى گرىنگ لە فەرامۇشكردى تەۋەرى زانستى ماركس (ھەمان كاپىتال و ھند) لەبەر ئەۋەى كە ئىمە باس لە بزوتتەۋە كۆمەلەيەتتەكانى تر دەكەين، كە ھىچ پەيۋەندىبەكىان بەم لایەنە نەرىبىبەى دۇخى ئىستاۋە نىبە. گرىنگىان نىبە ئەۋەى كە لەناۋىان دەبەن بەراستى سەرمایەدارىبە كە لەناۋ دەبرىت. ئەمانە سەر بەو بزوتتەۋەى نىن كە دەيەۋىت دۇخى ئىستا بگۇرئىت. ئەمانە بزوتتەۋەى رىفۇر مخوازى توندوتىژن.

به بروای من "ریفورمیزی زورملى" زۆربەى سەدەى بیستەم لەگەڵ مارکسیزم تیکەل کراوە. چونکە توندوتیژە، خۆى به شۆرشگێر ناودەبات. بەلام ریفورمخواری زۆرمەلنیه. چونکە ئەوەى دەیهویت بیهینى جگە له خۆگۆنجاندن له سیستمى هەبوو هیچى تر نیه. دەتوانى بچیت شۆرشیک بکهیت و به تانکیکەوه بچیت ناو تاران و بریار بەهیت که یارمەتى بەهیت به سەرمايهداره نەتەوهیهکان و دەستى بیانیهکان له مولكى گشتى بپریت و نەوت به نیشتمانى بکهیت یان مس به نیشتمانى بکهیت. بەلام ئەمە بکه به ریبازى چریكى، به قەرەبالغى و مانگرتنى زانکۆ، به بەرد فریدان و به هەزار و یەك شتى تر و به خۆى دەگوت مارکسیست. ئەوان وتیان! بزوتنەوهى خویندکارى شەستەکان خۆى به مارکسى ناو دەبرد. هیچ پەيوەندیهكى به مارکسیزمە نەبوو. بزوتنەوهى جوتیاران له چین و بزوتنەوهى بۆرژوازی نەتەوهى له چین خۆیان به مارکسى ناودەبرد، و هیچ پەيوەندیهکیان به سەرمايه نەبوو. چونکە هیچ پەيوەندیهكى به لایەنى ئابوورییهوه نیه. پئم وایه لایەنى زانستى سەرمايه و مارکسیزم هەمیشه لەبیر دەچیتەوه کاتیک ئەو بزوتنەوهیهى ئیمه باسى دەکەین ئەو بزوتنەوهیه نیه که له رووی میژووویهوه بۆ گۆرینی ئەم سیستمە دۆزرایهوه. بزوتنەوهى جوتیاران بۆ زەوى دۆزراوهتەوه، بزوتنەوهیهكى بۆرژوازی چینی دەستى کردوه به زرگاربوون له بافور و تریاک و ئینگلیزمەکان، بۆ ئەوهى دواچار چین بتوانیت وڵاتەکهى ناوهدان بکات. جیهان دونیای دواى کۆنگرهى نەتەوهکانى رۆژەلانه، هەموان دەیانەویت له شونینگ شتیک بلین، چونکە لینین وتى، به سوشیالیست ناری بیه، هەروها وتى ئیمه سۆسیالیستین، ئامانجى ئەویش یارمەتیدانى بوو له دژی رووسەکان. ئەوان پنیوستیان به سەرمايه نیه. چونکە برۆنه ناو سەرمايه وه سەریان گێژدەخوات و دەلین ئەمە پەيوەندى به ئیمهوه نیه. سەرمايه پەيوەندى به پیشەسازیکردنەوهى وڵاتانى جیهانى سنییهمهوه نیه. ئەم سەرمايه بۆ هەموو سیاسەتى چریكى بۆ نمونه خەتى ۳ و هتد که لەسەر بنهەماى داخواری پیشەسازى سەر بهخۆ له جیهانى سنییهم و وڵاتانى دواکەوتوه بنیاتنراوه، کاپیتال سوودی چیه؟!

بینگومان ئەم کتیبەم هیناوه - ئەفسانەى بۆرژوازی نەتەوهى و پیشەکووتنخواز - که مشتومریک بوو ئەو کاتە لەگەڵ چەپی ئیراندا هەمانبوو. بەدلناى ئەمە بابەتەکهیه. به روونکردنەوهى کتیبى سەرمايه دەستى کرد. دەلێت بەرێز گیان ئەگەر ئەمە بخوینیتەوه تیدمگهیت که کیشمەکیشى کۆمەلگەى سەرمايهدارى لەسەر نیستغلالکردنى هیزی کاره. فلان خەلکى کوییه، دواتر پارمەهى بۆ کوئ دەبات، چ جۆره کالایهک بەر هەم دەهینیت، هاوڕییهتى لەگەڵ کام ئەنجومەنى دەستەلاندە هیه، تا چەندە دیموکراسیه، دکتور موسەدق دەناسیت یان نا، هیچ کاریگەرییهكى لەسەر ئەو راستییه نیه که سەرمايهدارى پەيوەندى به نیستغلالکردنى هیزی کارم وه هیه. ئایا ئیوه لەگەڵ ئەمەداناکۆکن یان نا. ئەگەر دژی سەرمايه بیت، ئەم مشتومرانه فری دەهیت سەبارەت به وابەستەى و هتد. پنیوسته بێتە سەر باسکی شۆرشى سۆسیالیستى. کۆى باسى "ئەفسانەى بۆرژوازی میلی-پیشەکووتنخواز" وه لامى ئەو پرسباریه که هاوڕیکەمان وروژاندی.

بزوتنەوه کۆمەلایهتییهکان جگە لهو بزوتنەوه راستەقینهى که باسم کرد، "بزوتنەوهى راستەقینه که ئامانجى گۆرینی دۆخى ئیستایه". کۆمۆنیزم تاکه بزوتنەوهى نارهزایى نیه له جیهاندا، سەدان بزوتنەوهى نارهزایهتى دیکهش هەن: فیمینیزم بزوتنەوهیهكى نارهزایهتییه. بەرنگاربوونەوهى رەگەز پەرستى بزوتنەوهیهكى راستەقینهیه. بزوتنەوهى وڵاتانى دواکەوتوو و بۆرژوازی بۆ پیشەسازیکردن و دواچار پشک و رێژمیهكى باشتر له دەسهلات و پارە له جیهاندا بەدەست بهینن به بەراورد به وڵاتانى نیمپرالیست، بزوتنەوهیهكى راستەقینهیه و خاوهنى کهسایهتى خۆیهتى. بەلام هەژمونی میژووی کۆمۆنیزم وای لیکردون سەردەمانیک خۆیان به مارکسیست ناوبهەن. پاشان وای لیکردن رەخنە و کتیبەکانى خۆیان بنووسن. له ئەنجامدا فلان بەچوار بەرگ له بیرى ماوهوه دێتە ناو ئەم بزوتنەوهیهوه. وه هەر کاتیک سەرمايه دەهینیتە پیشهوه، خۆبهخۆ خەریکیت رەخنەى لێدەگریت. ئەمە بنهەماى سەر هەلدانی یهکێتى تیکۆشەرانى کۆمۆنیست له دەورووبەرى سەرمايه هەر ئەمە بوو. ئیمه لەسەر بنهەماى سەرمايه لەگەڵیان چوینه گفتوگو. "ئەفسانەى بۆرژوازی میلی" رستەیهكى سەرنجراکیشى هیه؛ ئەو دەلێت روونکردنەوهى مەقولهى بهها و بههای زیادکراو کهیسی نیوهى زیاترى باسەکانى ئەو پۆبلیستانه دادەخات. هەر بۆیه دەمانەویت روونیان بکهینهوه. وه ئەویش هەمان شتى کرد. کاتیک له "ئەفسانەى بۆرژوازی نیشتمانى" دا سەرمايهمان روون کردوه، خەلکیكى زۆر وازیان له ریکخراوه پۆبلیستیهکهیان هینا و پەيوەندیان بەم ریکخراوه وه کرد. چونکە کهیسهکه مشتومرى سیاسى ئەوان دادەخات.

hekmat.public-archive.net #4064fa.html